7 MART 1959

(15)

SAYI : 244

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 5, Cilt: XV, Sayı: 244

Yazı İsleri:

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare:

Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

*

Müessisi

Metin Toker

*

Umumi Neşriyat Müdürü
Hamdi AVCIOĞLU

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz Sahibi ve Neşriyatı fiilen İdare eden mesul Yazı İşleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :
TURHAN

*

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe:
Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

*

Abone şartları:
3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

*

İlân şartları :
Santimi: 8 lira
3 renkli arka kapak: 750 lira

*

İlân İşleri
Şark Reklâm
Tel: 18173 — 11898 — 19214

*

Dizildiği ve Basıldığı yer :
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221
Basıldığı tarih: 5.2.1959

Kapak resmimiz

Kurban

Adak

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

İçinde bulunduğumuz haftanın en mühim hâdisesi, hiç şüphe yok ki, Büyük Millet Meclisindeki Kıbrıs müzakereleridir. Bu mecmuanın Kıbrıs mevzuunu, başlangıcından bugüne kadar nasıl büyük bir dikkatle takip ettiği ve hâdiselere en isabetli _ bir o kadar da cesur- şeklide baktığı, olup bitenleri dört bir yanı ile aksettirdiği malûm olmak gerekir. İşte bu müşahadeden aldığımız kuvvetle ve kemali iftihar ile bildirmek istiyoruz ki, gerek Kıbrıs davasındaki son inkişafları, gerek meselenin Mecliste müzakeresini toplu bir görüş zaviyesi içinde ve fakat en ince teferruatı dahi ihmal edilmeksizin hazırlanan Kıbrıs başlıklı yazımızda bulacaksınız. Ayrıca "Haftanın içinden" başlığı altında, Kıbrıs meselesini gerek Hükümet, gerek siyasî partiler bakımından bütün hata ve savaplarıyla gözden geçiren başyazımızın zevkle okunmağa değer olduğunu bildirmek isteriz.

*

Feci uçak kazası, Londra anlaşması ve Başbakanın yurda dönüşü gibi alâka ile takip edilen büyük hâdiselerin iç politikamız üzerinde ne gibi tesirler yaratacağı hemen hemen her yerde münakaşa edilen bir sualdir. Mesele hakkında, mizaçlara göre iyimser veya kötümser bir çok görüş ve ondan kat kat daha çok tefsir ortaya atılmaktadır. Millet başlığını taşıyan yazımızda bu tefsirleri doğuran ihtiyaçlar ve günlerin nelere gebe olduğu gözden geçirilmektedir.

*

Son asra ait siyasî tarihimizin karanlık veya gölgede kalmış birçok hadisesine ışık getiren İnönünün hâtıralarınla büyük bir alâkayla takip edildiğini memnuniyetle görüyoruz. Bu sayımızda İnönü, tarihimizin en büyük irtica hâdiselerinden biri olan "31 Mart vak'ası"nı kendine has üslubuyla anlatıyor. Bir inkılâpçının irtica hakkındaki düşünceleriyle askerlikten yetişmiş büyük bir devlet adamının "Ordu ve Siyaset" mevzuundaki görüşlerini bir sohbet havası içinde aksettiren bu hâtıraların her zamankinden de büyük bir zevkle okunacağına inanıyoruz.

*

AKİS, bu sayısında C. H. P. Dışişleri bütçe sözcüsü Kasım Gülekin hiç bir yerde neşredilmemiş Meclis konuşmasının aslına yüzde yüz sadık bir hülâsasını vermekle kesbi şeref eyler. Okuyucularımız, Dış politika başlığı altında takdim edilen bu fikirleri okurken tebessümün hudutlarını fersah fersah aşmak fırsatını bulacaklardır. Bu kadar üzüntülü hâdise arasında, bize okuyucularımızı eğlendirmek imkânı bahşeden bu konuşmayı yaptığı için Sayın Gülek en samimi teşekkürlerimize, hak kazanmıştır.

*

AKİS'in yazı İşleri mesuliyetini taşımanın insanı örsle çekiç arasına soktuğu artık sâbit oluyor. Haber verme endişesinin örsü üstünde meşhur Basın Kanununun ve bu kanunun maddelerinin savcılar tarafından anlanış şeklinin çekici durmaksızın işliyor. Yazı işleri müdürlerimizden Süleyman Ege de bir tekzip yüzünden - tekzibi neşretmediği için değil, tâyin edilen müddet zarfında yayınlanma mecburiyetini ifa etmediğinden değil, gönderilen metinde her hangi bir tahrifat yaptığından veya mütalâa eklendiğinden de değil, yazının konulduğu sütunları tâyinde hata ettiği iddiası ile -12 gün hapse mahkum oldu. Ha, ufak bir nokta: Tekzibi gönderen Muammer Aksoydu...

*

İdeal Kabine anketine gösterilen büyük alâka bize gösterdi ki AKİS okuyucuları günün hâdiseleri hakkındaki düşüncelerini belirtmek ihtiyacını kuvvetle duymaktadır. Bu böyle tesbit olunduktan sonra AKİS'in vazifesi elbette bu ihtiyaca cevap vermek olacaktır. Tahminimize göre bu sıralarda en çok alâka çekici hâdiselerden biri, belki de başlıcası radyolarda okunan Vatan Cephesine iltihak telgraflarıdır. Hiç şüphesiz her gün bu telgraflarla kulakları şişirilen partili - partisiz, taraflı - tarafsız birçok okuyucumuzun aklına son derece parlak telgraf örnekleri gelmektedir. İşte AKİS, bu İncilerin gizli bulundukları zihinlerden gün ışığına çıkmasını, okuyucuları bakımından eğlenceli bir vazife saymaktadır. Bu sebeple okuyucularımız, hazırladıkları Vatan Cephesine iltihak telgrafı örneklerini "P. K. 582 — Ankara" adresine gönderirlerse, bunlar arasından seçilecek en başarılı telgraf numuneleri 245 inci sayımızdan başlamak üzere bir ay yayınlanacaktır. Vatan Cephesine iltihak telgrafı örneği anketinin zeki ve buluş sahibi okuyucularımıza kendilerini göstermek fırsatını vermekle bir, diğer okuyucularımızı eğlendirmekle iki ve nihayet bu telgrafların ciddilerini çekme hevesini uyandırmakla D. P. ye faydalı olmakla üç kuşu bir taşla vuracağını sanıyoruz.

Saygılarımızla
AKİS

Millet

Huzur ihtiyacı

Bilhassa bu hafta içinde, iç politikaya, huzur getirecek bir adımın atılması her zamankinden daha büyük bir tehallükle beklenilmiştir. Aklı başında her insanın bu mevzudaki ilk adımın İktidar tarafından gelmesi lüzumuna samimî surette inandığından şüphe edilemez. Zira 1954 den bu yana iç politikada, zaman zaman çok kuvvetle hissedilen huzur ihtiyacının itmesiyle, kendini "bahar havası"na terkeden Muhalefet, birkaç defa tekarrür eden. bu tecrübelerden büsbütün ümitsiz, hatta işlerin bu şekilde düzenlenmesinin imkânsız olduğu kanaatiyle çıkmıştır. D. P. taktiği, bu tecrübelerin sonunda daima şu iflâs etmez hakikate müncer olmuştur: Yaratılan iyi hava D. P. lehinde kullanılacak, millette ve muhalefette alabildiğine büyült ümitler uyandırılacak; ama iş asıl huzuru bozan meselelerin halline galip dayanınca ufak tefek oyalama hareketlerinden sonra atlatma yoluna gidilecek... İtiraf etmek lâzımdır ki bu taktik bir değil, birkaç defa işlemiş ve Muhalefet bahar havasından faydadan çok zarar görmüştür. Bu zararı telâfi eden tek kazanç, hakikaten huzur peşinde olan büyük kütlelerin huzurun şartı olarak bir iktidar değişikliğinin zaruretini kavramış bulunmasıdır. Muhalefetin gün geçtikçe yükselen itibarı Ve 1957 şetimlerinin verdiği neticeler bu görüşe kuvvet kazandırmaktadır. Ama ne var ki bir iktidar değişikliğini mümkün kılacak genel seçimlerin daha bir hayli uzakta bulunması ve gergin iç politika çekişmeleri karşısında dana da kuvvetle duyulan huzur ihtiyacı milleti, ister istemez, en ufak bir ümit vesilesine bile dört elle sarılmaya zorlamaktadır. Meselâ bir uçak kazasından bile hayırlı neticeler beklenir olmasının sebebi budun Londradan dönen Başbakan Adnan Menderesi karşılamağa koşan büyük kalabalıkta bu ümidin de mevcut olmadığım düşünmeye imkân var mıdır? Bir defa bu ümide kapıldıktan sonra da iç politikada huzur ihtiyacının büsbütün kuvvet kazanarak, âdeta elle tutulur hale gelmesine şaşmamak lâzımdır. Milletin, huzurun tesisi mevzuunda bir teminât olarak gördüğü. İnönü, Bütçe müzakerelerinin son gününde Mecliste yaptığı konuşmada, huzura giden yolları bütün açıklığı ile bir defa daha gösterdi. Ama bu sözlerin gördüğü mukabele en iyimserler için bile cidden hayal kırıcıydı. Bulunulan noktadan bir santim olsun ayrılmayı islemez gözüken D. P. Grupu sözcüsü gamet Ağaoğlu, İnönünün konuşmasına "Huzurun tesisi için yüz sene bekledik diyorlar... daha da beklesinler" cevabını veriyordu. Bütün gözlerin kendisine çevrik, bulunduğu Başbakan Mendereste kazadan sonra bir değişiklik bekliyenleri haklı çıkaracak bir işaret ise, henüz mevcut değildi. Bilâkis. Ankaraya geldiği günün akşamında Mecliste yaptığı konuşmada, Muhalefetin Londra anlaşması hakkındaki reyleriyle vatanseverlik derecelerinin delilini ortaya koyacaklarını söylerken kürsüde her • zamankinden farksız bir Adnan beyin bulunduğu kimsenin gözünden kaçmadı. Gerçi "tarihte geçirdiği kazadan sonra kendini ilme vererek ölmezler arasına geçen bir Pascal misali vardı; ama meselâ meşhur bombalı suikastten sonra da zerre kadar değişmeyen Flitlerden veya Tevfik Fikrete "Bir lâhzai teahhür"ü ilham eden hâdiseden sonra da yolundan dönmiyen Abdülhamit II. den bahseden gene tarihti.

İsmet İnönü
Bir vatanperver

Kıbrıs

İnönünün ikazı

Riyaset kürsüsünde oturan Refik Koraltan gür sesiyle: "C. H. P. Meclis Grupu adına Malatya Mebusu İsmet İnönü" deyince bütün gözler Meclisin sol tarafına döndü. Gri bir elbise giymiş ve kırmızı gravat takmış olan Muhalefet lideri yaşından umulmıyacak kadar dinç adımlarla kürsüye doğru ilerliyordu.

Meclis Kıbrıs hakkındaki Londra anlaşmasını müzakereye başlıyordu. Günlerden Çarşamba ve saat 15.15 idi.

Daha ilk cümlesinden. Muhalefet liderinin mutedil bir konuşma yapmak arzusunda olduğu anlaşıldı. Geriye dönmeyi imkânsız kılan anlaşmanın kimseye danışmadan, Meclisten bir prensip kararı almadan, bir "emrivaki" şeklinde takdim edilmesi gibi üzerinde hakikaten durulması lâzım gelen bir meseleye bile sadece işaret edip geçti. Muhalefet liderinin devlet adamlığı vâsfı, her zaman olduğu gibi ağır basmıştı.

İnönü, anlaşmanın Taksim tezini hukuken ve fiilen önlemesine, rağmen, Enosis tehlikesinin hâlâ mevcut olduğunu, teknik izahlara girişmekten kaçınmayarak kendine has vuzuhu ile ortaya koydu. İktisadi yardım mevzuunun ihmal edildiğini anlattı ve bunların düzeltilmesini istedi.

Anlaşmanın kusurları elbette bunlardan ibaret değildi. Ama devlet adamı İnönü sadece tamiri mümkün olan meseleler üzerinde durmayı tercih etti ve bu meselelerin nasıl düzeltileceğini anlattı: Enosis'i önlemek için, bir müdahaleye lüzum hasıl olursa, İngilterenin de Türkiyenin yanında yer almasının mutlaka teinin edilmesini ve Kıbrıs Türklerine iktisadî yardım hakkının anayasaya yazılmasını istedi. Londrada imzalanacak nihaî anlaşma metnine, üç dert kelime ilâve ederek bu hususların gerçekleştirilmesi mümkündü.

Türk Muhalefet liderinin etraflı bir tetkik mahsulü olan konuşması hakikaten bir itidal ve vatanperverlik örneğidir. Halbuki bir hafta evvel Yunan parlamentosunda muhalefet lideri Venizelos, "Zürich ve Londra anlaşmalarının milleti taahhüt altına sokmadığını ve Liberal Partinin iktidara gelince bütün garantileri kaldıracağım" söylüyor ve Türk - Yunan dostluğu ile alay ediyordu.

İnönünün konuşması büyük bir alâka ile dinlendi. Bilhassa kürsünün sağındaki balkonda yer alan Dışişleri Bakanlığı ' memurlarından bazılarının, gayri ihtiyarî, başlarını tasvipkâr bir şekilde salladıkları görüldü. İnönünün tenkidlerine herhalde onlar da iştirak ediyorlar ve Londrada yapılacak nihaî müzakerelerde, Muhalefet liderinin yapıcı tekliflerinin Türk hariciyesi için kıymetli, bir yardımcı olacağını düşünüyorlardı. İnönüyü dikkatte dinleyen Dışişleri Bakanı bir hayli heyecanlı intibaını veriyordu. Hele İnönünün anlaşmayı en ince teferruatına kadar bildiği, maddeler hakkındaki tenkidlerinden anlaşılınca, Dışişleri Bakanının heyecanınm arttığı kimsenin gözünden kaçmadı. Mâamafih C. H. P.' liderinin son derece mutedil davranışı, bir ümit kapısı açıyordu. Dışişleri Bakam bu kapıyı denedi Ve "İnönünün vatanperverlik duygularından mülhem olarak gösterdiği hassasiyeti" övdü. Bu yumuşak taktik kimseyi şaşırtmadı. Bütçe müzakerelerinin son günü. bazı tahrik edici sözlere rağmen kökleşmiş itiyatlardan kurtul-

Haftanın içinden

Hayal, Hakikat ve Propaganda

Daima olduğu gibi Kıbrıs mevzuunda da çıplak hakikat ortaya çıkmış bulunuyor. Meseleye bulunan hal çaresinin, mahiyet itibariyle, Cumhuriyet Hükümeti için bir başarı teşkil etmediğinde artık hemen herkes müttefiktir. Böyle dikenli, çetrefil ve üzücü tarafı çok bir ihtilâfın ortadan kalkması karşısında duyulan haklı memnunluk bir ara, bazı gözleri kamaştırmamış değildir. Bunun neticesi, zihinlerde elmalar ile armutların karıştığı da olmuştur. Hatta, nihayet D. P. iktidarının övülebilecek bir hareketini ele geçirmekten dolayı samimi surette sevinen tarafsız kalemler ilk heyecanlarını kağıtlara dökmekten çekinmemişler, yaratılan hal çaresinin şeklini gölgede bırakarak bir neticeye varılmış olmasındaki saadeti bilhassa terennüm etmişlerdir. O kadar ki, bunların en heyecanlıları, yükselebilecek itiraz seslerine karşı peşin bir baraj kurmak gayretine bile kapılmışlar ve ancak müteveffa McCorthy'ye veya sayın Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorluya has bir üslûp içinde azarlar yayınlamışlardır. Ama şimdi görülüyor ki, kısa bir havai fişek faslından sonra meselenin hakiki mahiyeti tenkid süzgecinin altına girmiştir. London Clinic'te 325 numaralı odada -anlaşmanın imzalandığı yer- dünyaya gelen çocuğun mahiyeti anlaş ılmıştır.

İtiraf etmek gerekir ki gözlerin süratle açılmasında D. P. propagandacılarının kendi kendilerini tekrarlamaları büyük rol oynamıştır. Bu, bir taktik hatâsı olmuştur. Tıpkı yaz ortasında bir takım dış krediler sağlandığında yapıldığı gibi "Görülmemiş Zafer" balonları lüzumundan fazla miktarda uçurulmuş, Muhalefet, Basın ve vatandaşlar D. P. iktidarına karşı şükran borcunu ödemeye ziyadesiyle tehâllük gösterilerek çağırılmışlardır. Bu gayretler, mahiyet itibariyle birbirlerine pek benzeyen iki hâdiseyi zihinlerde tabiatıyla birbirine yaklaştırmış, iki halde de elmalarla armutların toplanmaması, fakat ayrı ayrı hesaplanması lüzumunu -bir aritmetik kaidesi- ortaya çıkarmıştır.

Kıbrıs meselesinin alevli seklinden kurtarılması, Türkiye ile Yunanistan arasındaki iyi komşuluk münasebetlerinin yeniden tesisi yolunda adımlar atılması, NATO'nun bir mühim kanadının tekrar işler hale sokulması -tıpkı Türkiyeye milyonlarca dolarlık kredi açılması gibi- sevinilecek hâdiselerdir. Ama bunlara karşı katlandığımız pek büyük fedakarlıklar her iki halde de D. P. iktidarının seneler süren basiretsiz, dik kafalı, en samimi ve vatanperverane ikazları düşmanlık sayan, "her şeyi ben bilirim" edalı politikası yüzünden birer zaruret haline gelmiştir. Bugün artık hiç kimsenin şüphesi yoktur, nasıl ki iktisat kaidelerine uygun bir iktisat politikası güdülseydi hem dış krediler daha bol miktarda -ama normal yollardan, gelecekti ve biz bugün bu sıkıntıları çekmiyecektik, aynı şekilde diplomasi kaidelerine uygun bir diplomasi, meşhur zorlu diplomasimiz yerine güdülseydi hem mesele gene halledilecek, hem de biz çok daha avantajlı şartlar sağlayacaktık. Bu husus iki kere ikinin dört ettiği kadar açık bir hakikattir, bunu herkes görmektedir ve böyle neticelerden dolayı D.P. propagandacılarının şükran talebi en azından garip kaçmaktadır.

Kıbrıs mevzuunda, tarafların bizzat Makarigs'a bile şaşırtan bir süratle hal şekli bulmaya yanaşmalarında hadiselerden haberdar papazın açıkça bildirdiği gibi Amerikanın tesirini hissetmemek için histen tamamiyle mahrum olmak lâzımdır. Ama bu tesiri kullanırken Amerika bizi tutmamıştır. Bunda Washington hükümetine bir kusur aramaya kalkışmak haksızlıkların en büyüğü olur. Kumlar senelerden beri devam-eden hummalı gayretlerinin, Amerikan umumi efkârını kendi taraflarına çekmek için yaptıkları çalışmaların semeresini almışlardır, biz ise hareketsizliğimizin neticesini... Halbuki D. P. İktidarı bu seneler boyunca belki bin kere ikaz, edilmiş, her seferinde zorlu diplomatlar bizim umumi efkârımız gibi Amerikan umumi efkârına da omuz silkinişlerdir.

Taksimi İngilterenin de asla benimsememiş olduğu şimdi ortaya çıkmıştır. Halbuki bu husus da D. P. iktidarına çok hatırlatılmış, her defasında en selâhiyetli ağızlardan "Siz ne bilirsiniz, Londra bize teminat verdi" cevabı alınmıştır.

Gene ortaya çıkmıştır ki partiler arası, millî bir hava verilmeksizin takip edilen Kıbrıs politikasının böyle bir kuvvetten mahrum bırakılması ve bale yapar gibi fâzla ileri - geri adımlar atılması meselenin belli başlı alâkalılarında Türkiyenin pazarlık yaptığı intibaını uyandırmış ve Taksim tezimiz ciddiye alınmamıştır. Şimdi Taksimin mahzurlarını bizzat zorlu, diplomatlarımızın ağzından duymak, itiraf etmek hazımdır ki "Ya Taksim, Ya Ölüm" diye bağırmış kütleler üzerinde soğuk duş. tesiri yapmaktadır. Daha üç ay evvel istiklâlin İmkânsızlığını haykıranların, bugün istiklâlin methiyesini yapmaları en unutkan hafızaları bile irkiltmektedir.

Bugün kabul edilen neticenin pek çok kimse için -meselâ bu mecmua için- bir sürpriz sayılmaması boşu na. değildir. Pek çok kimse -meselâ bu mecmuatutulan yolun bizi Taksime götürmiyeceğini, çok hata yaptığımızı, hakikatlerin D. P. iktidarının hayal ettiği gibi olmadığını defalarca hatırlatmıştır. Hatta şu sütunlarda Makarios'ün bir kahraman gibi Adaya dönmesinin beklenmesi gerektiği bildirilmiş, D. P. iktidarından tedbir alması zamanında istenmiştir. Bugün sayın Dışişleri Bakanı ile bu mecmuadan hangisinin haklı bulunduğu, kimin hâdiselere daha iyi teşhis koyduğu bir kere dana ortaya çıkmıştır.

Ama insaf edilsin, bu kadar çok tecrübe fazla değil midir ve bunca zarar kâfi görülmeyecek midir? Zira Kıbrıs meselesi şu anda -eski hatalarımızın telâfisi için- bizden bin defa daha dikkat, basiret isteyen bir yeni devreye girmiştir. Ne yazık ki B. M. M. nin Kıbrıs müzakeresinde, bu kadar çok açı tecrübeye rağmen iktidarın davranışında bir salâh vukubulduğunu gösteren eş ufalt işarete rastlanmadı. İkazlara omuz silkme zihniyeti devam ettirildi ve B. M. M. nde gözü kapalı bir tasvip istendi. Durum ümide yer bırakmamaktadır, ama herşeye rağmen ümit etmek lâzımdır. Zira bu yeni devrenin de icaplarına layık olamaz ve zorlu diplomasi usullerine devam edersek Kibrisin arkasından çok yanarız. Çünkü iş şimdi bir "Yunanlıların takati" meselesi halini almıştır. Hariciyemiz buna bir mim -koyarsa çok iyi, yapar.

mak zordur- Kıbrıs meselesinin Ayrıca tasvibinin istenmesi ve pazartesi günü anlaşma metinlerinin tetkiki için C.H.P. nin istediği iki günlük mühletin itirazsız tanınması İktidarın yumuşaklıkla, ama sadece yumuşaklıkla Kıbrıs anlaşmasını Muhalefete tasvip ettirebileceği - ümidine kapıldığının deliliydi. İktidar bu suretle, Kıbrıs mevzuundaki tenkidleri ilelebet susturacağını ümidediyordu. Ama bunun için < hiç değilse anlaşmanın tatminkâr olduğu hususunda lüzumundan fazla hüsnüniyette harekat eden muhalefeti -İkna etmek lâzımdı.

Dışişleri Bakanı bunda muvaffak olamadı, "İngiltereyle müşterek müdahaleyi kabul edersek, tek başımıza müdahale hakkını kaybederiz" gibi devletler hukukundan biraz anlayanları güldürecek sözler söyledi. Nitekim müzakerelerin sonuna doğru elinde Von List'in Devletler Hukuku kitabıyla kürsüye çıkan Fethi Çelikbaş, müşterek garantinin Ferdî müdahale hakkını ortadan kaldırmıyacağını kolayca ortaya koyuverdi. Hele Zorlunun "Efendim, anlaşma karşılıklı iyiniyete dayanıyor, iyi niyet en sağlam garantidir." Şeklindeki izahları, tatmin, olmaya can atan kimseleri bile temin etmedi. Badece D. P. Grubu. adına konuşan Zeyyat Mandalincinin İyi, niyet mevzuunda çok romantik bir konuşma yapmasına yaradı.

Bu sudan konuşmalardan sonra söz alan Gülek ve İlter anlaşmanın zayıf noktalarım teker teker ortaya döktüler. Cumartesi günkü "Performance"ına nazaran Gülek, hayli güzel, ve tesirli bir konuşma yaptı. Anlatılan bir gün evvelki grup toplantısında Gülekkofillerin bile "Aman, Gülek şahsı adına bile konuşmasın" diye çırpınmaları tesirini göstermiş, Adana milletvekili toparlanmıştą. Saki kurmay Albay Necati İlter meseleyi askeri bakımdan ele alarak Türkiye ve Yunanistana ayrı ayrı Üsler tanınmamasının mahzurlarım belirtti.

C. H. P. li hatiplerin konuşmalarındaki tenkid dozu gittikçe artıyor ve bu hal D. P. raflarında tereddüdü artırıyordu. Duruma hâkim olacak bir teşebbüse, bir çıkışa ihtiyaç hissediliyordu. Halbuki Menderes Mecliste yoktu. Cumhurbaşkanı Bayar ise müzakereleri, odasında hoparlörden - takip ediyordu.

. Hava yavaş yavaş elektrikleniyor, C. H. P. nin anlaşmayı kolay kolay tasvip etmiyeceği anlaşılıyordu. İşin daha fenası, D. P. milletvekillerinin zihninde de tereddütler belirmişti. Bilhassa en ağır tenkidleri bile dinletmekte maharet sahibi usta hatip Hıfzı Oğuz Bekatanın -ki İnönünün en çok beğendiği konuşmayı yaptı- B.M.M.nin Taksim tezini tasvip eden kararını hatırlatarak Meclilisi vazifeye davet etmesi D. P. milletvekillerini düşünceye sevketmişti. Umumi bir tasvipten ümidi kesmek lâzımdı. Nitekim Zorlu üslûbunu değiştirdi ve mutad sataşmalarına başladı. Bekatanın talebini "basit taktikler" diye cevaplandırdı. Güleke "Science politique okudunuz, daha okuyunuz" söyleriyle çıktı. Ayrı üsisteyen eski Kurmay Albay İltere "Yunan Genel kurmayı da bu fikri savunuyordu" cümlesiyle mukabele etti. Bereket Zurichte Türkiyenin ayrı üs fikrini savunduğunu, Yunanlıların buna razı olmadığını bilenlerin sayısı az değildi. Bundan sonra artık kifayet takriri gelebilirdi. Turhan Feyzioğlunun Yunan Meclisinde 4 gün konuşulan bu meselenin müzakeresinin 4 saatte bitirilmemesi gerektiğini hatırlatması neticeyi değiştirmedi. Ama kifayet ancak 161 reyle kabul edildi. Yaylacıların büyük 'bir kısmı kifayet aleyhinde rey verdiler. Hulusi Köymen, Mükerrem Sarol gibi bir çok D. P. milletvekili müstenkif kaldı. Ama netice hasıl olmuştu. C. H. P nin esbabı mucibeli takririnin oya konulması da önlenirse, ortada mesele kalmıyordu. Bu işi, geçen yıl kazandığı prestiji yıkmak için son aylarda görülmemiş bir gayret gösteren İlhan Sipahioğlu üzerine aldı. Sipahioğlu, C. H. P. nin takririnin bir taktikten ibaret olduğunu, İnönünün bu takriri "biz Kıbrıslı Türkleri korumak istedik, ama D.P. liler önlediler" diyebilmek maksadıyla getirdiğini 'Sen mi kaldın İnönüye vatanperverlik dersi verecek" sesleri arasında anlattı.

Nüvit Yetkinin söz almak için çırpınması, kürsüye doğru ilerlemesi fayda vermedi. Kıbrıs anlaşmasını tasvip eden Benderlioğlunun takriri 347 ye karşı 138 oyla kabul edildi. İki kişi çekimser kalmıştı. Bu çekimserlerden birinin, son zamanlarda kalkınmayı metheden konuşmalar yapan Hüseyin Balık olduğu şayiası ortaya çıktıysa da bunu tahkik etmek mümkün olmadı. B. M. M. bu hava içinde tatile - girdi. Aynı gün Makarios ve Fazıl Küçük Lefkoşede, yeni cumhuriyetin kuruluş hazırlıklarına başlamış bulunuyorlardı.

Fatin Rüştü Zorlu
Zafer peşinde

Dramın ikinci perdesi

Londra anlaşmasının ilk şaşkınlığı geçtikten sonra, Kıbrıstaki havanın -iktidar organlarının göstermek istedikleri gibi. sevinçle değil, aksine gittikçe artan bir endişeyle dolu olduğu bu haftanın ortasına doğru iyice' anlaşıldı. Bunun nutuklar ve bağlılık telgraflarıyla örtülemiyeeek en su götürmez delilini Londranın büyük bankalarının ve Kıbrıstaki şubelerinin defterlerinde görmek mümkündür. Türk cemaati, son on gün içinde takriben 30 milyon lira kadar bir parayı mahalli bankalardan alıp İngiliz Bankaların» yatırmışlardır. Ayrıca Londradaki büyük bankalar da Türklere ait birçok hesabın Kıbrıstân İngiltereye transfer edildiğini bildirmektedir. Paranın daha emin yerlere kaçışı Kıbrıslı Türklerin, fikirleri bile sorulmadan yapılan anlaşmayı ne dereceye kadar, beğendiklerinin en şaşmaz ölçüsüdür. Hali vakti nispeten yerinde olan Ada Türkleri, şimdiden mallarını Rumlara satmağa başlamışlardır. Evvelâ mallar gidecek» malları insanlar takip edecektir. Kıbrısta göç başlamak üzeredir. Durumdan ehlikeyf lider Fazıl Küçük bile telâşa düşmüş, Türklerden topraklarım satmamalarını istemiştir.

Ada Türkleri doğdukları topraklara elveda demek zorunda kalmanın üzüntüsü içinde yaşarken, Yunanistandan Kıbrısa doğru bağlıyacak bir muhaceretin ilk öncüleri Adaya ayak basmaktadır. Geçen, haftanın sonuna doğru ufak bir gemi ilk Rum muhacirleri Kıbrısa getirmiştir.

Adada son günlerde cereyan eden bazı küçük hâdiseler de istikbal hakkında hiç ümit verici değildir. Meselâ Türklerle dolu bir otobüs Lefkoşe yakınlarında rum gençleri tarafından durdurulmuş, yolcular taş ve sopa tehdidi altında "Zito Makarios" diye bağırmak mecburiyetinde bırakılmışlardır. Ama asıl maneviyat kırıcı hâdise pazar günü sabık kasaba papazı «tâbir Menedresindir- ve müstakbel Kıbrıs cumhurbaşkanı Makarios'un Adaya muzaffer dönüsü oldu. En müşkülpesent hesaplara göre 100 b,in -Hususi muhabir gönderen Milliyete göre 200 bin. kişi yağmur altında onun gökten inmesini beklediler. Kilise çanları çaldı, gri üniformalı, mavi kasketli talebeler Yunan bayraklarının gerisinde marşlar

söylediler. Onasis'in gemisiyle Yunanistandan gelen 800 talebe de bayrama katıldı. O gün Adada resmi tatil günü ilân olundu. Halbuki ancak 5 bin kişinin karşıladığı Dr. Fazıl Küçük Kıbrısa döndüğü zaman böyle bir şey yapmaya kimse lüzum görmedi. Adanın idaresini bundan sonra kimin elinde tutacağını bu iki karşılama töreni arasındaki fark çok iyi gösteriyordu.

Sabık kasaba papazı tâbir Menderesindir- ve -Kıbrısın müstakbel cumhur başkanı Makarios'un ilk cümlesini "Muzaffer olduk" sözleri teşkil etti. Ondan sonra Kıbrıs Cumhuriyetinde yarın en mesuliyetti vazifelere getirilecek olan "kahraman "EOKA'cıların ve General Grivas'ın -Makârios görünüşe göre tedhişçilerin başını Albaylıktan Generalliğe yükseltmişti!. methiyesini yaptı. Karşılama, sabık kasaba papazı -tâbir Menderesindir- ve müstakbel cumhurbaşkanı Makarios'un EOKA'cıların açtığı yollardan geçerek Aya Yorgi Kilisesine gidip yaptığı şükran duaları ile son buldu.

Ertesi *gün* devir ve teslim muamelesinin ilk hazırlıklarına başlamak maksadıyla. Türk ve Rum cemaatlarının liderleri ayrı ayrı Vali Foot'u ziyaret ettiler. Çarşamba günü de iki lider baş başa verip çalışmaya başladılar. Çalışmalara vali Foot da katıldı. İki saat süren müzakereler sonunda- bu üçlü toplantıların haftada iki gün olmak üzere muntazaman yapılması kararlaştırıldı. Fakat asıl mühim karar, Londra anlaşmasına göre kurulması gereken "Geçici Komite" nin teşkili hususunda ilk adımın atılmasıydı. "Geçici Komite" aslında geçici bir hükümetten başka bir şey değildi. Dr. Küçük ve Makarios bu komitenin en geç 30 marta kadar teşkili ve bu tarihte de Lefkoşedeki eski Basın - Yayın Müdürlüğü binasında ilk toplantısını yapması hususunda anlaştılar. "Geçici Komite" on kişiden kurulacaktı. Bakan vazifesi görerek olan bu on kişi şu koltukları paylaşacaklardı: Dışişleri Savunma, Maliye, İçişleri, Adliye, Ticaret, Ulaştırma, Tarım, Bağlık ve Çalışma.

On koltuğun yedisini Rumlar, üçünü de Türkler işgal edecekti. Ancak Dışişleri, Savunma veya Maliye koltuklarından biri behemehal bir Türke verilecekti. Bu kararla Ad adadaki Türk - Rum İşbirliği fiilen başlamış oluyordu.

Makarios'un basın toplantısı

Sabık kasaba papazı -tâbir Menderesindir- ve müstakbel cumhurbaşkanı Salı günü bir basın toplantısı yaptı. Sorulan sualler EOKA ve Londra anlaşmasından önce tek kişi kalsa bile sonuna kadar döğüşeceğine yemin eden Albay Grivas'ın akıbetiyle ilgiliydi. Makârios, kaçamak cevaplarla yetindi. Ama bu arada verdiği bazı cevaplarla, sabık kasaba papazı -tâbir Menderesindir, ve müstakbel Kıbrıs cumhurbaşkanı Makarios'un, anlaşmayı başından baltalıyacak fikirlere sahip olduğu ortaya çıktı. Makârios askerî anlaşmalara taraftar olmadığını -NATO bir askeri ittifaktır- açıkça söylüyordu. Hele Adadaki 9 bin üyeli Komünist Partisinin faaliyetine müsaade edilip edilmiyeceği hususundaki cevabı her türlü tereddüdü ortadan kaldırıyordu. Sabık kasaba papazı -tâbir Menderesindir- ve müstakbel cumhurbaşkanı Makârios' "kanaat ve düşüncelere tahdit konulmasının aleyhinde" idi. Anlaşılan kurnaz papaz, BOKA ve Komünist Partisi gibi kozlardan vazgeçmek niyetinde değildi. Ama Zorluya göre bunun hiç bir ehemmiyeti yoktu. "Kıbrıs NATO'ya girmiş, girmemiş bundan ne çıkardı?" Zürich ve Londra Zaferlerinden sonra böyle ufak şeylerin ehemmiyeti yoktu. Ama halk efkârı 'bu zaferin -diğer bir çok zafer gibi- mânasını çoktan anlamıştı.

Bizim için Kıbrıs meselesinin en iyi hal şekli Adanın tamamının bizim olmasıydı. Yunanlılar için en iyi netice Enosis idi. Taksim bizim için Sn az fena hal çaresiydi. Yunanlılar bakımından en az fena hal çaresi istiklâl idi. Yunanlılar şimdilik bu en az fena hal çaresini elde etmişler, en iyi hal çaresine götüren yolları kapamamışlardı. Halbuki Türkiye, en az fena hal çaresini bile, bir daha geri gelmemek üzere terketmişti. İşte Londra Zaferi diğer birçokları gibi- böyle bir zaferdi.

Unutulmıyacak Mazi

Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, bu haftanın ortasında Çarşamba günü B. M. M. de "Taksim"den daha faydalı bir hal şekli olarak Kıbrısa şimdi tanınan "teminatlı i3tiklâl"i övdü.

Bilindiği gibi "istiklâl"in fikir babası Makârios'tur ve onun tarafından ortaya atılan bu tez Yunanistan tarafından benimsenmiş, Birleşmiş Milletlerde de savunulmuştur. Batan o zaman -yani üç ay evvelkarşı -tarafın garantiler vermeye hazır olmasına rağmen, istiklâl prensibi hakkında, bugün büyük bir kolaylıkla istiklâli savunan Zorlu neler demişti:

Yunan Hükümeti ile mutabık olarak sözde yeni bir istiklâl formülü ilân eden Başpapaz Makârios istiklâli Enosis için bir atlama tahtası telâkki ettiğini açıkça beyan etmiştir.

F. Rüştü Zorlu — Zafer, 9 Aralık 1958

*

Kabul etmelidir ki, bir kere merkezi bir parlamento ile müstakil bir Kıbrıs teşekkül etti mi, Yunanistanla Adanın birleşmesi bunu takip edecektir. Kabul etmelidir ki, Rum tahakkümü altındaki bir devletle birlikte Kıbrıslı Türkler, bir ekalliyet olarak ilhak edileceklerdir.

F. Büstü Zorlu — Zafer, 9 Aralık 195S

*

İstiklâl meselesinde de, şayet istiklâl verilmesi mevzuu bahis ise, yine her iki cemaate de ayrı ayrı istiklâl verilmesi lâzımdır. .

F. Rüştü Zorlu — Zafer, 30 Kasım 1958

*

Bir işçi mebus söyle diyor: "Rumlar muhtar hükümet istemiyorlar. Onların istedikleri bir kilise hükümetidir. Eğer onlara hükümet secin derseniz, alsa biz bir başpiskopos isteriz cevabını vereceklerdir. Bunların istedikleri şudur: Ya onlara Türkleri idare imkânını verecek bir hükümet, yahut da Türklerin başka bir yere gitmeleri.." İşte Türk camiasının da istemediği budur ve işte Kıbrıstaki ihtilâf ve niza da hakikatte bundan ibarettir. Bir yandan Rum camiasının Türk camiasını ne pahasına olursa olsun hükmü altına almak tasarısı, diğer yanda Türk camiasının bu hakimiyeti kabul etmemek ve Yunan camiasının esiri olmamak hususundaki azim ve kararı..

F. Rüştü Zorlu — Zafer, 29 Kasım 1958

*

Değişmeyen bir tek şey vardır. Bu da Yunan Hükümeti ve Yunan devlet adamlarının Kıbrıs adasının Yunanistana ilhakını temin etmek arzusu...

F. Rüştü Zorlu — Zafer 28 Kasım 1958

*

Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, bu hafta Çarşamba günü Meclisde şu cümleyi de söylemiştir:

"Demokrat Parti için unutulacak bir mazi yoktur."

DP.

Kaptan olmayınca...

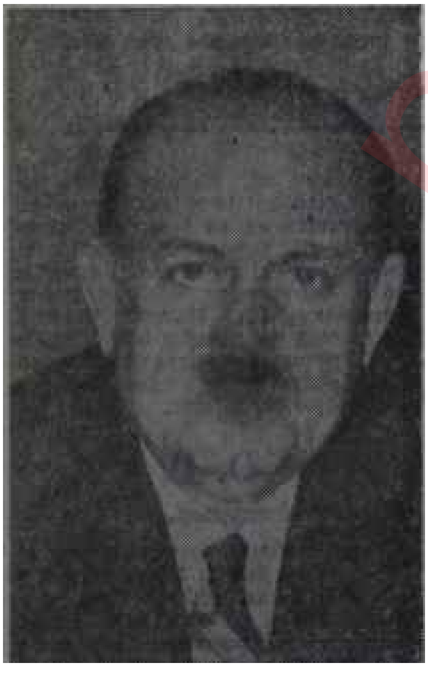
Gecen haftanın sonundu Cumartesi gecesi Büyük Millet Meclisi önünde sıra sıra bekliyen Belediye Otobüslerinden en öndekinin şoförü, Meclisin iç kapısındaki kaynaşmanın farkına varınca, derin bir oh çekti. İşte nihayet.. bazan sabaha kadar süren dokuz günlük nöbetçiliği sona eriyordu. Otobüs kapısının

koluna şevkle asıldı- ve Meclisten koşar adım çıkan milletvekillerinin içeri girip oturmasını bekledi. Gelenler oh çekme bahsinde şoförden başka bir paleti ruhiye taşımıyorlardı. Onlar da, Bütçe maratonunda içeride nöbet beklemişler, dokuz gün dokuz . gece istirahatlerinden, uykularından olmuşlardı. Yorgunluk, istisnasız hepsinin müşterek vasfıydı. Yorgun D. P. 1l çehrelerde görülen memnuniyet, sadece 110 saati asan Bütçe müzakerelerinin bitmesinden ileri gelmiyordu. Diğer bir sebep te, müessif kazadan daha da büyüyerek kurtulan liderlerini yeniden başlarında görmenin verdiği emniyetti. Bütçe maratonu boyunca liderin yokluğu her an hissedilmişti. Taarruz inisiyatifini kaptıran D. P. li hatipler, arada sırada bozguna kadar varan ümitsiz bir müdafaaya çekilmişlerdi.

Talihsizlik ilk günlerden başlamış ve öyle devam etmişti. Başbakanın yokluğu ile kaptansız kalan gemiye, bir sürü namzet arasından bir kaptan vekili bulunamanıış, fırtınayı karşılayacak bir rota. çizilememişti. Bu mevkie kendi kendine hazırlanan Samet Ağaoğlu, Suphi Baykamdan, daha, kürsüye çıkamadan pek şiddetli bir darbe, yemiş, bu darbenin' tesirinden, müzâkerelerin son gününe kadar kurtulamamıştı. Nitekim Bütçenin tümü üzerinde yaptığı son konuşmada, tekzip hakkından "bahsederken, muhalefet- sıralarından yükselen' "İspat hakkı, İspat hakkı" kelimelerine D. P. liler ses" çıkaramamış, hattâ bir kısmı bu kelimeleri jestleri ve mimikleriyle zımnî bir iştirak içinde karşılamışlardı. Geminin idaresinde daha az açık veren öteki ikinci, üçüncü kaptanlar ise, bocalamak için Ağaoğlu gibi dışarıdan bir darbeye de lüzum göstermemişlerdi. Kendi konuşmaları, buna kafi sebep teşkil etmişti. Meselâ orduyu inşaat işlerinde kullanma bahsinde Osmanlılardan misaller veren ve o devirde doğmuş teamüllerin mer'i kanunları iptal edebileceği tezini müdafaa eden Namık Gedikin sözlerinden, en fazla C. H. P. liler hoşlanmışlar, hatibi kürsüden inerken, gülüşmeler arasında uzun uzun alkışlamışlardı. Aynı şekilde alkışlananlardan biri de Lütfi Kırdar olmuştu. Kırdarın ilâç konusundaki beyanları ve bilhassa üslûbu, bazılarım hislendirmiş, fakat ekseriyete hoşça vakit geçirtmişti. Mutedil bakanlardan Abdullah Amerin de sert, sert olduğu da doyurucu bir konuşma yapan Bülent Ecevit karşısındaki yazılı kâğıtlardan okuduğu- klişelenmiş müdafaa cümleleri, asıl üslûbuna pek yabancı düşmüş, bu aykırılık konuşmasını büsbütün enteresanlaştırmıştı. Akerin, kürsüde müdafaa ettiği aynı fikri, bir ara koridorda katıldığı muhalif - li muvafıklı sohbette tekrarladığını işitenler, koridordaki üslûpla kürsüdeki üslûp arasındaki muazzam farkı pek iyi firkettiler. Basın - Yayın Bakanlığı Vekili, Kemal Satıra, "Anladığıma göre, siz basma fazla prim veriyorsunuz. İktidara geçerseniz, bizim yaptığımız şeyleri yapmağa mecbur kalmayacak mısınız ?" diye samimiyetle soruyordu.

Abdullah Aker
Üslûp farkı

Şem'i Ergin
Mutlak lider

Mum Dibine Işık Vermez

Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu Mecliste Kıbrıs anlaşmasının Ada Türklerine sağladığı faydaları izah ederken şu nokta üzerinde ısrarla ve İftiharla durdu:

Adada kurulacak olan Hâkimler Şûrası, siyasi kuvvetin her türlü tesirinden müstakil olacak ve hâkimlerin tâyini bu şûra tarafından yapılacaktı.

Dışişleri Bakanının saygılı dinleyicileri, elbette "Ya bizde?" diye sormadılar, ama Zorlunun ne diye Kıbrıstaki hâkim teminatı ile övünmeğe kalkıştığını iyice anladılar.

Genel.. Başkanın yokluğunun- D. P. gemisini dümensiz bırakacağım hissedenlerden biri de herhalde Sayın Cumhurbaşkanı Celâl Bayar olmalıydı. Cumhurbaşkanının Bütçe müzakereleri sırasında sık sık Meclise' gelmesi; bilhassa ehemmiyetli celseleri kaçırmaması bu şekilde tefsir edildi ve D. P. li hatiplerin koridordan hızla geçerken arkadaşlarına "Reisicumhur çağırmış, onu görmeye gidiyorum" demeleri kimsenin gözünden kaçmadı. Meselâ son gün bile. irticalen yaptığı ikinci konuşmasında tahrik edici bir ifade tarzı tutturan Dışişleri Bakanı Zorlunun -irticali konuşmaları daima barut gibidir- yukarıdan gelen 'bir pusula alınca, sözlerini bağlayıp kürsüden inmesi bu bakımdan dikkat çekici bir hâdiseydi. Ama ne de olsa mücadeleyi fiilen idare etmekle uzaktan gemiyi yürütmeye çalışmak arasında büyük bir fark vardı. Bu sebeple uzaklardan gelen direktifleri netice üzerinde -müessir olmadı ve- D. P. liler Bütçe müzakerelerinden itirafı güç bir mağlûbiyet hissesiyle ayrıldılar.

Kaptan gelince...

D. P. nin umumi tabiyesi, müessif kazanın yarattığı havadan da faydalanarak, Bütçeyi aşağı yukarı bir bahar havası içinde geçirmekti. Bu maksatla Muhalefete usûl bakımından ufak tefek tâvizler de verilebilirdi. Tatbiki istenilen bu tabiyeye uygun bir takım teşebbüsler yapılmadı değil. Meselâ başlangıçta. Mâliye Bakanının Bütçe nutkundaki sert kısımları karaladığına dair haberler ucurulmaşı, Grup sözcülerine verilen konuşma haklanın 20 dakikadan aşağıya ihdirilmâyee'eği vaadinin yapılması, konuşmalardan bâzılarının mülayim tutulması gibi.. Fakat' bütün" bu teşebbüsler yarım ve neticesiz kaldı. D. P.' nin herbiri kendini bir baş gören müdafileri, işleri çorbaya çevirmekte gecikmediler. Kimin ne yapmak istediği, kimin hangi yolu tuttuğu anlaşılma-

dı. Mesela birinci konulmasıyla nispeten mülayim görünen Hasan Polatkan ikinci konuşmasında barutlaşıverdi. Grup sözcülerine hem Meclişin, hem de Grupun başkanvekilileri tarafından yapılan 20 dakika konuşma . vaadi, bir müddet sonra unutuldu, gitti. Diğer konuşmaların da sertlik derecelen, başlangıcıyla sonu arasında muazzam farklar bulunan bir münhani halinde alâkasız zikzaklar çizdi, durdu. Zikzâkşiz, sistemli başarı ile tatbik edilen, galiba tek taktik vardı: Reddedildiği hiç görülmiyen altıncı adam taktiği... Kifayeti müzakere takriri, tüzüğe göre, mevzu üzerinde -bakanlar grup. ve komisyon sözcüleri hariç, ancak alt; kişi konuştuktan sonra oya konulabiliyordu. Altıncı adam son sözü söyliyecek adamdı. İşte bu adam, nasıl olduysa, hep D. P. lilerden -hem de ağzı iyi kötü, biraz lâf yapanlarından- oldu. Sıra -ne tesadüf- hep böyle isabet etmişti. Tabii bu tek "başarılı taktik"in tatbiklerini aldatmaktan başkabir faydası olmadığı için, D. P. nin mukadder âkıbeti değişmedi.

Hâdiselerin cereyanını bütün bu taraflarıyla görebilen ve iyiden iyiye bedbinliğe kapılan D. P. liler, tesellilerini Pazar günü Adnan Menderesin gelişinde buldular. Adnan Menderes, onlar için, bu Bütçe müzakerelerinden sonra büsbütün başka kuvvet, hattâ tek kuvvet olmuştu. Beşiktaşta bir vatan Cephesi ocağının açılması sırasında şöhret yapan Enver Kayanın tabiriyle - "eski günler geçmişti". Balıkesir nutkuyla başlıyan şaşkınlık günleri artık geride kalmıştı.

Yeniden kavuşulan bu emniyet hissinin tesiri altında Enver Kaya ve onun gibi düşünen birçok D. P. milletvekili, liderin etrafında eskisinden çok daha sıkı bir şekilde toplanmaya gönüllüydüler. Bu teslimiyette, "yaylacı"ların ümitlerinden. bir İlhan Sipahioğlunun bile, müfritlerden farklı bir dil kullanmamasına . vesile teşkil eden maaşların 4800 e çıkarılması meselesinin payı yok değildi. Hattâ bazı aklıevvel Demokratlar. mücadele hevesini körleten bu maddî emniyet hissini daha da arttırmak maksadıyla memur maaşlarına zam tasarısı görüşülürken, memurların munzam istihkaklarını arttırmak suretiyle milletvekili maaşlarını 6 bin liraya çıkarmayı denediler. Teşebbüs C. H. P. lilerin uyanık davranması sayesinde önlendi. Ama 4800. ne de olsa tesanüdü arttıran cazip, bir rakamdı.

Ancak aralarında Adnan Selekler ve hattâ Attilâ Konuk gibi gençlerin bulunduğu pek mahdut bir gençler grupunun içinde ki bütün zaaflarına rağmen, mutlak liderleri, Bütçe müzakerelerini "yayla"nın en geri sıralarından tarafsız bir müşahit gibi seyreden Şem'i Ergindir-,-bn teselli hissiyle birlikte bir endişe daha belirli şekilde ortaya çıkıyordu.Allah korusun, Adnan Bey giderse D P . nin hali ne olacaktı? Bütçe müzakereleri, Adnan Beysiz bir D. P. nin ne durumlara düşebileceği hakkında bir fikir vermişti. O halde yapılacak iş. D. P. nin kaderini tek bir şahsa bağlı olmaktan kurtarmak, partiyi bir "müessese" haline getirmekti. Memur maaşları gurubuyla kuvvetlenen ve Adnan Menderesin Londra dönüşü ile perçinlenen D. P, tesanüdünün daha gerilerine bakmasını bilen Demokratlar -şahıslardan çok, partiye bağlı olan. arasında bu fikir, gün geçtikçe kuvvet kazanmaktadır.

Bütçe Vecizeleri

C. H. P. Dışişleri sözcüsü Gülek, Kıbrıs anlaşmasındaki boşlukları sayıyor: "Adada tarım reforma yaparlar. Adadaki arazinin büyük çoğunluğu Türklerin elindedir. Bu dagıtılırsa..."

Dikkatli D. P. liler ikaz ediyor: "Dağıtılırsa, Türkler arasında dağıtılacak". Derhal toparlanan Gül ekin gafını tamir edişi:

"Türklere dağıtılacak, ama ne şekilde dağıtılacak?"

*

"İnsan bir istikamete gidebilmek isin bazan başka bir istikamete gider."

*

F. B. Zorlu

F. Rüştü Zorlu

"1851 deki ara seçimleri de göstermiştir ki basının (feryadı, basının bir taraftan cephe tutması Türkiyedo iktidarların değişmesi için kâfi bir vasıta olmuyor. Başka vasıtalar vardır, başka tedbirler vardır. Ama C. H. P. vâkıf değildi?. bilmiyor bunlan".

Bahadır Dülger

*

"Resmî ilân ile geçinen gazeteleri de fikir hayatında yaşatmak cemiyet için bir vazifedir".

Abdullah Aker

"Muazzam bir ahlâkiyi meselesi karşısındayız".

Samed Ağaoğlu

*

İlk öğretim kanun tasarısının neden altı yıldır Meclise gelmediği sualine karsı Celâl Yardımcının cevabı:

"Erişir menzili maksûduna aheste giden..."

"İstanbulun istimlâkinden İstanbulin vatandaşlar şikâyetçi değildir. Çünkü İstanbulda cereyan eden hâdise bir istimlâk hâdisesi değildir".

Namık Gedik

Kasım Gülek

Samet Ağaoğlu

Bahadır Dülger

Celâl Yardımcı

Namık Gedik

Abdullah Aker

Dış Politika

Yiğidin yoğurt yeyişi

Mecliste D. P. milletvekillerini en çok eğlendiren konuşmayı, geçen haftanın sonunda C. H. P. nin dışişleri bütçe sözcüsü Kasım Gülek yaptı. -C. H. P. lilerin en çok zevkle dinledikleri konuşma Dr. Namık Gedikinki idi-. Dışişleri bütçesinin müzakeresinde zaman tahdidinin kaldırılması, doğrusu, pek isabetli olmuştu. Bu suretle D. P. milletvekilleri bir haftalık asap bozucu didişmeden sonra, bol bol gülerek ve dinlenmiş olarak bütçe müzakerelerini kapamak fırsatını buldular. Ne yazık ki bu pek "istifadeli" konuşma gazetelere intihal etmedi. C. H. P. nin dış politika mütehassısları tarafından hazırlanan konuşma metni .10,20 veya 60 dakika konuşma imkâni düşünülerek üç ayrı metin hazırlanmıştı-daha önce gazetecilere dağıtıldığından gazetelerde bu metinlerden yapılmış hülâsalar çıktı. Bu yüzdendir ki halk efkârı iktidara namzet partinin sözcüsü tarafından yapılan bu çok enteresan konuşmanın tadını çıkarmaktan mahrum kaldı. Bu "nev'i şahsına münhasır" konuşmanın aslına tamamiyle sadık hülâsasını veren tek neşir organı AKİS'tir.

C. H. P. sözcüsü Gülekin konuşmasını, analitik bir tasnife tabi tutulursa, "tanıdıklarım". "gezdiğim ve gezmek istediğim memleketler", "gördüğüm elçilik binaları", "kimsenin aklına gelmiyen teklifler" ve "herkesin aklına gelen meseleler" olmak üzere beş kısımda toplamak mümkündür.

C. H. P. sözcüsü tanıdıklarım kısmına "Dışişleri bakanı eski arkadaşımdır, dışişleri erkânından çoğunu yakından tanırım, bu vesile ile dışişleri konusunda konuşmak fırsatını bulduğum için bahtiyarım" cümlesiyle girdi. Sonra "memleketimizde Amerikan Sefarethanesine gelmiştir, kabiliyetli bir zattır. Dünyanın bu taraflarını çok iyi bilir" diyerek Amerikan Dışişleri bakan yardımcılarından Rountree'den söz açtı. Bir sırasını getirerek "memleketinin muhabbetini kazanmış 83 yaşındaki ve dine" Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee'den bahsetti. Tabii ki onunla yaptığı konuşmayı zikretmeyi unutmadı. Daha sonra eski Berlin Belediye Başkanı Reuter'in ve hâlen "dünya turu yapan" yeni başkan Brant'ın isimlerini okudu, Birleşmiş Milletlerde dinleyicilerini teshir eden Hintli Menon ve Lübnanlı Sarl Malik'i hatırlattı. "Muhalefetteyken müşavir, iktidardayken bakan" olan Dulles'a "afiyetler" diledi ve bugün Avrupalı diplomatların "Dulles giderse ne yaparız" diye telâşa düştüklerini anlattı. Güney Amerikaya giden iyi niyet heyetinin başkam Ahmet Şükrü Esmerin lâfını etti. Bu noktada Zorlu, dayanamıyarak heyet başkanının Ahmet Şükrü bey değil, Muzaffer bey olduğunu hatırlattı. C. H. P. sözcüsü "Ahmet bey veya Muzaffer bey, bilmiyorum" diyerek meseleyi halletti.

Ekspozenin ikinci kısmını "gezdiğim ve gezmek istediğim memleket» ler" teşkil ediyordu. C. H. P. sözcüsü, 80 günlük dünya turuna çıkmış gibi -tâbir. Fatin Rüştü Zorlunundur- ismini bildiği bütün memleketleri, başlarına bazı sıfatlar da ekliyerek saydı. Gana, Gine, Nijerya ve Kongo'dan "bizden ders alacak memleketler" diye bahsetti. Japonyaya "ders alabileceğimiz bir memleket" sıfatı verilmişti. Sözcü, Japonyada bulunduğu sırada harf inkılâbı mevzuunda konferanslar verdiğini hatırlatmayı da unutmadı. "Çok yakından tanıdığım" Kore,

Kasım Gülek

Arife tarif gerekmez

"Türkiyeye mühabbeti olan" Hindistan, Seylân, Endonezya, Birmanya, Malaya, Afganistan ve Güney Amerika memleketlerine sırayla resmi geçit yaptırıldı. Dışişleri Bakanım, konuşmasında Avusturalya ve Yeni Zelândadan bahsetmediği için tenkid etti.

Üçüncü kısım, sefaret binalarının turistik bakımdan gözden geçirilmesine ayrılmıştı. İmparatorluk devrinden kalma Viyana ve Paris sefaret binaları "muazzam" idi: Tahrandaki bina "güzel"di. Kahirede, Nil kenarındaki bina "fevkalâde güzel"di. "Merhum Münir beyin çok cüz'i bir parayla aldığı" Washington'daki sefaret binası "çok güzel"di: C. H. P. Sözcüsü bu vesileyle Paristeki sefaret binasının geniş bahçesinin boş bırakılmasını, bahçede bir hüre yapılmamasını tenkid etti.

Dördüncü kısım, hiç kimsenin aklına gelmiyecek yapıcı tekliflerle doluydu. İlk teklif, milletvekili erinin Birleşmiş Milletlerde staja gönderilmesine dairdi. Meclisi kahkahalara boğan teklif şu cümlelerle yapıldı: "Fevkalâde iyi dil bilen, gayet iyi hatipler, konuştukları vakit saatlerce dinleyenleri teshir ediyordu. Biz de bu şekilde seçeceğimiz ve yetiştireceğimiz insanları oraya göndermekle büyük fayda temin ederiz. Bütün memleketler kendi parlâmentolarından seçtikleri adamları oraya gönderirler. D. P. de kendi milletvekillerini seçsin ve bunları Birleşmiş Milletlere göndersin. Oraya gidenler ve oranın havasım alanlar günü geldiği vakit dışişleri bakanı olur, sefir olur. Bu suretle hazırlık yapılmış olur".

C. H. P. sözcüsü Gülekin ikinci yapıcı teklifi, Dışişleri Bakanlığının bünyesi ile ilgiliydi. Sözcü, eski başbakanlardan ve bakanlardan müteşekkil bit istişare konseyine duyulan ihtiyacı anlattı. Bizim diplomatlardan çoğunun Fransızca bildiğini, fakat İngilizce bilmediğini belirtti. İngilizceyi ve hattâ "Fransızcayı aşan" İspanyolcaya ehemmiyet verilmeliydi. Dışişleri Bakanlığı teşkilâtında Rusça, Arapça, Farsça ve Ordu dili- bilen elemanlara ihtiyaç vardı. Ankaradaki sefaretlerden örnek alınmalıydı. Bu sefaretlerde Türkçe bilen bir sürü eleman vardı. Sözcü bilhassa İngiliz sefaretindeki Türkçe bilen bir kâtip üzerinde "Şüphesiz Bizlerin de dikkatini çekmiştir, yukarıdaki locada, milletvekillerimizden daha devamlı olarak, Meclisimize devam ettiğini görmekteyim, takip etmekteyim" diyerek durdu..

Bundan başka Dışişlerimizin elemanları "istediğimiz kadar kifayetli" değildi. Yurda dönünce "içtimai bakımdan bazı mecburiyetler altında" bulunan diplomatların temsil ödenekleri arttırılmalıydı.

Ekspozenin bu dört kısmı bir saatlik konuşmanın 55 dakikasını doldurdu. Geriye kalan 5 dakika içinde de C. H. P. sözcüsü, herkesin bahşedebileceği mevzulara birer kelimeyle dokundu: "Amerika Bağdat Paktına girmemekte kendi bakımından haklıydı". Iraka karsı "biraz sinirli" davranılmış, bu yüzden dünya basınında "tefsirler" olmuştu. Nasır komünist değildi. Arapların kalbini kazanmak lâzımdı. Ama İsrail unutulmamalıydı. Kıbrıs meselesinin halli "hayırlı" olmuştu.

D. P. milletvekillerine çok tatlı ve eğlenceli bir Cumartesi geçirten C. H. P. adına yapılan bu konuşma, tahinin edilebileceği gibi C. H. P milletvekillerini son derece, öfkelendirdi. Ertesi günkü Grup toplantısında, dış politika sözcüsünün ya eline verilen metni virgüllere bile riayet ederek okuması, ya sözcülükten vazgeçip yüksek fikirlerini şahsı adına söylemesi istendi ve bu fikir tasviple karşılandı.

Politikacılar

Kurbanlı törenler

(Kapaktaki koç)

Metin Tokerin Fen Fakültesi karşısında, Ayten sokaktaki evinin 32394 numaralı telefonu ile konuşan İnönü:

"Ne lüzumu var?, Diğer milletvekili arkadaşlarla birlikte gideriz" dedi, telefonu kapadı ve koltuğuna yerleşerek gazetesini okumaya devam etti. Aradan onbeş dakika bile geçmeden, telefon tekrar çaldı. İnönü biraz evvelki gibi C. H. P. Meclis Grupundan aranıyordu ve gene telefonun öbür ucunda Grup Başkan vekili Nüvit Yetkin vardı. Konuşma bu defa da uzun sürmedi. Paşa yeniden gazetelerini okumaya döndüğü zaman gülümsüyordu.

Hâdise geçen haftanın ortasında Perşembe günü cereyan ediyordu. O akşam Adnan Menderesin Lonradan İstanbula dönmesi bekleniyor ve Cuma günü de Başbakanın Ankaraya geleceği tahmin ediliyordu. İki şehirde de karşılama törenlerinin son derece parlak olması için hazırlıklar yapılıyor, vilâyet tebliğleri ile Yeşilköy ve Eşenboğa haya meydanlarında büyük kalabalığın toplanması, kurbanlar kesilmesi teşvik ediliyordu. Resmî çevrelerde, karşılama töreni hazırlıkları işlerin en ehemmiyetlisini teşkil ediyordu. İnönü ile Nüvit Yetkin arasındaki telefon konuşmaları da bu törenlerle alâkalıydı. Meclis idarecilerinden Nüzhet Akın (Sakarya D. P.), Nüvit Yetkine telefon etmiş ve İnönünün Başbakan Adnan Menderesi karşılamaya gelip gelmiyeçeğini sorduktan sonra "Eğer geleceklerse, kendilerine protokolda eski Devlet Başkanı olarak yer verilecektir, arzederim" " demişti. Nüvit Yetkin, keyfiyeti İnönune naklettiğinde "Ne lüzumu var? Milletvekili arkadaşlarla birlikte gideriz" cevabını almıştı. Tabii cevabı Nüzhet Akına bildirdi. Nüzhet Akın ısrar ediyor, Aman efendim, ne demek? Kendileri bir eski Devlet Başkanıdırlar; madem resmî bir merasime İştirak ediyorlar, hususi bir yer göstermek bizim vazifemizdir. Meclis Reisi de bu meseleyle bilhassa meşgul olmaktadır" diyordu. Nüvit Yetkin bu yeni durumu da İnönü'ye haber verdi ve işte o anda İsmet Paşanın yüzünde bir tebessüm uyandı.

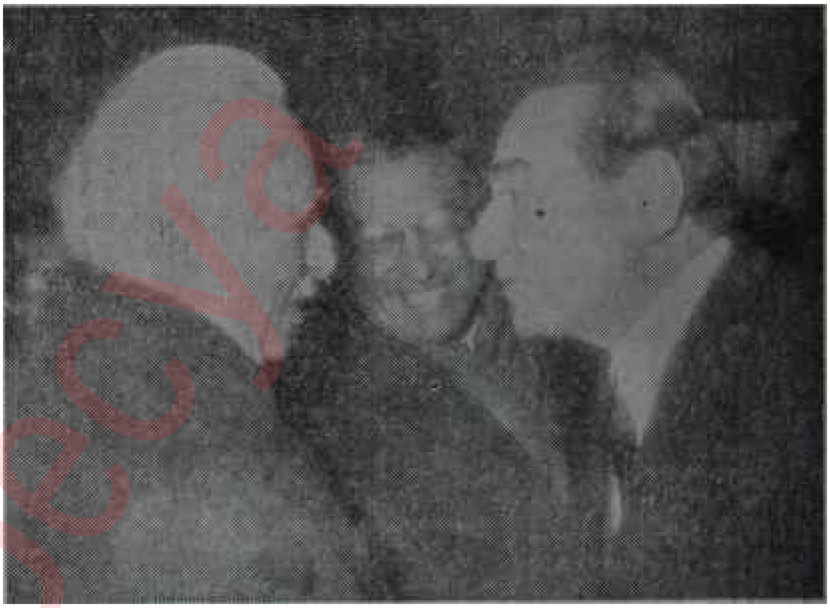
Başbakanın uçaktan vazgeçip treni tercih etmesiyle Cumadan Cumartesiye alınan karşılama töreninde hazır bulunmak için saat 9.25 te Ankara Garına gelen eski Devlet Başkanı İsmet İnönüye protokolda ayrılan yerin neresi olduğunu anlamak kabil olmadı. Zira perona serilen kırmızı halıların kenarında bakanlar duruyordu; Cumhurbaşkanı Celâl Bayar gara gelmişti, fakat perona çıkmamış ve Şeref salonunda kalmıştı. Meclis Reisi Koraltan, treni yoldan karşılamağa gitmişti, garda yoktu. Sebati Ataman, İnönüyü "Şöyle buyrun, paşam" diye karşılamış ve bakanların arasına almak istemişti. Fakat İnönü, yanında Gülek, ve Yetkin olduğu halde kenarda durmayı tercih etmişti ve iste bu sırada İnönü, Berrin' Menderesi gördü, ona doğru birkaç adım attı. Bu sırada Berrin hanımefendi de İnönüyü görmüş ona doğru yürümeğe başlamıştı. İnönü. Bayan Menderese "Geçmiş olsun" dedi ve pek nazik teşekkür sözleriyle mukabele gördü.

İşte bu sırada Başbakan Adnan Menderesi İstanbuldan getiren tren birinci perona girdi ve ortada ne intizam kaldı, ne de protokol... Protokolün kalabalik arasında kaybolup gittiği, az sonra, Şeref salonunda anlaşılacaktı.

"Ankaranın taşı, gözlerimin yaşı.."

Başbakanı İstanbuldan Ankaraya getiren çift lokomotifli yataklı katar birinci perona ağır ağır girdiği sırada, Ankara Garındaki santiar 9.35 i gösteriyordu. Trenin görünmesiyle herşey altüst oldu. Başbakana buket takdimi etmek için hazırlanan beyaz eşofmanlı kolejli kız, kırmızı eşofmanlı erkek arkadaşı, bakanlar, generaller, hepsi bibirine girdi. Henüz durmayan katarın Üstünde bile birden yüzlerce adam belirdi. Trenin pencerelerinde önce Rifat Kadızade, sonra Şefik Fenmen göründüler. Menderes daha arkadaki bir vagondaydı. Yanında Refik Koraltan olduğu halde tezahürata elini sallıyarak mukabele ediyordu. Bu sırada vagonun üstündekilerden biri yatarak elini Menderesin bulunduğu pencereden içeri uzattı ve Başbakanın elini, ilk sıkan Ankaralı olmak şerefini kazandı. Başbakanın gözleri yaşarmıştı.

Trenin kararlaştırılan noktadan yedi sekiz metre ötede durması, hazırlanan programın tatbikini imkansızlaştıran ikinci bir sebep oldu -birincisi kalabalıktı- Menderes Ankara garına ayak basar basmaz yerlere yatırılan kurbanları kesmekle vazifeli kasaplar bile ne yapacaklarını şaşırmış, bekleşiyorlardı. Durumu farkeden Dr. Namık Gedik "Ne duruyorsunuz? Haydi kesiniz" dedi ve bıçaklar işleyince fışkırmağa başlıyan kanla beraber yükselen tekbir sesleri bütün garı kapladı. Herkes büyük bir kazadan kurtulan Menderesi kendi gözleriyle ve yakından görmek istiyordu. Bu sebeple Başbakanın trenden inmesine ve Şeref salonuna kadar olan 15 metrelik mesafeyi katetmesine imkân kalmıyordu. Aralarında iki yıldızlı bir general de -Ankara Merkez Kumandanı- bulunan inzibat kuvvetlerinin zorlukla açtığı yoldan, ilerleyen Başbakan Şeref salonuna girdi. Bu arada İnönü de etrafındakilerin yardımıyla Şeref salonuna girmişti. Menderes önce Bayarla kucaklaştı. Bu sırada Koraltan İnönüyü gördü ve Menderese gösterdi. Menderes derhal bakanların yanından ayrılarak, Koraltanla birlikte İnönünün yanına geldi, elini sıktı. İnönü "Geçmiş olsun, kazadan çok müteessir oldum. Sizi sıhhatte gördüğüme çok memnunum. Hoş geldiniz" dedi, Menderes de büyük bir nezaketle "Teşekkür ederim, paşam. Lütfettiniz.. Buraya kadar zahmet edip geldiniz" diye cevap verdi. Bu sırada şeref salonunda resim çekmeğe muvaffak olan tek gazeteci AKİS muhabiri Hüseyin Ezer -diğerlerinin objektifleri soğuktan sıcağa girince buğu-

İnönü ile Menderes karşı karşıya...

... ve Gülek: Kambersiz düğün olmaz!...

lanmıştı ve çalışmıyordu. İnönü ile Menderesin bir arada birkaç resmini daha çekmek istiyordu. Kasım Gülek, Eisenhower'in bir nüktesini tekrarlıyarak gazete fotoğrafçılarının, arzularına mutlaka riayet edilmesi gereken diktatörler olduğunu hâtırlatınca İnönti ve Menderes yeniden resim çektirdiler. Sonra iki Genel Başkan el sıkışarak ayrıldılar.

Şeref salonunda, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ev sahibi durumundaydı ve İnönü ile hemen hemen karşı karşıya idiler. Fakat Cumhurbaşkanı, Muhalefet liderini görmemiş gibi davranıyordu. Tabii İnönü de ayni şekilde hareket etti ve -bazı gazetelerde yazılanların -aksine- o gün bir Bayar - İnönü mülakatı vuku bulmadı.

Menderes uçaktan iniyor

Göz yaşartan an

İnönü, Menderesle görüştükten sonra, yanında bulunan Dr. Namık Gedike "Artık ben gideyim." dedi ve salondan çıktı. Şerif Fenmen. Başbakan adına İnönüyü otomobiline kadar uğurladı.

Menderes halk arasında

Başbakan da Şeref salonunda fazla kalmadı. Merkez Kumandam generalin bir erin elinden kaptığı tüfeği savurarak açtığı yoldan ilerliyerek İstasyonun önüne çıktı ve halkın arasına karıştı. Menderesin görülmesiyle birlikte bir tezahürat başlıyor, hazırlanan kurbanlar yere yıkılıp kesiliyordu. Menderes kendisine yapılan bu tezahüratı seyrettikten ve halk arasında bir müddet kaldıktan sonra Bayarla birlikte bir açık otomobile binerek İstasyondan Çankayaya doğru hareket etti. Fakat ilerlemek bir türlü mümkün olmuyordu. Halk, istasyondan Ulus meydanına çıkan yolun iki tarafında ellerinde dövizler yazılı flamalar. Önterinde kurbanlar bekliyorlardı. Mavi tulumlarının üzerine beyaz muşamba önlükleri takılı, beyaz boneli Et ve Balık Kurumu kasapları kurbanları büyük bir maharetle kesiyorlar ve akan kandan bir parça Menderesin otomobiline sürülüyordu. Menderes bu arada hem tezahürata mukabele ediyor. hem de flamalar üzerindeki şu dövizleri okuyordu:

"Anavatanı Atatürk, Kıbrısı Menderes fethetti".

"Kıbrıs Fatihi, gazan mübarek olsun".

"Kıbrısı millete sen, seni millete Allah bağışladı".

"Kıbrıs Fatihi, Gazisi Yavuz Menderes Allah seni Türk milletine' bağışladı. Sağ ol. Şehitlerin, ruhu şâd olsun".

"Tehlikeli Alâkalar"

Renkler ve zevkler münakaşa edilmez derler. İhtimal ki bütün bunların üstünde, münakaşa kaldırmayan bir başka husus daha vardır: İtikatlar. Hiç kimsenin inançlarına, hele manevî sahadaki inançlarına karışmak aklı başında hiç kimsenin fikrinden geçmemek gerekir, Zaten bunun bir faydası da yoktur; zira hakiki bir itikadın başkaları tarafından girişilen mantık denemeleri, neticesinde değiştiği şimdiye kadar ne işitilmiştir, ne de görülmüştür. Ama eğer bahis mevzuu olan, şahıs Türkiye Başbakanıysa elbette itikatlar değil, fakat bunların tezahür tarzi üzerinde bir kaç söz, söylemek faydasız sayılamaz.

Başbakan Adnan Menderes, anlaşılıyor ki, Eyüpü Ziyaret etmekten hoşlanıyor. Bu ziyaretin kendisine bir kalb huzuru, manevi bir ferahlık verdiğini tahmin kehanet değildir. İnsanların Tanrıyla başbaşa kalmaları çok zaman kaçınılmaz bir zarurettir. Ne mutlu o insanlara ki bu başbaşadan kalblerine hakiki iyiliğin ışıkları vurmuş olarak çıkarlar ve bütün hareketlerinde o ışığın izleri kendini belli eder.

Başbakan Adnan Menderes Londra dönüşünde de Eyüpe gitti. Bu ziyaretin bir de şükran borcunun ifadesi mânâsını taşıdığını herkes biliyor. Başbakan, başka bir çok kimsenin hayatına mal olan uçak kazasında kendisini manevî bir kuvvetin koruduğuna inanmış olarak kurbanlar kestirdi, hocalarla görüştü, camii ve bu arada türbeyi de ziyaret etti. Bunun için seçilen gün; cuma oldu. Orada bu işler yapdırken, batta cami dahilinde poz verilerek çektirilen fotoğraflar ertesi gün gazetelerin büyük başlıklarının altını süsledi. Acaba tabii karşılanması gereken bir itikadın bu tabii tezahürü daha az "spektaküler" tarzda olamaz mıydı ve bilhassa D.P. propagandacılarının ağzından "Müslüman Başbakan" teranesi bu seferlik alınamaz mıydı? Zira, bırakınız ki bu, kazada ölenlerin hatıralarını rahatsız etmiştir, üstelik insanın aklına şöyle bir sual getirmiştir: Bazı kimseleri korumaya muktedir kuvvet, kazanın vukuunu önleseydi daha iyi olmaz mıydı? İnsan bir kere "manevi kuvvet'lerin niyetlerini keşif gayretine kapıldı mı, onun sonu alınmaz ve müspeti kadar menfisi de bol bir sürü ihtimal kendini belli ediverir.

Fakat asıl, hareketin ziyadesiyle gösterişli yapılmasının rejimimizin bazı esas noktalarına verebileceği zarar meselenin mühim tarafını teşkil etmektedir. Gönül ne kadar isterdi ki Cumhuriyet Hükümetinin başkanı Londradan doğruca Türkiye Cumhuriyetinin başkenti Ankaraya gelsin ve ancak ondan sonra, tamamiyle hususi mahiyette, itikadlarının icabını İstanbula, Eyüpe gidip yerine getirsin. Muhakkak ki Atatürk böyle yapardı, İnönü böyle yapardı. İçinde bulunduğumu şartlar, doğrusu istenilirse, bunu gerektirirdi.

Zira heyecanlı Başbakanın samimi olduğunda zerrece şüphe bulunmayan hareketinin her tefsiri aynı derece samimi kalamamıştır. Hele, Cumhuriyet Hükümetinin başkanının, caminin yanında bir türbeyi de fazla gürültülü şekilde ziyareti, akisleri ve kendisine verilecek mana bakımından hayırlı olmamıştır. Türbelerde yatanlarda, içimizden bazı kuvvetler tevehhüm etsek de buna dışarıya vurmakta üstümüzde bir de Başbakanlık hilâtı taşıyorsak çok dikkatli davranmak zorundayızdır. Atatürk inkilâplarının böyle şahsi itikadların bunlara bazı kimseler "batıl itikad" demektedirler- üstünde tutulması lüzumu bugün her zamankinden daha mühimdir. Politikaya din karıştırmanın, şükürler olsun, zannedildiğinden çok daha az verimli bulunduğu son seçimlerde ortaya çıkmışsa da o işin profesyonelleri henüz ümitlerini tamamen kaybetmiş değillerdir.

Adnan Menderesin türbe ziyaret etmek elbette hakkıdır. Hiç kimsenin inançlarına karışılamıyacağı gibi Adnan Menderesin inançlarına da ancak hürmet gerekir. Sadece onun Başbakan sıfatını taşımasıdır ki, fazileti hususi ve kapalı olmak bulunan bir takım hareketlerin fazla gürültülü bir şekilde ifası, inkılaplar mevzuunda hassa kimselere biraz endişe vermektedir.

Her halde böyle mevzularda dikkatli olmak herkes için, her bakımdan sadece faydalıdır.

Topkapıda kurbanlık boğa ve deve
Allah kabul etsin!..

Menderes bu sözlerden hoşlanıyor muydu? Bu bilinemez. Ancak, dövizleri okuduğu sırada yüzünde memnuniyetini belirten bir ifadeye rastlamak mümkün olmadı. Otomobil Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesinin civarındaki demiryolu köprüsünün önüne geldiği zaman -köprü kırmızı beyaz kumaşımla, çiçek ve bayraklarla süslenerek tak haline getirilmiş ve Üzerine "Sağlığınız demiryolcuların varlığıdır" yazılmıştı- yakılan büyük senlik ateşi dikkati çekti. Burada bir de genç boğa kurban edildi. Boğanın sırtına nadide bir halı atılmış ve üzerinde "Ankara Sucuğu" yazılı bir kurdele ile süslenmişti. Anlaşılan müteşebbislerimiz de boş durmamışlar, başkaları propaganda yapınca, onlar da reklâm fırsatım kaçınmamışlardı.

Menderesin otomobili, Orduevinin önünden sonra hızlandı ve saat 11'de Çankayadaki Cumhurbaşkanlığı köşkünün önünde durdu. Burada vali Kadri Eroğan başkanlığındaki Urfa heyetinin getirdiği develer kurban edildi. Bayar ve Menderes, kurban kanlarının üstünden atlıyarak köşke girdiler. Başbakan köşkte 1,5 saat kadar kaldı. Saat yarımda evine gitti ve istirahate çekildi. Tabii Menderesin evinin kapısının önü de kurban- kam içindeydi.

Ev, tatlı ev...

Adnan Menderes, uzun bir ayrılıktan ve insanı ölümle hayat arasın, daki ince çizginin başına kadar götüren müthiş bir uçak kazası geçirdikten sonra işte nihayet evindeydi. London Clinic'te kendisini tedavi eden doktorlar ile Cumhurbaşkanı tarafından kazayı müteakip derhal Londraya gönderilen Prof. Recai Ergüder uzun yolculuk için bir mâni kalmadığını, bildirince, Başbakan bir an önce yurda dönmek arzusunu göstermişti. Esenboğada Londradan gelecek emri bekliyen Viscount uçağı ile seyahat etme projesinden vazgeçildi. İngiliz B. O. A. C. şirketinden bir hususi uçak kiralandı. Bu Aetura adlı Aroganaut tipi dört motorlu bir uçaktı. Karar değişikliğine sebep olarak hekimlerin yeni bir kaza geçiren Başbakanın bir Türk Viscount'ı ile uçmasının bazı "psikolojik" tesirler yaratabileceğini öne sürmeleri gösteriliyordu.

Adnan Menderes ve beraberindekiler Perşembe sabahı saat 7,50'de -Türkiye saati ile 9.50- Londradan ayrıldılar. Başbakan hava alanına Büyükelçiliğimizin siyah Buick - Roadmaster otomobili ile gelmişti. Yolculuk umumiyetle iyi geçti. Menü bir İngiliz için ama sadece bir İngiliz için- iyi tertiplenmişti. Kahvaltıda meyva suları ve meşhur "bacon"lı yumurta vardı. İngiliz steward, arzu edilirse sabah kahvaltısı için zevkle füme balık da ikram edebilecekti. Ama ne bacon'a, ne de füme balığa, iltifat eden olmadı. Öğle yemeği de istakoz, filet - mignon, piliç, haşlanmış sebze, salata ve peynirden ibaretti. Menderes öğle yemeğinde bir bardak beyaz şarap içti.

Uçağın bir an bulutlar arasına girmesi ve etrafın kararması umumî bir telâş ve heyecan uyandırdı ise de az sonra yeniden sakin havaya kavuşuldu. Uçağın kaptanı 25 yıllık pilot. D. A. Briggs, yolcularım sağ salim Yeşilköy meydanına indirdi ve Başbakanın tebrik ve teşekkürlerini kazandı. Bu anda meydan ve civarı, kelimenin tam manasıyla, bir anababa günü yaşıyordu. Halkı zaptetmenin imkânı yoktu. Daha uçağın motorları durmadan, kalabalık, etrafında kümelenmişti. Kapıya yanaştırılan merdivene ilk Ethem Menderes, Atıf Benderlioğlu ve Lütfi Kırdar tırmandılar ve Menderes uçağın kapısında görüldü. Herkes merdivenlere hücum etmişti. Menderes son derece heyecanlıydı, göz yaşlarına hükmünü geçiremiyordu. Merdivenlerin çökeceği hatırlanınca yeniden uçağa döndü. Coplar, dipçikler ve namlıların ucuna takılan süngüler uçağın etrafını biraz tenhalaştırdı ve Başbakan bu sayede 0073 plâkalı Cadillâc'ına binebildi. Londra asfaltına çıkan yol insanlarla doluydu. Önce askerî meydan istikametine hareket edildi. Yol feci surette bozuktu, geri dönüldü. Cadillac'ın çamurluklarına bindirilen polisler coplarını kullanarak güçlükle yol açıyorlar ve Başbakanın otomobili ağır ağır ilerliyordu. Londra asfaltını takip ederek Topkapıya gelindi. Burada develer kurban edildi. Sonra, gene güçlükle. Millet Caddesi. Ordu caddesi, Ankara Caddesi, Galata Köprüsü, Tophane yolu ile Park Otele gelindi. Otele girmek te kalabalık yüzünden kolay olmadı. Kesilen kurbanların sayısı meçhuldü. 0073 numaralı Cadillac'ın her yanı kan içinde kalmıştı. Başbakan ancak 173 numaralı dairesine çekildikten sonra biraz rahat nefes alabildi. Kısa bir istirahatten sonra, akşam yemeğini otelin salonunda yakınlarıyla bir arada yedi.

Eyüp Sultanı ziyaret

Geceyi Park Otelde geçiren Menderes, Cuma sabahı saat 7 de uyandı. Kendisini ilk ziyaret eden Prof. Etgüdere geceyi iyi geçirdiğini ve sıhhatinin yolunda olduğunu söyledi. Sonra portakal suyu, reçel, tereyağ ve kızarmış ekmekten müteşekkil basit bir kahvaltı yaptı. Saat 8.40 da Cumhurbaşkanı Bayarla bir şehirlerarası telefon konuşması yaptı. Başbakan Ankaraya uçakla gitmekten vazgeçmiş ve trenle seyahati tercih etmişti. Karar akşamdan alınmış ve Ankaraya bildirilmişti. Ankaradaki karşılama töreni, bunun üzerine tertiplenmişti. O gün ve ertesi gün gerek İstanbulda, gerek Ankarada hava çok iyi geçti ve T. H. Y. nın bu hattaki bütün uçak seferleri intizam içinde yapıldı.

Kahvaltıdan sonra, Menderesi sodasında sırasıyla Ethem Menderes. Atıf Benderlioğlu, Lütfü Kırdar, Kemal Aygün. Ethem Yetkiner ve Ahmet Salih Korur ziyaret ettiler. Saat 10.15' te Eyüp Sultanı ziyaret için Park Otelden ayrıldı. Başbakanın Eyüpü mutlaka ziyaret edeceği bilindiğinden cami civarında sabahın erken saatlarından itibaren büyük bir kalabalık birikmiş, kurbanlar hazırlanmıştı. Halk, Menderesi Eyüpte "Yaşa, var ol müslüman başvekil! Allak müslümanların yardımcısıdır" diye bağırarak karşıladı. Otomobilinden inip doğruca türbeye doğanı yürüdü. Kendisiyle beraber türbeye girmeğe muvaffak olan 80 kadar vatandaşla birlikte dua etti. Bu sıvada kurbanlar kesiliyordu. Menderes türbeden sonra, halen restore edilmekte- Olan Eyüp camiini de ziyaret

İstibdattan Demokrasiye

istanbuldaki

Edirnede bir gün, İstanbul da pek fena bir askerî ayaklanmanın vukubulduğunu işittik. Yeni rejimin emniyet kuvveti olarak 3 üncü Ordudan, yani Batı Rumeliden İstanbula getirilmiş olan avcı taburlarının çavuşları askerleri harekete geçirmişler, Padişah ve şeriat için ayaklanma tertip etmişlerdi. 31 Mart irticai diye tarihe geçmiş olan bu vaka 13 nisan 1909 da cereyan ediyordu. Avcı taburları daha evvel temasta bulunup, hazırladıkları İstanbul Ordusuna mensup bazı- kıtaatı. da zehirlemişler, ve doğruca Ayasofyâdaki Mebusan Meclisine giderek dinsizlerin cezalandırılmasını, İttihat ve Terakki mebuslarının ileri gelenlerinin teslim edilmesini istemişlerdi. Edirneye gelen parça parça havadiselerde, ayaklanan askerler arasında şeriat istemek narası ile tahribat yapan birçok adamlardan bahsolumıyor, Saray etrafında vaziyetin meçhul olduğu söyleniyordu. Ayaklanma donanmaya da sirayet ederek askerler Kabulî bey ismindeki kumandanları gemi süvarisini karaya çıkararak, Yıldız sarayına götürüyorlar ve orada Hünkârın gözü önünde Öldürüyorlar. Ayaklananlar her tarafta ve her kıtada mektepli subay arıyorlar ve onları öldürmeğe çalışıyorlardı. Hükümet ve idarenin aciz kaldığı anlaşılıyordu.

"Bu arada Birinci Ordu Kumandam Mahmut Muhtar Paşa, Harbiye Nezareti avlusunda, emrindeki askerle' Nezaret binasını ve bölgesini elinde tutuyor, ve her" an asiler üzerine harekete geçilerek, isyanın bastırıldığı şayiaları yayılıyordu. Selânikte Cemiyet Umumî Merkezi ve Ordu kumandanlığı vaziyet hakkında Edirne'ye haberler veriyor, iki ordu kumandanlığı yakın ve daimî muhabere halinde bulunuyordu. Akşama doğru Birinci Ordu kumandanının Harbiye Nezareti meydanındaki hâkim ve ümit verici durumunun bozulduğu ve el altındaki askerlerin dağılarak, irtica taraftarlarına katıldıkları öğrenilmişti. Birbirini tutmaz haberlerden hülâsa olarak anlaşıldığına göre, din ve şeriat tâlebi ile bir askerî ayaklanma Padişah hesabına harekete geçmiş, asiler Mebusan Meclisine tecavüz ve onu tehdit etmişler, mevcut hükümeti tamamiyle aciz bırakarak, hükümdara yeni bir hükümet kurdurmuşlardı. Hareket din ve Padişah adına olduğu gibi mektepli subaylar aleyhine vahşi bir saldırma şeklini almış İstanbuldaki devlet kuvvetlerinin hiçbirinden ümit kalmamıştı. Meşrutiyet inkılâbının tahrip edilmesi 31 Mart irticainin başlıca hedefi görünüyordu.

HAREKET ORDUSU

«Üçüncü Ordudan İkinci Orduya gelen haberler, süratle bir askeri kuvvetin İstanbula sevkini teklif ediyorlardı. Teşebbüsü eline almış olan Selânikteki Mahmut Şevket Paşa, Edirnedeki kumandan Salih Paşa ile "Hareket Ordusu" namı altında bir büyük kuvvetin tertip ve şevkinde mutabık kaldılar. Selânikten Hüseyin Hüsnü Paşa kumandasındaki tümen ve gönüllülerden mürekkep kuvvete, Edirneden Şevket Turgut Pasa kumandasında bir tümen ekleniyordu. Orduya Mahmut Şevket Paşa kumanda edecekti. İki ordu süratle hazırlandılar ve trenle İstanbul civarına sevk Otundular. Şehrin dışında hiç bir hareket görülmüyor, ancak içerden gelenlerden vaziyet hakkında malûmat almıyordu. İstanbulda çıkan Volkan ismindeki gazete şeriatın ve isyanın başlıca sözcüsü olarak Meşrutiyet, cemiyet, mektepli subay ve ordunun talim, terbiyesi aleyhine en zehirli propagandaları yapıyordu.

"Mahmut Şevket Paşanın erkânıharbiyesinde Mustafa Kemal bey ve Şevket Turgut Paşanın da Kâzım Karabekir bey vardı. Biz kendi bölgemizde kıtaların maddî ve manevî bakımdan iyi hazırlanması ve bir iç seferin hususi güçlüklerinin yenilebilmesi için çalışıyorduk. Üç, dört gün içinde Hareket Ordusu İstanbula girdi. İnkılâptan sonra Berline ataşemiliter olarak gitmiş olan binbaşı Enver bey ve aynı şekilde Pariste bulunan Binbaşı Fethi bey, Hareket Ordusuna yetişmişler ve müfreze kumandanlıkları yapmışlardır. Hareket Ordusu kıtaatı, Beyoğlunda Taksim kışlasına ve Taşkışlaya barınmış olan âsî askerlerle çok şiddetli ve kanlı bir suretle çarpışmışlardır. İki taraftan masum pek çok, kurban verilmiştir. Kışlaları işgal olunduktan sonra Hareket Ordusu kıtaları İstanbulun mühim yerlerini temizlemişler- Ve Yıldız Sarayının etrafım emniyete almış lardır.

"Ben bu sırada Edirneden gelerek, Şevket Turgut Paşanın maiyetine katıldım. O esnada Mebusan ve Ayan Yeşilköy civarında toplanarak Abdülhamit II. nin indirilmesine ve yerine Reşat efendinin, Mehmet V. olarak geçirilmesine karar vermişler. Biz, Edirne kuvvetlerine gelen emirle eski Padişahın Selâniğe hareket edeceğini ve yeni Padişahın Tophaneden, karşı tarafa Sarayburnuna geçirileceğini öğreniyorduk. Askeri emniyet altına alınmış olan caddelerden yürüyerek, rıhtımda, yeni Padişahın bulunduğu romörköre bindiğimizi hatırlıyorum. Her tarafta askerin ve Rumeli gönüllülerinin hesapsız tüfek ateşlerinin sesleri işitiliyordu. Römorköre bindiğimiz zaman bir kenarda heyecanlı ve neşeli görünen bir zatla yanındakiler İstanbulin fethini konuşuyorlar ve bazılarının "bu ikinci fetihtir" demelerine karşı o zat: "Hayır üçüncü fetihtir" diyordu.. Bu zat yeni veliaht olan Vahdettin efendiymiş. O gün pek mütevazı ve konuşkan görünen Şahzadeyle ilerde bir defa Sarayda veliaht olarak ve bir defa. da Tophane camiinin avlusunda, selâmlık resminden sonra, Padişah olarak, karşılaşmıştım. Her ikisinde pek durgun ve hiç konuşmaz bir haldeydi.

"Yeni Padişah Sultan Mehmet tahta çıktığından itibaren dolaşmaya ve tebaasına görünmeğe başlamış, her vesilede şahane mahzuziyetlerini beyan eder olmuştu. Bu sene bir aralık Edirneyi ve Batı Rumelide Kosvaya kadar büyük merkezleri ziyaret etmiş olduğunu hatırlıyorum. İstanbulda isyan bastırıldıktan ve yeni Padişah geldikten sonra Hareket Ordusu kumandam Mahmut Şevket Paşa vaziyete tamamen hâkim olarak emniyeti tesis etmiş, Örfi İdare ilân olunmuş ve Dîvanı harpler kurulmuştu. 31 Mart faciasının suçluları, isyanın gözle görünen temsilcileri çavuşlardan başlıyarak her tabakadan insanlara yayılıyordu. Muhakemeler ve cezalar tabiatıyla şiddetli olmuştur.

ZEHİRLİ PROPAGANDALAR

«31 Mart faciası Osmanlı Tarihinin en büyük irtica hareketlerinden biridir. Emsali gibi din ve şeriat namına, ve siyasî, askeri İslahat aleyhine yapılmıştır. Birinci Ordu Kumandanı Mahmut Muhtar Paşanın karargâhında Askerî müzeden getirilen eski Osmanlı miğferleri, yani zırhlı başlıklar, şapka diye halka ve. askere karşı zehirli propaganda konularından biri olarak kullanılmıştır. Volkan ismindeki irtica gazetesi imân ehlini dinsizlere karşı çılgın bir surette körüklüyordu. Padişahın bu hareketi tertip ve idare ettiğine hükmettirecek kesin delillerin Divanı harbler eline geçtiğim bilmiyorum. Ancak bütün tahriklerin Halife ve din namına ve Padişah hesabına yapıldığına inanılıyordu. 31 Mart isyanının askeri ve siyasî hayatımızda tahripleri derindir. Bu yakın ve en büyük zarar ordu bünyesinde olmuştur. Yedi, sekiz aydan beri İstanbuldaki Birinci Orduya bir gösteriş, merasim teşkilâtından çıkarıp, bir müdafaa kuvveti haline getirebilmek için çok çalışılmıştı. İyi teçhiz edilmiş İstanbulun ve Anadolunun güzel evlâtlarından mürekkep, bu hevesli yeni orduyu insan seyretmeye duyamazdı. Bu ordu Edirne ve Selânikten gelen en iyi Türk askerleriyle çarpışmış, en çok zarar İstanbuldakine olmakla beraber hepsi harap olmuştu. Düşünmek lâzımdır ki bu facia' Balkan harbinden üç sene önce oluyordu. Selim III. zamanındaki nizamı

İnönünün Hâtıraları

İrtica Vak'ası

cedit aleyhtarı irtica ile 1909 dâki 31 Mart irticaından hangisinin vatan için daha çok sararlar getirmiş olduğunu mukayese edemiyorum. 31 Martı her hatırladığı zaman bir büyük binanın yıkıldığını görürüm. Bu facia yeni kurulan, büyük ümitlerle dolu meşrutiyet rejimini ancak 8 ay sonra aksi istikamete yöneltmeğe sebep olmuştur. İç idaremize bir vehim Ve emniyetsizlik havası girmiş, bu havayı tasfiye etmek bir daha mümkün olmamıştır. Kurulan Örfi idare ve Divanî harpler sonuna kadar baki kalmıştır.

"İttihat ve Terakki mensupları tarafından kendilerini tenkid eden gazetecilerin öldürülmesi ve öldürenlerin kaçırılması gibi komitacı adeti olan şiddet hareketleriyle, 31 Martın bıraktığı vehim ve şüphe siyasi hayatımızı vahim bir surette zehirlenmiştir. Ayaklanmanın neticesi olan Hareket Ordusu nüfuzu, gayritabi bir baskı olarak ağırlığını uzun müddet hissettirmiştir. Hareket ordusu kumandanının Rumelideki geniş, nüfuzu bütün memleketin askeri hayatında tesirini gösteriyordu.

"Bu günlerde kısa bir müddet Hareket ordusu karargâhında erkânıharp subayı olarak çalıştım. İhtilâl hareketinin içinde ve her safhasında bulunmuş olan ileri erkânıharp subayları bir aradaydılar. Hepimiz, bir noktaya samimi ve kesin olarak inanmış bulunuyorduk. Orduyu siyasetten kurtarmak mutlaka lâzımdı. 31' Marttan sonra ilk yapılacak iş buydu. Hareket Ordusu kumandanının itibarı ve nüfuzu bütün ordulara böyle bir telkin yapmak için en elverişli unsur kıymetindeydi. Bir genç olarak beni masa başına oturttular. Bana bir tebliği müsveddesi yazmamı söylediler. Sonra hazırladığımı herkes birşey ekleyerek ve düzelterek tamamladı. Teklif olarak yazıyı benim -Mahmut' Şevket' Paşaya götürmemde israr ettiler. Mahmut Şevket Paşa yazıyı dikkatle okudu, beğendi, memnun oldu. Önce Rumeli ordularına selâhiyetle ye Anadolu ordularına bilgi ve telkin olarak tebliğ edilmesini söyledi. Kısa bir müddet sonra Edirneye döndük.

ORDU VE SİYASET

«1909 yazı Edirne ordugâhında hayatımız siyasi ve askeri olaylarla dolu geçmiştir. Siyâsî hadise Selânikte ittihat ve Terakki kongresi ile bir temasımızdir. Selanik kongresinde ordunun ve subayların siyasetten, ayrılması ciddi bir tartışma konusu olmuştur. Erkânıharp kolağası Mustafa Kemal Bey subayların vazifelerine avdetleri için İsrarlı bir mücaadele açmış;. Cemiyet azasının endişesine karşı fikrinde israr etmiştir. Nihayet ikinci Orduda da aynî kanaatin bulunduğu ileri sürülmüş ve Kongre kararıyla azadan ilci subay Edirneye gönderilerek bizden, yani Kâzım Karâbekirden ve benden, bilgi edinmek istenmiştir. Cemiyetin emniyetli azasından :iki emektar bize geldiler, uzun konuştuk, Mustafa Kemal Beyin fikrînde israr ederek, ordunun siyasetten ayrılmasının mutlâka lâzım olduğunu anlatmağa çalıştık. Gelen ve görüşen arkadaşlar inanmış olarak kongreye döndüler. Bu teşebbüslerden müsbet neticeler alınmamış olmasına ne kadar acısak âzdır.

"Bu sene beni Batı Rumelide, yanya bölgesinde bir erkânıharp seyahatine memur ettiler. Albay Mersinli Cemal Beyin başkanlığında, yüksek rütbeli subaylar arasında kıdemsizlerden biri olarak bulunuyordum. Manastırdan Yanyaya gittikten sonra Preveze, Arta, Narda- ve Meçova bölgesinde askerî hayatımın çok zevkli ve çalışkan bir kısa devrini geçirdim. Yanya bölgesinde muhtemel bir Yunan hareketinin safhalarını tasavvur ve tahmin ediyorduk. Bu hareketlerin gerçekleri cereyan ederken, Yemende bulunuyordum ve elimize geçen seyrek telgraf haberlerinden manâ çıkarmağa uğraşarak eziyet ve azap çekiyordum.

"1909 yazının büyük askeri hadisesi, ordu teşkilâtının esaslı bir surette değiştirilmesidir. O zamana kadar bir ordu onaltışar taburlu iki nizamiye tümenin» den ve redif tümenlerinden mürekkepti. Şimdi bir ordu kolordulardan mürekkep olacak ve her kolorduda üçer alaylı ve dokuzar taburlu üç tümen bulunacaktı Her tümende 1 nişancı taburu ve her kolorduda 1 nişancı alayı olacaktı. Tümenlerin topçu ve istihkâm gibi bütün teşkilâtı daha sulh zamanında kendi emirlerine verilecekti. Bu teşkilât, yeni Genel Kurmay Başkanı Ahmet İzzet. Paşanın lâyihası, eseriydi. Nişancı taburları farkı kaldırılırsa, bugün orduların çoğunda bulunan teşkilâtın aynı gibiydi. Muazzaf ve nizamî kuvvet olarak ordu yemi ve radikal bir İslahata uğruyordu. Ancak redif kıtaatı sefer teşkilâtı olarak esas itibarı ile muhafaza ediliyordu.. Redifler aslında Avrupa ordularının ihtiyat tümenleri teşkilâtını andırıyordu. Geçmiş harplerde redif kıtalarının iyi kabiliyet ve hizmetle nam kazananları görülmüştür. Hususiyle iç harplerde şöhretli redif kıtaları hemen her sene bir tarafa gönderilir «ve bir gaile bastırırlardı. "Aslında bunların subay kadroları çerçeve halinde bölgelerinde el altında bulunur, bir redif tümeninin bütün sefer teçhizatı kendi bölgesinin depolarında hazır tutulur ve vakit vakit, kıtaların talime çağırılması lâzım gelirdi. Maliye dermanını kaybettikçe seferi teçhizat ve talim ihtiyaçları temin edilmez olmuş ve redif teşkilâtı kıymetlerini kaybetmiş olarak sefere sevkedilmişlerdir. Bu halin Balkan harbinde vahini zararları ve neticeleri görülmüştür.

"Redif teşkilâtından İkinci Orduda bir Umumi müfettiş hatırlarım ki çok eski zamanın dikkate şayan son örneklerinden biri olarak zikredilmeğe değer. Bu redif Umumî' müfettişi Ferik Memduh Paşa isminde bir zat idi. 1897 de Tesalya ordusunun tümenlerinden birine kumanda etmiş ve muzaffer ordunun bir generali olarak dönmüştü. Memduh Paşa sert, çok çalışkan, vazifesinin cidden âşıkı olarak şöhretliydi. Onun emri altında bulunan bütün seferi teçhizat depoları örnek bir temizlikte, sağlamlıkta ve hazırlıkta bulunurdu. Bir piyade askeri teçhizatından bir atın koşumlarına kadar her malzemeyi muayene etmeğe çalışan Ferik Memduh Paşa; hepsinin en iyi vasıflarını ayırdedebilecek bir vukuf sahibiydi. Subay kadroları bakım, hesap, ve askeri sicil hususlarında titiz bir kontrol altında bulunduklarım heran hissederlerdi. Bu kadar haklı ve güzel vasıflarını saydığım Memduh Paşa okuyup yazmak bilmezdi. Ömrümün en hayret verici hâdiselerinden biri budur. Paşa meşrutiyet devrinde de Nâzım Paşa ve halefleri zamanında itibar görmüş ve hürmet içinde çekilmiştir.

"Gene bu sene İkinci Orduda türlü vukuattan ve teşkilâttan sonra bir 'büyük manevra yapılmıştır. Yeni teşkil edilen İstanbul ordusu ile Edirne ordusu karşılıklı hareket etmişlerdir. Eski Türk müşiri Alman mareşali Fondergolc Paşa bu manevrada hazır bulunmuştu. Ordunun bütün yüksek erkânı kıtalarını yakından görüp, tetkik ediyorlardı. Genel Kurmay Başkanı Ahmet İzzet Paşa tenkidi erini yapmış ve ilk defa olarak en salahiyetli zatın tenkidlerini (işitmek, biz genç subayları pek alâkadar etmişti. Bu manevraya Samsun redif livası Arnavutluktan gelerek iştirak etmişti. Pek iyi teçhiz edilmiş, gösterişli yetişkin yiğitlerden mürekkep olan redif livasının manevra sonuna gelmesi zevk ve şevk vermişti. Ancak ruhlarımızı müteessir eden müşahade memleketin iç vaziyetinin yaşlı ihtiyat efradım silâh altına alıp, sevketmeyi lüzum gösterecek kadar vukuatlı geçmeğiydi. Hepimiz memleket için zayıf Ur işaret olarak, Arnavutlukta ve Arabistanda arkası kesilmeyen seferleri teessürle düşünüyor, üzülüyorduk.

etti. İçerde resimler çekildi. Menderes, restorasyonun Ramazana kadar bitirilmesini emrettikten sonra camiden çıktı ve otomobiline binerek Eyüpten ayrıldı.

Kaza tahkikatı

Menderesin Eyüpü ziyareti dolayısıyla bazı, ayak satıcıları da alelacele bastırılmış "destan"ları satma fırsatını buldular. Halk arasında "Büyük uçak kazasında şehit düşen-vatan evlâtlarının destanım okuyalım" "Adnan Menderesin destanını yazıyor" diye bağırışarak dolaşıyorlardı. İkinci destan, birincisinden daha çok satılıyordu. Fakat Londra civarındaki feci uçak kazasının sebebinin ne olduğu, hâlâ bütün zihinleri meşgul ediyordu. Kaza tahkikatı ile ilgili olarak Londraya gidip gelen T.H.Y. İdare Meclisi Reisi Osman Nebioğlu, neticenin ancak üb dört ay sonra belli olacağını basın toplantısında açıklamıştı. Ama tahkik heyeti, Gatkik meydanım? trafik kulesi, SET ile temasa geçtikten sonra yapılan bütün konuşmaları banda almıştı. Tahkik heyetine bu band dinletildi. SEV'den iyi ingilizce bilen pilot Lütfi Biberoğlunun konuştuğu bandda tanınan sesinden anlaşılıyordu. Meydan, havanın 1/8 kapalı olduğunu ve muhafaza edilmesi gereken asgari irtifanın 550 fit olduğunu bildiriyordu. Biberoğlu da cevaben rtiyet şartlarının müsait olduğunu, uçağın kör uçuştan çıkarak görerek uçuşa geçeceğini söylüyordu. Bu arada meydan rüzgâr İstikametinin değiştiğini bildiriyor ve SEV ufağının iki dakika evvel gelen Sabana uçağının indiği piste değil, meydenın diğer bir pistine inmesi talimatını veriyordu. Biberoğlu "Okey" cevabını veriyor ve bu, SEV mürettebatından kuleye gelen son ses oluyordu. Meydanın gösterdiği piste inebilmek için üzeri ağaçlarla kaplı bir tepenin istikametinden gelmek gerekiyordu. İşte kaza da bu sırada olmuştu. Eksperlerin tahminine göre, görerek uçuşa geçen SEV bu arada irtifa kaybederek 300 fite kadar alçalmış ve ansızın bir bulutun içine dalınca rüyet imkânlarını kaybeden pilot, üzeri ağaçlarla örtülü tepeyi farkedememiş ve feci kazayı önleme imkanı bu suretle kaybolmuştu.

İmar sahaları

Eyüpte dua ederken, feci kazaya ait korkunç hatıraların Başbakanın gözünün Önünden geçmemesi imkansızdı. Fakat Kendisini çabucak toparlayan Menderes. Eyüpten sonra bir de imar sahalarını ziyaret etmek arzusunu gösterdi. Yanında Aygün ve Fenmen de olduğu halde Eyüpten Edirne kapısı yoluyla Vatan Caddesi ne çıktı. Oradan Aksaraya ve Unkapanına gidildi. Unkapanından yeni açılan yolla Eminönüne gelindi. Sonra Sirkeci - Florya asfaltına çıkılarak Kazlıçeşmeye kadar olan kısmı gözden geçirdi. Oradan "Topkapı-Aksâray-Unkapanı-Sişhane-Taksim yoluyla Park Otele döndü. Öğle yemeğini Yıldızda yiyen Başbakan yemekten sonra beraberinde Ethem Menderes ve Kemal Aygün olduğu halde pek sevdiği Yıldız Parkında uzun bir yürüyüş yaptı. Öğleden sonra da Boğazda bir motor gezintisi yapan Menderes Park Otele dönerek istirahat etti.

Ankaraya dönüş,

Başbakan Menderes Park Otelden hava karardıktan sonra, Ankaraya hareket etmek üzere ayrıldı. Doğru Dolmabahçeye indi ve İhtiram kıt'asını teftiş ettikten sonra. Deniz Kuvvetlerinin Sakarya motoruyla Haydarpaşaya geçti. Haydarpaşada halk, sıkı polis kordonunun gerisinde saat 17 den bari bekliyordu. Menderes 19.45 te geldi ve polis kordonunu bizzat yararak halkın arasına karıştı. Sonra Kendisini Ankaraya götürecek olan trene bindi. Başbakanın eşyaları Air ciple getirilmişti. Hammallar da kalabalık arasında kaybolduğu için Menderesin bavullarını trene kadar Haydarpaşada toplanan halk taşıdı. Pencereden buketler verildikten sonra katar, saat 20.05 de hareket etti. Haydarpaşadan Ankaraya kadar da, trenin durduğu her istasyonda kurbanlar kesildi ve tezahürat yapıldı. Ankarada yapılan ve İstanbuldakinden hiç de aşağı olmıyan karşılama töreninden sonra Başbakan Adnan Menderes nihayet evine ve Başkente Kavuşmuş oluyordu. Şimdi merak edilen yurtta, iç politikanın gene eski minval üzerine mi devam edeceği, yoksa gelecek günlerin yeni hadiselere sebep mi olduğu düşünülüyordu.

Bir Savcı Değişti

Ankara Savcısı Rahmi Ergil vazifesinden alınmış bulunuyor. Bu gibi hallerde daima olduğu gibi Ankara Savcısı da isim olarak daha şatafatlı bir makama, Ceza işleri Umum Müdürlüğüne getirilmiştir. İhtimal ki eski hizmetlerinden dolayı kendisine teşekkür de unutulmıyacaktır. Rahmi Ergil, Ceza işleri Umum Müdürlüğünde bir zamanki selefi Hadi Tamu mevkiini, şüphesiz aynı başarıyla, dolduracaktır. Bütün bunlara rağmen Ankara Savcılığında artık Rahmi Ergili görmemek pek çok kimse için pek hoş bir sürpriz olacaktır.

Rahmi Ergil bilhassa Basın Kanununu anlayış ve tatbik edişi bakımından kolay kolay unutulmayacaktır. Nasıl bir muayyen zihniyetin Adalet Bakam deyince Prof. Hüseyin Avni Göktürk bugünkü ve yarınki nesillerce ebediyen hatırlanacaksa, aynı zihniyetin Radyo Bakanı sıfatiyle Taunum mağfiretinin üzerinde olmasına bütün kalbimizle dua ettiğimiz rahmetli Server Somuncuoğlu nasıl gözlerin önüne gelecekse, Basın Savcısı tipinin bir mümtaz nümunesi olarak Rahmi Ergilin ismi de hep hatırlarda kalacaktır.

Bugünkü sistem içinde bazı vazifelerin ifasının son derece müşkül olduğu ve Ziyadesiyle incelik istediği muhakkaktır. Ankara Savcılığının bu vazifelerden biri olduğunu kabul etmemek haksızlık sayılır. Ankara Savcılarının tem bir hareket serbestliğini daima muhafaza edebilmeleri tamamen imkânsızdır. Fakat böyle vazifelerin mesullerini hücumlara hedef tutan Kraldan fazla Kral taraftarlığı yapmaları ve ellerindeki imkânları dahi tek taraflı ölçülerle kullanmalarıdır. Adaletin zarar gördüğünü bizzat Adalet Bakanının ifade ettiği tartışmalara yol açan işte bu gibi hareketlerdir. Hele makamın sağladığı ve kanunların çerçevesi içinde kalması gereken bir takım selâhiyeti bu çerçevenin dışına taşırmak, şahsi hislerle hareket edildiği şüphesini vermek, lüzumundan çok fazla şiddeti bazı "düşman"lara reva görmek bir savcının hakkı olmamak gerkir. Zira bir sava hepimizin haklarını korumakla mükelleftir.

Ankara Savcılığmdakl son değişiklik bir bekandan daha ehemmiyetlidir. Görülüyor ki hiç bir şey ebedi değildir ve lüzumundan fazla şimşek çekmek, nihayet yüksek mesul makamları harekete zorlamaktadır. Vazife hudutları içinde kalabilmek, eldeki terazide hakiki ağırlıkları tartmak! istenilen bundan başka bir şey değildir. Bunun ötesine geçenlerin kendilerini "elimden ne gelir ki' formülüyle savunmaları imkânsızdır. Hiç bir şev gelmese bile, herkesin elinden "ben bu işi yapmam" demek gelir. Eski Ankara Savcısının da, yeni gelecek olanın da bu basit hakikatleri gözden asla uzak tutmamaları sadece temenniye şayandır.

Rahmi Ergile hiç üzülmeksizin güle güle diyoruz.

Eğitim

Az gittik, uz gittik...

Bu haftanın ortasında biraz eğlenmek için Zafer, koleksiyonlarını karıştıran bir AKİS muhabiri-ki hafızasını her dem taze tutmak zorundadır. gazetenin 1 Ocak 1953 tarihli nüshasında yılbaşı müjdeleri olarak verilen-bir haberi görünce kahkaha-

Turhan Feyzioğlu
Yardımcıya ihtiyacı yok

yı bastı. Zira beş yıl sonraki Zaferde ayni vaadin tekrarlandığını hatırlamıştı. Hakikaten 1953 yılının ilk günü çıkan Zaferde, manşette "İlk tedrisat dâvası sür'atle hallediliyor. Millî Eğitil» Bakanlığı memleketimizde yıllar boyunca İhmal edilen mecburî ilk tedrisat mevzuunu iktisadî kalkınma hamilelerine muvazi olarak sür'atle halletmek maksadıyla Harekete geçmiş ve üç yıllık bir ilk tedrisat plânı hazırlamıştı. 1,5 yıllık mesainin neticesi olan plânın 1953-1954 yılından itibaren tatbikine başlanacaktır" haberi veriliyordu. Tam beş yıl sonra 31 Ekim 1958 tarihinde Zafer, tekrar ayni mevzuu ele almak. ta ve "İlk öğretim kanun lâyihasıhin hazırlandığım, B. M. M. nin önümüzdeki içtimaına yetiştirileceğini" müjdelemektedir. İhtimal Zafer 6 yaşına basan bu haberi önümüzdeki yıllarda da verecektir[1]. Ama bundan dolayı iktidar organını kınamamak lisanıdır. Zafer, nihayet yukarıdan gelen bir haberi sütunlarına geçir mektedir. Menderes hükümetlerinin gelmiş geçmiş Millî Eğitim Bakanlarının yıllardır aynı sözleri tekrarladığı düşünülürse, Zaferin beraâtine tereddütsüz hükmetmek lâzımdır.

İlk öğretimi - kanun tasarısından ilk bahseden mes'ul şahıs, İkinci Menderes hükümetinin Millî Eğitim Bakam Tevfik İleri oldu. İleri, 23 Şubat 1953 te "İlk öğretim konusu hazırlanan tasarı ile tamamen aydınlığa çıkarılmıştır"? diyordu. Tasarı o yıl Meclise gelmedi. Ertesi yıl ilerinin halefi Burçak. 12 yıllık plânın hazır olduğunu tekrarlıyordu. Tasarı, o yıl da çekmecede kilitli kaldı. Üçüncü Menderes hükümeti kuruldu ve 23 Şubat 1955 te Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı muhalefete cevap verirken "Maârifin programı var mı diyorlar? Ona ne şüphe! Huzurunuza getirmek üzere bulunduğumuz ilk tedrisat kanunu ile bu memleketin ilk Öğretim dâvasını kökünden halletmek bir programdır. Maarif Vekilliğim zamanında ilk iş olarak bu kanun üzerinde durulmuş, eksikleri tamamlanmış, Meclisi âliye şevke âmade bir hâle gelmiş bulunmaktadır. Bu kanunun memleket dâvasında çok büyük, bir ihtiyacı karşılayacağına, şaheser bir kanun hâlinde tecelli edeceğine inanıyoruz. Bütçe müzakerelerini müteakip heyeti celilenize tevdi edebileceğimizi arz ve ifade etmekle bahtiyarlık» duyarız" diyordu. Ertesi yıl yeni Eğitim Bakanı Ahmet Özel "Pek yakında", müjdesini veriyordu. 1957 de verilen cevap "Çok kısa bir zamanda"dân ibarettir. 1958 de Celâl Yardımcı Bütçe Encümeninde biraz ümit kırıcı bir tonla "Kanun ü- , zerinde çalışmaktayız" diyor. Fakat Umumi heyette kanunun "derdest" olduğunu ve Meclise geleceğini bildiriyordu. Aradan bir yıl daha geçiyor ve dinamik iktidarın dinamik olması, lâzımgelen Millî Eğitim Bakanı Celâl Yardımcıya bu millî dâvaya dört elle sarılan Turhan Feyzioğlu tasarının ne âlemde olduğunu soruyordu. Dinamik iktidarın dinamik olması lâzım gelen Eğitim Bakam bu sefer nesre çevirip okuduğu bir beyitle meseleyi savuşturmaya çalışıyordu. Erişir menzilli maksuduna aheste giden, Tizi reftâr olanın pâyine dâmen dolaşır". Ondan sonra da dinamik Eğitim Bakanı "Onlar ki verir lâf ile dünyaya nizâmat" diyerek muhaliflerine serzenişte bulunuyordu. Bereket Yardımcı bu sözlerle Osmanlı İmparatorluğu devrini kastettiğini açıkladı da mesele kapandı. Kapanmayan mesele, Cumhuriyet hükümetlerinin 1923 ten beri büyük ehemmiyet verdiği eğitim dâvasının, 1950 den sonra uğradığı ihmal ve bu ihmalin vahim neticeleridir. 1955 yılında, kalkınan Türkiyede 1927 ye nazaran ümmilerin sayısı 2 milyon yüz bin artmıştır. 1960 sayımında durum daha da feci olacaktır. 9 yılda bir eğitim plânının bile hazırlanamadığı bir devirde buna şaşmamak lazımdır. Okul inşaatı hemen hemen durmuştun D. P. iktidarı zamanında hazırlanan resmî rakamlara göre 1938-1950 yılları arasında 19.400 okul yapıldığı halde, görülmemiş kalkınma devrinde ancak 4.500 okul yapılmıştır. Demek ki C. H. P. iktidarı zamanında yılda ortalama bin kadar okul yapılırken, hâlen 500 okul yapılmaktadır. Ama rakkamları büyük bir maharetle konuşturmasını bilen İktidar, bütçe nutuklarında 500 okulu 1200 e yükseltmekte kusur etmemiştir. Bunun için 1950 de DP. iktidarına teslim edilen 17 bin küsur okuldan. Yardımcının tabiriyle "İmparatorluktan kalma" 4804 okulu düşmek lâzımdır. Sonra şimdiki okul sayısından -ki 21600 dür- bulunan 18 bin rakamını çıkartmalıdır. Bu suretle D. P. iktidarının yılda binden fazla okul yaptığı bulunmuş olur. Ancak bu neticeyi bulmak için. C H. P. iktidarının 27 yıl ayakta tuttuğu "İmparatorluktan kalma" 5 bine yakın okulu, onun aktifinden çıkartıp, D. P. nin aktifine kaydetmek gibi, ustaca yapılmış tarih ameliyelerine ihtiyaç vardır!

Eğitim dâvası elbette ki okul İle bitmemektedir. Bir de öğretmen meselesi vardır,. Bu sahada da Celâl Yardımcının 1955 yılında yaptığı "Öğretmenlerin -Terfih ve Tecziye Kanunu"nun yeni şartlara uydurulması vaadi, hâlâ vaad olmaktan öteye gitmemiş, öğretmenler meslekten hicrete başlamışlardır. Bilhassa memleketin en çok muhtaç bulunduğu Erkek Sanat Okulu ve Enstitülerinde, durum fecidir. Bu okullarda 1950-51 ders yılında .1900 küsur öğretmen ve 18 bin küsur öğrenci varken, 1955-56 ders yılında öğretmen sayısı 1622 ye düşmüş, öğrenci sayısı 29 bine yükselmiştir.

Kemiyet bakımından yıldan yıla gerilenirken -yani ümmi sayısı hızla artarken, hiç değilse keyfiyet bakımından birşeyler yapılması beklenirdi. Ne yazık ki tablonun bu kısmı da simsiyahtır. İlk okula okul çağında çocukların yüzde 85 i kaydolmaktadır. Bunların yarısı ilk tahsil sırasında elenmekte, ancak yüzde 44 ü ilk okulu bitirmektedir. İlkokuldan sonra orta veya teknik öğretime gelince nisbet yüzde 19 a düşmektedir. Sekiz yıllık tahsili tamamlayanlar yüzde 8 dir. lise veya muadili teknik okulları bitirenler yüzde 2 dir!

Ama eğitim meselelerinin bu feci hali ilgililerin gönül, rahatlığıyla nükteler yapmasına, beyitler okumasına Ve D. P. sözcüsü Mehmet Karasanın 20 dakikalık konuşmasının 17 dakikasını Siyasal Bilgiler Fakültesindeki hatıralarını tazelemeğe hasretmesine mani olmamaktadır.

Celal Yardımcı
Hesap vermem!

Hafıza-i beşer nisyan ile malul değildir.

HİLTONA METHİYE...

Kurtul ALTUĞ

Demir kapıların arkamdan kapandığını ve otuz günlük mahkûmiyetimi çekeceğim Merkez ceza evinin kalın duvarları arkasında derin bir boşlukta yalnızlığımı hissettiğim an, dışardakileri düşündüm. Dışarda ailemi dostlarımı ve en mühimi hürriyetimi bırakmıştım.

Bu Ankara Hiltonu ilk ziyaretimdi ve ben -Metin Toker, Cüneyt Arcayürek' Yusuf Ziya Ademhan ve Tarık Haluludan sonra- cezaevinde İkamete memur besinci AKİS mensubuydum. Karınca karınca kısmetime düsen, sadece- otuz günlük çileyi Hilton sakinleriyle paylaşacaktım.

Bugün Ankara Hiltonun demir parmaklıkları arkasında bir avuç İnsan Türkiyede demokrasi mücadelesinin hangi şartlar altında ve nasıl yapıldığını sessiz, ve vakur dünyaya ilân etmektedirler. İşte ben, tam otuz gün bu gülen birbiriyle şakalaşan, voleybol maçları tertip eden, satranç partilerini dişardakilerin yadırgayacakları bir şekilde ciddiye alan bir avuç aydının çilesini paylaştım, onlarla güldüm, onlarla kederlendim. Evlerinden, yeni doğmuş çocuklardan, hasta analarından bir eroinci gibi koparılıp demir parmaklıklar arkasına kapatılanların ıstırabını kendi nefsimde duydum ve yüzlerdeki neşe perdesi arkasında gizlenen acı istihzayı farkettim. Bu benim için -oldukça pahalı, bir hayat tecrübesi olmuştur. Otuz uzun gece ranzamda bir sağa bir sola dönerek tek bir suale cevap aradım: Nereden buradaydık?... Bütün günâhları, hak bildikleri inandıkları yolda yürümek plan bir kaç gazeteciyi demir parmaklıklar arkasına kapamanın ve onların ıstırabını seyretmenin sağlayacağı fayda neydi?...

Yarın dışarıda başka bir Metin Toker. değişmiş bir Fatin Fuat, bir Ülkü Arman, bir Şinasi Nahit Berker aramak yersizdir, manasızdır. Metin Toker gene başyazılarını kaleme alırken Ankara Hiltonda, geçirdiği ıstıraplı günleri düşünecek fikirlerini kâğıda rapteden kaleme dur mu diyecektir?.. Asla Asla.. O halde neden ruhları demir mengeneler arasında ezmek istiyorlar, neden fikirlerin ve kantatların şiddetle mahrumiyetle değişeceğini tahayyül ediyorlardı ? Ben çilemin başladığı günden bittiği güne kadar her an, Metin Tokerin meşhur voltalarına ayak uydurmağı, çalış irken, voleybol maçlarında ciddi ciddi münakaşalara tutuşurken, eğlenceli satranç partilerinde şakalasırken ve nihayet yalnızlığımı tam manasiyle hissettiğim bitmez tükenmez gecelerde ranzamda uykuyu dört gözle beklerken bunları düşündüm.

Onları birer kahraman kabul etmek yersizdir. Zira hiç biri ne Metin Toker, ne Fatin Fuat, ne Şinasi Nahit Berker, ne de Ülkü Arman kahramanlığı -bu kelime Hiltonda son günlerde bir alay, bir eğlence vesilesi teşkil etmektedir- asla kabul etmemektedirler. Başlarına gelenleri şartların ve vazifelerinin en tabii bir icabıymış gibi karşılamak zorunda kalmanın kahramanlıkla ne alâkası olabileceğini sormaktadırlar Tek teselli̇leri vazifelerini, ama sadece vazifelerini yapmış olmanın manevi rahatlığını ve vicdan huzurunu bir an duymaktır.

Bugün Ankara Hiltonu mecburi ikametgâh kabul etmiş gazetecilerin şuurlu mücadelesini, çaresiz sabrım elbette tarih kaydedecek ve elbette Ankara Hilton siyasî tarihimizde kara bir leke olarak devirlerden devirlere nakledilecektir.

Yarın bütün günahları daha çok huzur, daha çok hürriyet istemek olanların yerini yeni Hiltoncular alacak, yeni ıstıraplar, yeni ayrılıklar birbirini kovalayacaktır. Ama bu ezeli mücadele hiç bir zaman bitmeyecektir.

Şu anda hürriyet içinde şu satırları yazarken içerdekileri düşünüyorum. Bu saatlerde Şinasi Nahît yeni uyanmıştır. Metin Toker kendi tabiriyle, mecburi ve mesuliyetti vazifesini -bir saatlik voltasını- ikmal etmek üzeredir. Biraz sonra evlerden yemekler gelecek intizam ve neşe içinde yenilecektir. Sonra öğle uykusu faslı başlayacak, onu voleybol maçları takip edecektir. Velhasıl Hiltonda her şev ayni minval üzere devam edecek, gündüzler geceleri, kovalayacak geceler bir türlü, bitmek bilmeyecektir. Bu anda beni içerdekilerden ayıran bir tek, aradaki kalın duvar, talihimi onların talihi ile birleştiren ise halen yürürlükte olan basın rejimidir ve her gazeteci gibi ben de biliyorum ki, şimdi vazifesini yapmış olanların huzurunu duymanın bedeli hürriyettir. Hürriyetlerden fedakârlık etmeksizin, hürriyete kavuşmak hayaldir, muhaldir.

Ankara Hiltonun sâkinleri hasretin, mahrumiyetin üstünde bir şeyin yokluğunu, daima hissetmişlerdir. Bu, uğrunda çile çektikler hürriyettir...

Metin Toker

Şinasi Nahit Berker

Fatin Fuat Tözer

Ülkü Arman

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Bütçe

Hep ayni terane

C. H. P. Sözcüsü İsmail Rüştü Aksalın ortaya attığı ve Maliye Bakanının dokunmaktan kaçındığı meselelerin, geçen haftanın sonuna doğru Ticaret, ve Sanayii Bakanlıkları bütçeleri görüşülürken bahis mevzuu edileceğini zannedenler büyük bir hayal kırıklığına uğradılar. Zira Ticaret ve Sanayi bakanları da Maliye Bakanı arkadaşlarından farklı bir dil kullanmadılar.

Halbuki Aksal, yatırımdan ve kalkınmadan başka lâf etmiyen İktidar, kalkınmadan ve yatırımlardan bahsetmişti. Elde edilen muazzam imkânlara rağmen, Türkiye en az yatırım yapan memleketler arasındaydı ve bir taraftan da yıldan yıla artması, lâzım gelen yatırımlar gittikçe azalıyordu! Hülâsa, dünyanın hiç bir yerinde görülmemiş, kalkınma iddiası, sadece edebî kıymet taşıyan bir hikâyeden ibaretti.

"Nasıl hızla kalkmıyoruz"dan başka dayanacak bir tarafı kalmayan D. P. iktidarının, bu son istinat noktasını da ortadan kaldıran Aksalın sözlerine «avutalaka cevap vermesi lâzımdı. Ama "müşterek bir istikamette düşünmek" fırsatını elde etmek maksadile şeklen ilmî bir konuşma yapan Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen bu nazik mevzulara dokunmadı. "Yatırımlar azalıyor" sözüne karşı, "insanlar nesir konuşurlar" demekten farksız olan "Dünyanın neresinde olursa olsun, kalkınma ihtiyacını hisseden veya teçhizatı yenileme zaruretini duyan her hangi bir memlekete bakacak olursanız, orada ilk is olarak yatırım yapıldığını görürsünüz" sözleriyle mukabele etti. Sanki dünyada ister kalkınsın, ister gerilesin, yatırım yapılmayan bir memleket mevcutmuş gibi... Sanki C. H. P. sözcüleri kalkmışlar da "yatırımı yapılmasın" demişler gibi...

Sanayi Bakan vekili Sebati Ataman da hemen hemen ayni şekilde hareket etti ve Aksalın resmî rakamlara dayanarak iler. sürdüğü "imalât sanayiinde yatırımlar azalıyor" iddiasına cevap vermedi, "Muazzam yatırımlar yaptık. Ama yapacaklarımız yanında yaptıklarımız çok az kalır" demekle yetindi. Bu suretle İktidar ve Muhalefet arasında hiç değilse kalkınma mevzuunda bir diyalog tesisi ki konuşmanın başka yolu yoktur- mümkün olmadı. İki bakan, da klişeleşmiş sözlerin dışına çıkan sahalarda konuşmaktan kaçındılar.

İbret verici mukayeseler

Yatırımların yıldan yıla azalması meselesine dokunmıyân Ticaret Bakanı, "İhracat kâfi değildir; ihracat ye ithalât tıkanıklıkları vardır; millî ekonomi topyekûn bir tehlike içindedir" iddialarına uzun uzun cevap verdi. Hakikaten ihracat 1953 tenberi azalmaktaydı ve 1958 ihracat bakımından en kötü yıl olmuştu. İhracatın azalması yüzünden ithalât düşmüştü ve bu yüzden çekileri sıkıntılar herkesin malûmu idi.\ Halbuki D. P. Hükümetleri 1953 ve 1954 yıllarında ne kadar yüksekten konuşuyorlardı... Başbakan Menderes, 1953 Haziranında "Dış ticaretimiz gelecek yıl içinde 7 - 8 milyon tona yükselecektir, önümüzdeki sene yalnız zahire olarak 3 milyona yakın ihracât yapacağız" diyordu. Başbakana göre "Dış ticaret rejimindeki açık meselesi, yalnız bir mesele olarak vehametini ve ciddiyetini kaybetmiş değil, hattâ 'bir mesele olarak hüviyetini bugünden kaybetmiş

Hayerttin Erkmen
Mukayese üstadı

bulunmakta" itli., Bu- güzel sözler, tabii ki buğdayın, yağın, etin Amerıkadan alınması zorunda kalındığı, yabancı banka garantisi olmaksızın ithalât yapılamadığı ve sanayinin dövizsizlik yüzünden yarı kapasiteyle çalıştığı günlerde söylenmemişti. Bu bakımdan nisbeten hoş görülebilirdi. Ama halen herkes ihracatın azaldığını ve bunun iktisadi hayat üzerindeki tesirlerini tecrübeyle biliyordu. Acaba herşeyi tozpembe göstermek itiyadından kurtulamıyan İktidar, buna nasıl bir izah bulacaktı? Doğrusu Ticaret Bakanı, bazı çok ustaca mukayeseler sayesinde, bu izahı bulmak maharetini gösteri. Usûl gayet basitti. Mazideki rakamlarla mukayese edilerek, ihracatın arttığı ispat olunabilirdi. Meselâ miktar itibariyle 1945 - 1950 devresinin en iyi yılı olan 1947 ihracatından, D. P. iktidarı devrinin en kötü yılı olan- 1958 ihracatının yüzde 37 fazla olduğu söylenir ve böylece ihracatın azalmâdığı ispat edinirdi! Hele 1953 rakamını ele alıp bunun 1947 ihracatının iki mislini aştığını söylemek, elbette büyük bir zevkti. Ama bu neye yarardı? Başka biri de kalkıp 1939 ihracatı, 1929 yılı ihracatının iki mislidir. 1947 ihracatı, 1945 ihracatının 3,4 mislidir, diyebilirdi. Ama bununla neyi göstermiş olurdu? Mühim olan, kalkınma iddiasındaki bir memlekette yıldan yıla artması zaruri bulunan ithalât ihtiyacını karşılayabilmek için ihracatın da ayni hızla artmasıdır. D. P. İktidarı bunu temin edememiş ve malûm iktisadî sıkıntıların içine düşülmüştür. Ama İktidar, herkesin bildiği ve yaşadığı bu hakikatleri bile, bir takım mukayeselerle örtmeye çalışmaktadır.

Enflasyonist temayüller

D. P. nin iktisattan anlıyan hatiplerinin bu yılki büyük keşfi "enflasyonsuz yatırım olmaz" tezi oldu. Ticaret Bakanı, son derece akâdemik bir ifadeyle "yatırım yapılan, her memlekette yatırımla beraber hemen enflasyonist temayüllerin vii-

cut bulduğunu müşahede ederseniz" diyordu. Bu durum daima "istikametin hedefini görmeyen" veya görmek istemiyenler tarafından" büyük bir vaveyla ve büyük şikayetlerle karşılanırdı.

Son dakikada bütçe müzakerelerine katılan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, da. mizacına uygun bir ifadeyle' "Biz Türkiyenin iktisadî istiklâl ye istikbalini korumak için bir takım korkulacak enflasyon gibi kelimelerin arkasına saklanmıyoruz. Türkiye enflâsyonist tandansa gitmiştir. Eğer bunu duymak isterseniz, evet arkadaşlar" diyerek aynı şeyi tekrarlıyordu. Polatkan da istikrar politikasının başından beri buna benzer ifadelen kullanmıştı. Anlaşılan Demokratlar artık "enflasyon" değilse bile, "enflâsyonist temayüle" gittiklerini saklamamaktadırlar. Geçen yıl Polotkanın Bütçe Encümeninde., enflasyonun mevcudiyetini kabul eden D. P. milletvekillerine "C. H. P. nin taktiğine düşüyorsunuz, enflasyon filan yoktur" dediğim hatırlıyanlar için bu, bir değişiklikti. Ama gene de D. P. tiler bir adım daha atıp devalüasyonun adına devalüasyon diyemediler. 4 Ağustos devalüasyonu onlar için "geniş bir primli kur tatbikatından ibaretti. Ama hiç değilse enflasyon kelimesinden eskisi kadar ürkmüyorlardı. Dokuz yıldır ayni lafları ısrarla tekrarlıyanlar için, hiç bir kıymeti olmasa da bu bir yenilikti. Ama arkasından derhal izahı geliyordu: Efendim, yatırım yapıldı mı, mutlaka enflâsyonist temayüller ortaya çıkardı... Bu? Söz, aslında pek yanlış değildi. Asıl mesele bu enflâsyonist temayülleri nötralize etmekti. D. P. bunu yapmamış, bilâkis enflasyonu körüklemişti: Bari buna karşılık, enflasyonla hızlı yatırım yapmak mümkün olmuş muydu? Bunun cevabı en kat'i bir hayırdı. Zira enflâsyonun hızlandığı 1954 tarihinden itibaren yatırımlar da ayni hızla azalmaya başlamıştı.

Bu durum karşısında, D. P. iktisatçılarının iddiaları, mücerret lâflar olmaktan elbette ileriye gidemezdi.

Dış Yardım

Bir tekzibin hikâyesi

Arada sırada İktidar çevrelerinin rahatını, huzurunu kaçıran A. P. ajansı geçen haftanın sonuna doğru iyi bir haber verdi: Batı Almanya Meclisinin Bütçe Encümeni, Almanyanın Türkiyeye yaptığı son dış yardımın ikinci taksidinin verilmesini nihayet kâbul etmişti.

İkinci taksidin Ocak içinde tediyesi lâzımdı. Fakat Batı Almanya Meclisi Bütçe Encümeni, harb içindi müsadere edilen Alman mallarını Türkiyenin hâlâ iade etmemesini ve Federal Hükümetin yardımıyla alınan malları Türkiye Alman

Sebati Ataman
Nurlu rüyalar

gemileriyle taşınmamasına kızarak yardımı durdurmuştu.

Batı Almanya Meclisinin Bütçe Encümeni, geçen haftaki kararıyla, dış yardımın Önüne diktiği kırmızı ışığı söndürmüş ve yeşil ışık yenir den yanmıştır. Ancak bu neticeyi istihsal etmek kolay olmamıştır. Zira Encümenin 22 üyesinden ancak 8'i yardımın devamına "evet" demiştir. Geriye kalamardan 9'u çekimser kalmış, 5 kişi aleyhte rey kullanmıştır. Meselenin daha da dikkat çekici tarafı, Encümenin evvelce ileri sürdüğü iki şartı kabul ettirmek için Hükümetin her hangi bir teşebbüse geçmemesinden üyelerin -parti farkı gözetmeksizin- şikâyet etmeleri olmuştur. Yani Batı Almanya Meclisinin Bütçe Encümeni, Türkiyeye yardımın devamını büyük bir isteksizlik içinde kabul etmiştir.

Haber, Ankarada Dışişleri Bakanlığı çevrelerinde hiç bir reaksiyon uyandırmamıştır. Halbuki bir ay kadar önce -AKİS okuyucuları hatırlıyacaklardır- ayni ajans, müsadere edilen Alman malları ve nakliyatın Alman gemileri ile yapılmaması yüzünden Türkiyeye yapılan yardımın Bütçe Encümeni kararıyla durdurulduğunu bildirdiği zaman Dışişleri Bakanlığında büyük bir telâş uyanmış ve alelacele hazırlanan tekzipler yayınlanmıştı. Zafer, o sırada "Almanya Türkiyeye yardımı kesmedi, A. P. ajansının verdiği haber hakikate uymuyor" diye başlık atmış, İktisadi -İşbirliği Teşkilâtının başında bulunan Hasan Işık "Almanyanın yaptığı yardımla müsadere edilen malların iadesi arasında hiç bir münasebet yoktur. Haber asılsızdır" diye beyanat vermekten çekinmemişti. Batta "yalanlama" daha inandırıcı olsun düşüncesiyle, Alman Büyükelçiliğinin ve Alman Dışişleri Bakanlığının hâdiseyi ne teyit, ne de tekzip eden tebliğler yayınlaması temin olunmuştu.

Ama şimdi, yardımın tekrar başlaması haberi karşısında tekzipçilerin saflarında en ufak bir kıpırdanma olsun görülmemekte ve kimse" yârdım esasen durdurulmamıştı ki..." demeye cesaret edememektedir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Bağdat Paktı

Lüzumsuz kahramanlık

MacMillan Moskovada Sovyetlerle anlaşabilmek için ter dökedursun, Amerikan diplomatları lüzumsuz yere gerginlik yaratacak hareketlerinde berdevamdırlar. Bu hafta ortasında Washingtondan ve Tahralıdan gelen haberler, dedikodusu uzun zamandan beri devam eden askerî ittifak andlaşınalarının imzalanmak üzere olduğunu bildiriyordu. Andlaşmaların Türkiye ile alâkalı olan kısımları çoktan hazırdı. Şimdi İran ve Pakistanın itirazları da karşılanmış, onlar da imza koymağa razı olmuşlardır. Resmî merasimin bu hafta sonuna doğru, her üç memleket için müştereken, Ankarada yapılması beklenmektedir.

İran, Amerikan teminatını sağlama bağlar bağlamaz, kabadayılık hareketlerine başlamayı da ihmal etmemişti. Bati ile Doğu arasındaki münasebetleri lüzumsuz yere gerginleştiren bu hareketlerin başında 1921 tarihli Rus - İran ittifakının beşinci ve altıncı maddelerini hükümsüz ilâh etmek geliyordu.

İttifakın bu maddeleri, İran topraklarının Sovyetlere karşı kullanılması halinde, Rus kıtalarının İrana girmelerine cevaz veriyordu. Gerçi, anlaşma o zamanın şartları gözönünde tutularak, yani ihtilâl düşmanı Taşnak Ermenilerinin faaliyetlerini önlemek maksadıyla imzalanmıştı ama, o zamandan beri Rusya için daima büyük ehemmiyet ifade etmişti. Hattâ İkinci Dünya Harbi sırasıhda Sovyetlerin Kuzey İranı işgal etmeleri de bu anlaşmanın sağladığı hukukî imkân sayesinde mümkün olmuştu.

Bağdat Paktı dolayısıyla, İranla Amerika arasında askerî andlaşma imzalanacağı haberleri üzerine, Ruslar tekrar bu maddelerden bahsetmeğe başlamışlardı. Amerika İran topraklarında füze rampaları ve üsler kurduğu takdirde, Rusya için askerî mücadeleyi icabettirecek hukukî vaziyet ortaya çıkmış olacaktı.

İran son hareketiyle, şimdiye kadarki dedikoduları da dolambaçlı bir şekilde teyit etmiş, olmaktadır. Amerikayla imzalanacak ittifak andlaşması demek ki sadece "tedafüi" hükümler ihtiva etmemekte Rusları kuşkuya düşürebilecek bir takım füze ve iç mevzularını da içinle almaktadır. Herhalde, Rusların bir gibi tertiplerden şüphelenip İrana yürümeleri ihtimâlini ortadan kaldırmak arzusu, Tahranlı devlet adamlarını böyle bir karar almağa sevketmiştir. Fakat -Sovyetler bakımından 1921 anlaşması hâlâ yürürlükte olsun olmasın- Moskovayı tahrik edecek bir adım atılmıştır ve Şahin tahtı uğruna dünya tekrar heyecanlı günler geçirmek zorunda bırakılmıştır.

MacMillan Moskovada Krutçef ile

Turizm!.

Sovyet Rusya

Bale turnesi

İngiltere Başbakanı MacMillan, etrafındaki hayli kalabalık heyetle birlikte, bu hafta başında salı günü Moskovadan yine bir Comet uçağına atlayarak üç buçuk saatte Londraya döndü. Moskoyada uçağa binmeden önce, pazartesi Öğleden sonradan itibaren görüşmeler daha yapılmış, fakat müzakerelerin başında ortalığı saran soğuk havajrıjiağıtmak bir türlü mümkün olmamıştı.

Müzakereler önce samimî bir hava içinde başlamıştı. Tatlı tatlı konuşulmuş, birlikte yenen ilk yemekten sonra müzik dinlenmişti. Program pek beynelmilel bir hava taşıyordu. Parçalar da mânalıydı: Puccini'den "Bir Güzel Gün" aryasını, "Eğer Seni Sevseydim" adlı bir ballad takip etmişti.

MacMillan'ın Moskovaya gelişinin hemen ertesi günü, Krutçef tarafından söylenen bir nutuk herşeyi altüst etmişti.. Sovyet Başbakanı, Dışişleri bakanları arasında Almanya meselesi için görüşmeler yapılması husundaki Batı teklifini sert bir edayla reddediyor ve bütün bunların emperyalizm oyunlarından başka bir şey olmadığını söylüyordu. Bütün dünyadaki diplomatik çevreler, misafir bir başbakanla gizli görüşmeler cereyan ederken böyle bir nutkun söylenmiş olmasını en azından "hafiflik" olarak vasıflandırdılar. MacMillan'a bakılırsa, bu hafiflik falan değil, kendisine karşı yapılmış ağır bir hakarette. Hatta, İngiliz başbakanı bir ara, tasım tarağını toplayıp Moskovayı terke karar verecek kadar kazmış, etrafındaki "daha soğukkanlı İngilizlerin ısrarıyla bu karârından caydırılmıştı.

Müzakerelerin nazik bir safhaya gerdiği, Kiev seyahati sırasında daha kati bir şekilde belli oldu. Krutçef, Ukraynanın merkezine yapılacak seyahat sırasında İngiliz başbakanına refakat edeceğini önceden söylemişti, Fakat müzakereler soğuk bir safhaya girince, dişinin ağrısını bahane edip Kremlinde kaldı. MacMillan, böylece, Kiev'e başka mihmandarların refakatinde gitti; ora," da siyâsî görüşmelerin havasından uzak, halkla işçilerle ve köylülerle temas etmeğe çalıştı. Fakat, şerefine verilen bir resmî ziyafette de, içindeki kırgınlığı gayet zarif bir tarzda İfâde etmekten de geri kalmadı. Hazırladığı nutuk- metninde "Doğu ile Batı arasındaki münasebetlerin düzeltilmesine çalışmak" tâbiri vardı. Başbakan, etrafındakilerin de görmesine bilhassa itina ederek, cebinden kalemini çıkardı ve "düzeltilmesine" kelimesini çizip "daha fazla bozulmamasına" tâbirini koydu.

MacMillah'ın Sovyetler Birliğine yaptığı ziyaret, siyasi görüşmelerden çok, birbiri peşinden gelen bale ziyafetleri peklinde cereyan etti. İngiliz Başbakanı Moskovaya ilk vardığı gece Bolşoy Balesini seyretmişti. Kiev'de de şerefine Ur bale temsili verildi. Bale temsillerinin sonuncusunu seyretmek için de Kiev'den uçağa atlayıp tâ Leningrada kadar uçmak icabetti.

Kırılmayan buzlar

Sovyetler yaptıkları "hesaplı" hatada, fazla ileri gittiklerinin farkına vardılar ama, artık iş işten geçmişti. Kiev seyahatinin kötü intibaını gidermek için Mikoyan ve Groniyko, Moskovadan uçağa atlayıp Lehingrada gittiler. Böylece MacMillanın yanına "siyasî seviye" itibariyi© hayli yüksek mihmandarlar verilmiş ölüyordu: Bu arada, Gromyko da, fırsat buldukça Selwyn Lloyd'u bir kenara çekip, bir İngiliz gazetesinin tâbiriyle- bu felaketin enkazı arasından bir şeyler kurtarmağa çalıştı.

Leningraddaki hava Moskova ve Kiev'dekinden hayli farklıydı. Halk, MacMillan'ın geçeceği sokaklara saatlerce önce diziliyor ve posbıyıklı, kalpaklı başbakanı çılgınca alkışlıyordu. Resmî makamlar da ellerinden geleni yaptılar, inşası hemen hemen tamamlanan, fakat o zamana kadar hiçbir yabancıya gösterilmeyen "Lenin" adlı buzkıran gemisi de MacMillana gösterildi. "Lenin buzkıranı" atom enerjisiyle işliyecek ilk su üstü gemisi olacağı için Rusların gözbebeği sayılıyor ve Amerikanın Nautilus adlı denizaltı gemisini teknik mükemmellik bakımından fersah fersah geride bırakacağı iddia ediliyor-

Leningraddaki mihmandarlık gaybrütlerinin pek büyük bir faydası olmadı. Pazar gecesi trenle Moskovaya dönüldüğü zaman, MacMillanın içindeki kırgınlık henüz giderilmiş değildi. Bu durum Batı cephesini bölebileceklerini zanneden Sovyetleri ümitsizliğe düşürdü. Fakat, yine de, "ne koparırsak kârdır" felsefesinden hareket ederek, bazı kültür ve ticaret anlaşmaları için tasarılar imzalatmaktan da geri kalmadılar.

MacMillan'ın Moskovada geçirdiği son gün, hâdiseler yeni bir» seyir takip etmeğe başladı. Krutçef Batılıların notasına verdiği bir cevapta, zirve toplantısı olmazsa, dört dışişleri bakanı aracında Almanya meselesiyle alâkalı bir görüşme yapılmasını kabul ediyordu. Fakat bu kabul, şarta bağlıydı: Konuşmalara Almanya gibi, Çekoslovakya ve Polonya da katılmalıydı. MacMillan bu davet hakkında, kati birşey söylemedi. Moskova televizyonunda yaptığı bir konuşma sırasında yine ilci memleketin birbirlerine yaklaşması lüzumundan bahsetti. Anlaşılan Krutçefin teklifi, Batı ile Doğu arasında yeniden, genişleyen uçurumu doldurmağa kâfi gelmemişti. Üstelik. İran mahreçli haberler bu uçurumun, bazı yerlerde pek tehlikeli bir hâl almağa başladığım gösteriyordu.

Karamanlisler ile Tito'lar
Hayal için vahit erken

Yunanistan

Rodostaki hasbihal

İtalyanların ayrılışındanberi Rodos ahalisi şatafatlı merasimlere hasret kalmıştı. -Bu hafta başında Mareşal Titonun Galep yatı Rodus sahillerine yanaştığı zaman bu hasret de giderilmiş oldu. Oniki ada sakinleri bu sayede, Başbakan Karamanlis ve Dışişleri Bakam Averof-un da yüzlerini görmek fırsatını buldular. Parlamentodaki Kıbrıs görüşmeleri kazasız belâsız -nihayet üç dört yumruk ve tokat pahasına-atlatan iki ahbap çavuş Atinadan bir uçağa atlayıp Rodosun yolunu tutmuşlardı.

Tarafsızlar kralı Tito ise çok uzak yoklan geliyordu. Asya dememiş, Afrika dememiş, nerede tarafsızlık temayülü gösteren ve kendi "üçüncü cephesi"ne iştirak etmek isteyen memleket bulmuşsa, gidip ziyaret etmişti. En son durak, Birleşik Arap Cumhuriyetinin "Suriye eyaleti" olmuştu. Bu dokuz günlük son durak sırasında Suriyenin her tarafı gezilmiş, hattâ Türk sınırının. yanıbaşındaki Halep şehrinin hükümet meydanından nutuklar söylenmişti. Aralarına Yemen Veliahtı Prens Şeyhülislâm el Bedri de alan devlet adamları, yüz binlerce kişilik kalabalıklar karşısında emperyalizmin tehlikelerinden ve "emperyalizme kölelike-denlerin tasarıları"ndan bahsetmiştendi.

Asya-Afrika blokuyla kendi memleketi arasındaki bağları daha da kuvvetlendiren Tito, Suriyeden sonra -aslında bahriyeye ait bir talim gemisi olmasına rağmen seyahat peşinde koşmaktan bir türlü manevraya gidemliyen- Galep yatına atlayıp Rodos rotasını tutmuştu. Mareşalin seyahatindeki son safha, Batı dünyası için son derece ehemmiyetliydi.

Yunan pazarlığı

Zurich ve Londradaki görüşmeler sırasında, Türkleri Taksim tezinden vazgeçirten ve Kıbrısta Rum cemaatinin hâkimiyeti altında müstakil bir cumhuriyet kurulmasını sağlayan Yunanlılar, Ankaranın bu fedakârlıklarına kargılık bazı şeyler vaadetmişlerdi. Titoyla aralarının ne derece iyi olduğu herkesce malûmdu. Şimdi, Yugoslavyayı Balkan Paktının ihyası hususunda ikna edebilirlerse. Ankara ile Belgrad arasında müzakerelere başlanabilmesi, için zemin hazırlamış olacaklardı. Ondan sonra da Türkiye Balkan Paktının canlandırılmasında eh faal rolü oynayan veya en fazla fedakârlıkta bulunan devlet olarak John Foster Bulles'tân kocaman bir Mailin koparabilirdi. Böylece, Bağdat ve Balkan paktlarındaki fiyaskolar da unutulur, yeni yeni yardımlar için kapılar açılırdı.

Şimdi, Rodosun güneşli havasında bu ince hesapların ilk safhasına başlanmıştır. Aynı mahiyetteki şayialar Zürich toplantıları sırasında da etrafa yayıldığı zaman, Yugoslav resmi ajansı, Balkan Paktı emperyalizme âlet olduğu müddetçe Yugoslavyanın pakt dışında kalmayı tercih edeceğini bildirmişti. Durum bu olduktan sonra, Rodostaki görüşmelere pek fazla ümit bağlamak, fazla iyimserlik sayılacaktır.

Mısır

Yorgan gitti, kavga bitti

İngiliz Hazine Bakanlığının İktisadî İşler Müsteşarı ile Mısır İktisat Bakanının gecen hafta sonunda Kahire hava meydanındaki dostça el sıkışmalarını seyredenler, gayriihtiyarî, iki buçuk yıl önceki hâdiseleri hatırladılar. Süveyşin devletleştirilmesinden ve bilhassa İskenderiye harekâtından beri Mısırlıların İngilizlere karşı duydukları nefreti artırdı bazı mali pürüzler de vardı. Bir defa İngiltere, kendi bankalarında, bulunan Mısıra ait 280 milyon dolarlık

parayı bloke etmişti. Ayrıca, İsmailiyp hava üssü ve Mısırda devletleştiriyen öbür İngiliz malları için tazminat istiyordu. Ayrıca, iki devlet arasında gerginliğin devam ettiği, müddetçe, Mısır makamları -aralarında Osmanlı Bankasının da bulunduğu - 350 kadar İngiliz şirketine el koymuşlar, bu şirketlerin, hayli zarar etmesine sebep olmuşlardı. Fakat bütün bunlara karşılık Mısırın da büyük bir talebi vardı. Çarpışmalar sırasında İskenderiyede, Kahirede ve İsmailiyede yapılan hasarın tazmin edilmesini istiyordu.

Bütün bu pürüzlü noktalar takriben altı hafta önce 17 Ocak 1959 günü parafe edilen bir anlaşma ile ortadan kaldırılmıştır.. Elden Zamanından beri Orta Doğudaki tutumunu hayli değiştiren İngiltere, Nâsırla İyi geçinmenin en kârlı yol olacağını anlamakta gecikmemiştir. Vaktiyle Arab Milliyetçiliğini ve Nâsırı bir kaşık suda boğabileceğim zanneden Londra hükümeti, şimdi Kahiredeki kuvveti bir vakıa olarak kabul, etmekte, hatta Mısırla iyi geçinmek pahasına muazzam malî tâvizler vermektedir.

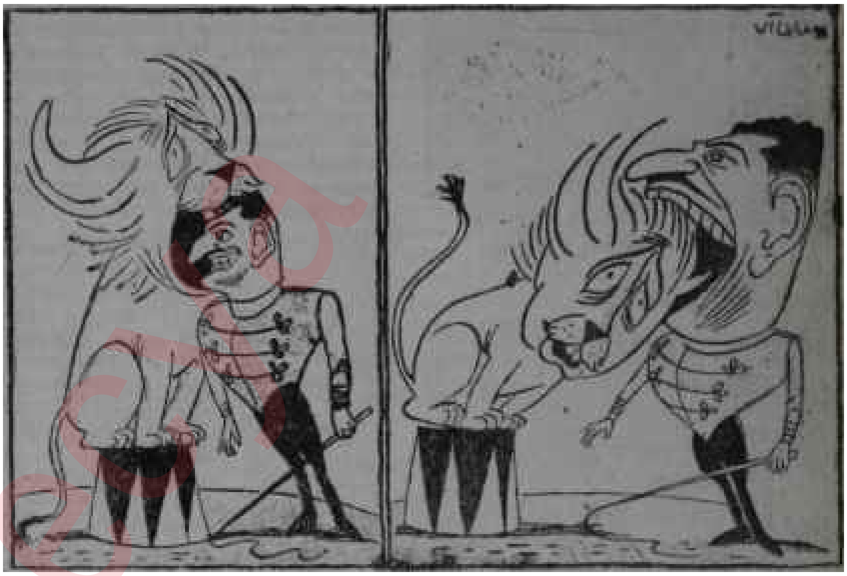
Dünya Bankası Genel Müdürü Eugene Black'ın aylarca süren gayretleri sonunda geçen Ocakta parefe edilen anlaşmaya göre, İngiltere 280 milyon dolarlık Mısır parasını debloke etmeğe razı olmaktadır. Hatta, Mısır bu paraları yalnız İngiltereyle olan ticareti için kullanmak mecburiyetinde de değildir. Bundan başka, İngiltere,, Mısır tarafından el konan muazzam, servete karşılık sadece 17 milyon dolarlık tazminat verilmesini kabul etmektedir. Mısıra gelince, bu kadar müsait şartlardan sonra, Kahire hükümeti de Eden'in ettiklerini MacMillan'a ödetmeye, yani harp tazminatı istememeğe karar vermiştir.

Bir bezirgân yüzünden

Evvel zaman içinde -gecen asrın ortasında. Kraliçe Victoria hazretleri denizlere hâkimken, Atinada bir karışıklık çıkmış, bu karışıklık sırasında da Cebelitarık doğumlu, fakat İngiliz tabiiyetinde bir yahudinin evi yıkılmıştı. Meşhur Lord Palmerston sırf o yıkılan ev için tazminat verilmiyor diye, koskoca İngiliz donanmasını yollamış, Atina limanını abluka altına almıştı. O zamanki İngiliz dışişleri bakam, "İngiliz tabiyetinde bir kimse hangi memlekette olursa olsun, İngilterenin kuvvetli kolu onu haksızlığa karşı daima koruyacaktır" demişti.

Geçen haftaki Kahire müzakereleri sırasında, yine İngiliz tabiyetinde, Fakat, Irakta doğmuş bir yahudinin serveti görüşülürken, İngilterenin kuvvetli kolu meydanlarda yoktu. Londradan gelen temsilciler bir bezirgan yüzünden Nasırı darıltmak niyetinde değildiler.

Anlaşmanın parafe edilmesiyle resmî imza merasimi arasında altı haftalık, bir zaman geçmişine ve arabulucu Eugene Black'ın telâş içinde oradan oraya koşmasına sebep olan mesele, Yasef -namı diğer Joseph- Smouha adında bir adamın çevirdiği dolaplardan çıkmıştı. Uzun müddet Yakın Doğu pazarları ile İngiltere arasında ticaret yaparak muazzam bir servet biriktiren bu adam, Mısırdaki İngilizlerin en zenginiydi. Bu serveti, yetmiyormuş gibi, bazı arsa spekülâsyonlarına girişmiş, Kral Farukun babası Birinci Fuadla anlaşarak milyonlar vurmuştu. İskenderiye yakınlarında âdeta bedava elde ettiği yeni yüz dönümlük batak arazinin yarısı hükümet kararıyla belediye sınırları içine alınmış kurulan oteller, spor kulüpleri ve eğlence yerleri sayesinde Yasef Smouha hayli para kazanmıştı. Arazinin öbür yarısı -ileride fiyatlar yükselince daha fazla para alabilmek maksadıyla tarla olarak bırakılmış, vergi beyannamelerine' de bu kayıtla geçirilerek az masrafla elde tutulması teminat altına alınmıştı.

Vicky'nin çizgileriyle MacMillan ve Nâsır

İngiliz aslanı ile cesur terbiyeci

27 Ocaktaki anlaşmayla Mısırlıların ödemeğe razı oldukları 27 milyon sterlinlik veya 77 milyon dolarlık tazminat, İngilizlere ait ziraat topraklarının devletleştirilmesine, bir de muvakkaten elkonan şirketlerin "zararlarını karşılayacaktı. Mısır hükümeti Yasef Smouha'ıun topraklarını da -kurnaz bezirgan vergi maksatları için bunları tarla olarak göstermemiş miydi- bu tazminata dahil saymıştı. Londradaki Hazine Bakanlığına müracaat eden ihtiyar yahudi, alınan paraların tam 30 milyon dolarım kendi topraklarının tazminatı diye işletmeye başlamıştı. Halbuki İngiliz hükümetinin binbir güçlükle kopardığı cüz'i tazminat ancak diğer hakiki mülk sahiplerini tatmin etmeğe bile zor yetecekti.

Karşılıklı saygı

Smouha'nın parasını ödeyemeyen İngiltere, artık Victoria zamanında olduğu gibi kabadayılık da tasla yamazdı; Nasırla tekrar bozuşmak demek, iki yıldan beri güç belâ tamir edilebilen münasebetleri tekrar çıkmaza sokmak demekti. Bunun üzerine Amerikaya adamlar yollandı, Eugene Black'tan rica edildi ve bîr zahmet, yine Kahireye kadar gitmesi istendi. Uzun uğraşmalar sonunda yarılan hâl çaresine göre, ne İngiliz hükümetinin kasasından para eksilecektir, ne de Mısır hükümetinin... Yasef Smouha, vaktiyle ziraat toprağı sayılan, fakat şimdi arsa kategorisine dahil edilen, topraklarına tekrar kavuşacak, imkân bulursa bol bol vergi ödeyecektir.

Herşey tamamlandıktan ve hafta sonunda da imza merasimi yapıldıktan sonra, anlaşmanın metni resmen pazartesi günü öğleden sonra açıklandı. İki taraf da böyle netameli bir dâvanın halledilmiş olmasına pek memnundular. Zaten Mısırla İngiltere arasında anlaşma ihtimalleri belirir belirmez, iki memleketin karşılıklı ticaretlerinde büyük bir artış olmuştu. Ticaret hacmi bakımından son Ocak ayının ortalaması, Süyeyşten önceki Ocak ortalamasının yarısına yaklaşmıştır.

Fakat bütün bu olup bitenlerden sonra, dünya siyaset cephesinde asıl mühim olan şey, Mısır İktisat Bakanının Kahire hava meydanında söylediği sözlerdir. Bakan, İngiltere ile Mısır arasındaki münasebetlerin bundan sonra "karşılıklı saygı" esasına göre yürütüleceğini söylemiştir, Victorya devrindeki tepeden bakmaların artık hayal olduğu bundan daha iyi bir şekilde ifade edilemezdi.

A. B. D.

Eisenhower masa başında
Dullara mektup yazıyor

Başkanın çektikleri

Başkan Eisenhower'in geçen hafta uğrattığı meseleler, demokrasilerdeki devlet adamlığının -eğer ciddiye alınırsa- ne derece güç «olduğunu bir defa daha ortaya koydu. Acapulco koyundaki eğlenceli temaslardan yeni dönen Başkan, gazetecilerin sordukları bir sürü suale cevap verebilmek için ardı ardına Uç basın toplantısı yapmak sorunda kaldı. Ondan sonra, Türk-Sovyet hududunda düşen Amerikan uçağı ile alâkalı bazı nahoş mektupları şahsen cevaplandırdı.

Gazetecilerin sordukları, altından kolayca kalkılacak cinsten sualler değildi. Meselâ, bir gazeteci, silâhlı kuvvetler kumandanları ile Başkan arasında anlaşmazlık olup olmadığını sordu. Bazı rivayetlere göre, muhtelif kuvvet kumandanları Eisenhower'in memleketteki savunma durumunu iyice muhakeme edemediği kanaatindeydiler. Başkan, bazı kuvvetlere lüzumundan fazla tahsisat ayırıyor, bazılarını malî sıkıntıya sokuyordu. Gazetecinin bu suali Eisenhower'i hayli sinirlendirdi. İhtiyar devlet adamı, sesinin tonunu har zamankinin bir misli daha yükselterek şöyle dedi: "Başkan sıfatıyla, bu memleketin savunma ihtiyaçlarını en iyi şekilde takdir edebilecek olan benim; böyle bir mevzuda Başkanınkinden daha üstün bir otorite tanımıyorum. Bırakın da, eski bir asker sıfatıyla bu işlerden hiç olmazsa yeni kumandanlar kadar anlıyayım."

Başkanı geçen hafta uğraştıran ikinci mesele çok daha nazikti ve bunun nasıl halledileceği hafta ortasında hâlâ merak edilmekteydi. Yapılan bütün teşebbüslere rağmen, Ermenistan hududunda düşürülen Amerikan nakliye uçağının -ölüleri teslim edilen altısı hariç- onyedi kişilik mürettebatının akıbetinden hâlâ bir haber alınmamıştı. Havacıların aileleri, bu hususta "bir şeyler" yapılması için Eişenhower'i sayıştırıyorlardı. Amerikanın: dört bir yanından, India'nadan, Pennsylvania'dan, Louisiana'dan gelen mektuplar çok acı satırlarla doluydu.

Evlât acısı

Başkana mektup yazanlardan biri, pilot James E. Ferguson'un anasıydı. Kadıncağız, faciadan sonra, Doğu-Batı münasebetlerini dikkatle takip eder olmuş ve Krutçef'in Eisehhower'e yaptığı davetleri gazetelerde okumuştu. Krutçef, Amerikan Cumhurbaşkanının Rusyada herhangi bir yere serbestçe gidebileceğini söylememiş miydi, o halde Eisenhower ne bekliyordu? İhtiyar ananın biricik oğlu, memleketi için hayatını feda etmiş, Kafkasların karlı tepelerinde can vermişti. Onun bu fedakârlığı karşısında başkanın Rusyaya kadar yapacağı rahat bir seyahatin ne ehemmiyeti vardı?

Aynı havacının karısı da Eisenho\ver'e mektup yollamış ve mektubunun kopyalarını gazetelere dâğıtmıştı. Mrs. Ferguson, "Rusyaya karşı sert davranmaktan neden kaçınıyorsunuz? Yoksa, bazı müttefiklerimizi ve meselâ İngiltereyi ürkütebileceğinizden mi çekiniyorsunuz?" diyordu. Kadıncağız, biri iki yaşında, biri de Üç aylık iki çocukla birlikte dul kalmıştı. Bu yüzden de mektubunu şöyle bitiriyordu: "Ne yapsanız, bu faciayı örtbas edemezsiniz ve baha kocamı unutturamazsınız: Bıraktığı iki emanet her zaman gözlerimin önünde".

Başkan Eisenhower, bu patetik mektuplardaki hakaret cümlelerinden hiç alınmadı. Demokratik bir memleketin demokrat devlet reisi olarak, vatandaşlarının duygularını anlamak hususunda eskiden beri çok hassas davranırdı. Bu defa da, üşenmedi, oturup kendi el yazısıyla mektupları cevaplandırdı ve elinden gelen, her şeyi yapacağını tekrar vaadetti.

İngiltere

Askerliğe elveda

Avam Kamarası üyeleri, Savunma Bakanı Duncan Sandys'in, geçen hafta, kendilerine izahat vermek için ortaya çıktığı zaman, neden okadar neşeli olduğunu anlamakta gecikmediler. Başka konuşmalarında yeni silâhlar, için tahsisat; talebinde bulunan, bu yüzden de hep ezilip, büzülen Mr. Sandys bu defa hayırlı bir haberin müjdesini veriyordu. Hükümet, iki yıl önceki vaadini tutmakta ve mecburî askerliği kaldırmaktaydı. 1939'un son üç ayında doğanlardan itibaren yeni nesiller askere çağrılmak diye bir şey bilmiyeceklerdi.

İngilterenin böyle bir âdım atabilmesi, deniz, kara ye hava kuvvetlerinde -İngilizlerde silâhlı kuvvetler bu şekilde sıralanır- yaptığı esaslı reformlar sayesinde mümkün olmuştu. Şimdi eskisinden çok daha tesirli bir muharebe gücünü çok daha az askerle idame ettirebilmek imkânı elde edilmişti. Silâhlı kuvvetlerin personel ihtiyacı bundan sonra tamamen gönüllülerle karşılanacaktı. Kışla hayatı, giyim kuşam ve iaşe bakımından son yıllarda yapılanlar, gönüllü yazılmak için müracaat edenlerin sayısına bir hayli artırmıştı. Sonra, askerlerin maaşları epeyce yükseltilmiş, devresini bitirenlere emeklilik maaşı bağlanması gibi başka memleketlerde pek rastlanmayan tedbirler bulunmuştu.

Soğuk harbi soğukkanlı usullerle devam ettirmek taraftarı olan İngiliz halkı, böylece bu tutumunun mükâfatına yavaş yavaş kavuşmaktadır.

Duncan Sandys
"Al kızları askere..."

AKİS'in Yazı Müsabakası

"Milletlerin İktisadi Kalkınması- Niçin Hürriyet içinde Olmalıdır"

-II-

Necdet İNAL

İktisadî kalkınmayı dikta rejimi İçinde gerçekleştirmeye çalışmak, o sırada devlet idaresini elinde tutan, ya da- tutanlar için bir takım kolaylıklar sağlar. Bu kolaylıklar, iktisaden geri kalmış bir memleketin, kalkınmasının mahiyeti icabıdır. En kalın çizgilerle tarif etmeğe çalışırsak, iktisaden kalkınma, istihsali artırmak, dolayısiyle sanayileşmeyi temin için istihsal malları istihsal edecek sektörlere yatırım yapmak demektir. Belli bir milli gelirin daha büyük kısmını yatırıma ayırmak için ise istihlaki kısmak, yani moda olan tabirle "kemerleri sıkmak" lazımdır. Şimdi burada sıralamayı lüzumsuz bulduğumuz yollarla istihlaki kısılan halk bundan hoşnutsuzluk duyacak ve çeşitli tazyik grupları halinde düzenin eski tas eski hamam işlemesini sağlamak için çalışacaktır. Bu ise bizi yatırımları durdumağa, hiç değilse oldukça yavaşlatmağa götürecektir. İşte dikta rejimi oyunun burasında sahneye girer. Baskı yolu ile çeşitli müesseseleri — Basın, Üniversite, Muhalefet v.s. -susturarak, halk içinde bir fikir veya his seyyaliyeti sağlanmasına engel olunmaya çalışılır. İktisadi kalkınma motifi olarak halkın elindeki altınları almak, onu karın tokluğuna işçi olarak çalıştırmak dahi vardır. Kolayca takdir edilir ki bu geniş bir hürriyet havası içinde gerçekleştirme ve dikta rejimi altında kalkınma - bu kelimeden maksat İstihsali artırmak, büyük sanayi kurmak ise- daha kolay başarılır.

Şimdi madolyonun ikinci ve önemli yüzüne bakalım. Demokrasi rejimi, tek insanın veya belli sayıda insanlar grubunun her zaman doğruyu bulunmıyacakları noktasında hareket eder. Aklı evvel bir adam bulalım, ona selâhiyetler verelim, sonra bir Bafra yakıp bırakalım o önemli adam bizi kalkındırsın. Olmuyor böyle şey. Demokrasinin mevcut rejimler içinde diğerlerine üstünlüğü burada. Siz yapacaksınız, ben kendimce tenkid edeceğim, öteki benim yanıldığımı söyleyecek, böylece doğruya yakını bulmaya çalışacağız. Bu işin fikri cephesi. Bir de demokrasinin -hürriyetsiz demokrasi bilmem olur mu?- insanın insan olması hasebi ile nüfuzundan kendi çıkarına faydalanmasına murakabe yoluyla engel olma fonksiyonu vardır. Kalkınma sırasında milletin parası harcanırken, bu kalkınmayı idare edenlerin cebine milletin kabul ettiğinden fazlasının girmemesi böylece sağlanır. Aksinin halk arasında nasıl hoşnutsuzluk yaratacağı, ülkeyi nasıl kötümserlik bulutları kaplayacağı ve örnek alma müessesesi yolu ile bu haksız kazanç metodunun en basit vatandaşa kadar nasıl ineceği izah istemeyen bir husustur. Haksız kazanç sahibi olanların, emirlerindeki haksız kazanç sahibi olanlara engel olacaklarını düşünmek lüzumsuz bir iyimserlik olur. Devlet idaresinde yer alan belli başlı müesseselerin - Adalet, İdare gibi . bozulması halinde, bunların düzelmesi için gereken zaman hepimizi hayret içinde bırakır. Cemiyette tedavisi güç. yaralar açmış oluruz. Bir devlet idaresinde her zaman bilhassa kalkınırken mürakabe şarttır. Neden bilhassa kalkınırken? Kalkınma hali, iktisadi bir seferberliğe benzetilebilir. Bu, cemiyetin en hassas, ufak yanlışların en büyük zararları dokunacağı bir zamandadır. Murakabesiz, idare edenin gönlünce bir kalkınma geri tepmeye hazır bir silahtır, yüzde doksan tepecektir.

Geldik bizce en önemli hususa. Sanıyor musunuz ki, yularca şiddetli bir baskı rejimi altında inim inim inlemiş, gözünü açamamış; bu yüzden ilim ve kültürde, geri kalmış insanlar topluluğu o kalkınmadan fayda görecektir.- Nihai gaye, hayatı yaşamağa değer kılmak ve insanların insanca yaşamasını temin olduğuna göre bu gayeye bir İstibdat rejimi ile ulaşabilir miyiz? Sihirbazın değneğinin bir darbesi ile o ülkede birdenbire hürriyet ateşi tutuşsa halkın, tepkisi sadece şaşırmak olur. Refah vasıtalarından faydalanamazlar bile. Kültür geri kalmıştır, -hürriyetsiz sanat da olmaz-, ilim yoktur. İnsanı insan yapan ona insanca yaşamayı öğreten Sputnik değildir. Hürriyeti bilmeyen millet Sputnike sahip olursa onu büyük bir ihtimalle hemcinslerinin zararına kullanacaktır.

Yazımı saygı duyduğum bir devlet adamımızın bir cümlesi ile bitiriyorum: "İnsan gibi yaşamak hakkı üzerinde hiç bir tavize istidadımız yoktur."

İşte kalkınma, bu hava içinde yapılırsa değerli olur.

K A D I N

İstanbul

Boş bir meydan

İki genç, büyük boyda bir fotoğrafın önünde durdular. Koyu fon üzerinde pırıl pırıl yanıp sönen, ince bir yol gibi uzayan hareler, ışıklar görünüyordu.

Gençlerden biri:

"— Bu nedir anladın mı?" diye sordu. Diğeri:

"— Bana adeta sonsuzluğu hatırlatıyor" diye cevap verdi.

"_ Ama bu bir fotoğraf. Neyin fotoğrafı söyler misin?"

"— Bence su!' '

"— Bence deniz, gece vakti!"

Birkaç adım ötede merakla onları dinleyen iri siyah gözlüklü, ince bir genç kız işe müdahale etti:

"Evet deniz, ama gece vakti değil."

Genç kız bundan sonra yanındakilere döndü:

"— Bir akşam üzeriydi, dedi. Antalyada bir tepeye çıkmıştık. Aşağıya baktım. Deniz tıpkı şu fotoğraftaki gibi sihirli ve namütenahi, uzanıyordu. Onun bütününü objektife sığdırmak istedim. Ama hiçbir noktasını kaybetmeden bütününü almak istiyordum. Zaten fotoğraf çekerken en büyük dert bu! İnsan tesbit etmek istediği şeyin bir parçasını kaybetmekten, ruhunu tam olarak alamamaktan korkuyor. O akşam bu arzumda, nispeten, başarı kazandım sanıyorum. Fotoğrafa baktıkça şimdi bir bütün hissi duyabiliyorum.".

İki genç birbirlerine baktılar. Bu hissi onlar da duymuşlardı. Biri

"_ Deniz olanak kolay mı?" dedi.

Bu, fotoğrafın ismiydi.

Zevkli bir meslek

Hâdise Beyoğlunda Alyon sokağındaki Türk-Alman Kültür Derneği galerisinde cereyan ediyordu. Yıldız Horan bu iri siyah gözlü, ince genç kız, bir sanat fotoğrafçısıydı. Bundan evvel Hiltonda, Modernoda, Ankarada Sanat Sevenler Kulübünde açtığı sergilerle büyük alaka çekmişti ve şimdi dış memleketlere gitmeğe hazırlanıyordu. Meslek tahsilini İngilterede yapmış, fakat gönlünü Anadoluya kaptırmıştı. Sık sık arkeologlarla beraber seyahate çıkar ve böylece Anadolunun en ücra kö-elerine gitme fırsatını bulurdu. Dünyanın en çeşitli, değişik, ve eski medeniyetlerinin beşiği olan bu topraklarda arkeologlar taşı keşfetmeğe Yıldız Moranı bu değişik medeniyetlerin en güzel eserini, insanım bulmuştu. Fotoğraflarının da en çok canlandırdığı şey işte bu sağlam hatlı, şaşmaz iradeli kuvvetli Anadolu tipiydi. Kadını ile, erkeği ile, çocuğu ile Anadolulu..

Taşıyan Anadolu

Alyon sokağındaki galeride en çok dikkat çeken fotoğraflardan biri de kilim dokuyan ellerdi. Bu fotoğrafta yalnız eller görünüyordu, İnce, sanatkâr, son derece güzel eller.. Urfalı bir erkek tipi, profilden alınmış, büyük adam bakışlı, olgun iki erkek çocuğu portresi, arkadan görünen takkeli mahcup bir küçük baş, iyi bakışlı, zeki bakışlı yüzler insana âdeta, konuşur gibi bakıyorlardı. Fotoğraflar arasında Anadolu hayatını canlandıran birçok tablo da vardı. Sağlam adımlarla yürüyen çıplak ayaklar, leğende çocuğunu yıkıyan bir anne, Dicle kenarında, bir kadınla bir erkek, Harranda kubbeli evler, çadır altına sığınmış çocuklar, tozlu yollar, kerpiçten bir mahalle.. Hele bir tanesi serginin açılış kokteyline gelen hanımları pek çok ilgilendirmişti. Bir çocuk, daha küçük bir çocuğu, kucağına almış uyutuyordu. Bakışları abla değil anne bakışıydı. İkisi ortası başka bir çocuk ta onların arasında oyalanıp gidiyordu. Fotoğrafın ismi "Birden" di. Çocuklar birden büyüyüveriyorlardı. Tarlada çalışan Anadolu kadını çocukları büyütme çaresini bulmuştu: Biribirine bakıyor, birden ortaya çıkıveriyorlardı.

Bahar tayyörü
Model : 1959

"Terzinin söküğü"

Türkiyenin biricik kadın fotoğrafçısı Yıldız Moran mesleğindi pek memnundur ve bunun kadınlar için mükemmel bir meslek olduğunu söyler. İyi kaliteli fakat mümkün mertebe basit makineleri sever. Stüdyo çalışmalarını bile fırsat buldukça açık havaya nakleder. Resmini çekeceği şahsa hiçbir zaman poz aldırmaz, onunla konuşur, onu oyalar ve güzel bir pozunu yakalayıncaya kadar bekler. Tabii çekilmiş resim daima aslından daha güzeldir. Yıldız Horanın poz verdirmemesinin bir sebebi de poz vermekten nefret etmesidir. "Fotoğraf çektirmek kolay şeydir" der ama altı senedir kendi resmini çektirtmediğini de itiraf eder.

Moda

İlkbahar tayyörü

1959 ilkbahar ve yaz modası artık iyice, belli oldu. Mevsim başında kadının en çok ihtiyaç duyduğu tayyör, bu sene dopiyesliktep çıkmış ve hakiki tayyör manzarasını elde etmiştir. Tabii gene yumuşak ve kadınlığa has havayı muhafaza etmek şartiyle...

İlk dikkat edilecek nokta devam eden büyük yaka modasının bahar tayyörlerinde bir hayli kısıntıya uğramış olmasıdır. İnce röverli, küçük yakalı hafif zarif tayyörler kışın ısıtıcı eşarp yakalarından sonra insana bir hayli çıplak görülmektedir. İlkbahar ve hatta yaz kıyafetlerinde devam eden büyük yakalan tayyörlerde görünmemektedir. İkinci mühim nokta tayyör ceketlerinin gene kısa olmakla, beraber, birkaç santim uzamasıdır. Etek boyu ise, yerden yüksekliği 42 santim olarak tesbit edilmiştir. Maamafih etek boyu üzerinde de daima bir iki santim oynamak, bunu tipe göre ayarlamak mümkündür. Tayyör omuzları eskisine nisbeten biraz daha beşlidir ve penslerle genişletilmiştir. Bel hafifçe gösterilmiştir.

Tayyörleri bu sene tıpkı eskisi gibi gabardinden, penyelerden yani oldukça dik kumaşlardan seçmek mümkündür. Bahar için bu ciddi kıyafetleri hasır bir küçük şapka ve bilhassa renkli, neşeli ufak ipek eşarplarla, boyun mendilleri ile açmak süslemek lâzımdır. Gene eskisi gibi yakaya bir çiçek takmak ve tayyöre abiye bir, hal vermek de kabildir. Aynî tayyör, kendi kumaşından yapılmış bir türban ve kotondan bir eşarpla, gündelik kıyafet olarak kullanılabilir.

K İ T A P L A R

DOKTOR JİVAGO

(Yazan: Boris Pasternak, Çeviren: M. Kenan Kan, İstanbul, Kara/veli Yayınları, 1959. 525 sayfa, 10 lira).

«Doktor Jivago"nun Nobel mükâfatı kazanmasiyle yeniden alevlenen "Pasternak hâdisesi"nin gürütüleri sırasında Pasternak şöyle demişti: "Romanım siyâsi bir beyanname niyetiyle hazırlanmamıştır. Hayatı olduğu gibi, bütün zenginliği ve derinliği ile göstermek istedim. Batıda romanımın hep ayni bir iki sayfasından bahsedip duruyorlar. Acaba gerisini okumadılar mı? Ben propagandacı değilim. Romanımın mânası da bu değildir".

"Doktor Jivago'' için yazılanları gördükten sonra bu sözlerdeki hakikat payı daha iyi anlaşılıyor. "Doktor Jivago"yu bîr "soğuk harb" vasıtası olarak değil de, bir sanat eseri olarak ele alıp inceliyen yazılar parmakla sayılacak kadar azdır. Bunun yerine, Pasternakın Sovyet yazarları arasındaki durumu, eserlerinin Rusyada yayılış durumu, "Doktor Jivago"nun, "Novy Mir" mecmuası etrafından reddedilmesi, bunun üzerine bir İtalyan tabii tarafından alıp götürülen müsvettelerin Sovyet makamlarının ısrarlarına rağmen Kalyada basılışı, esere Nobel mükâfatı verilmesi üzerine Batıda girişilen yeni "taarruz", buna karşı Soyyet makamlarının Pasternakı mükâfatı almaktan menedişi, Pasternakın Krutcefe gönderdiği mektup, v. s. üzerine bol 'bol mürekkep harcandı. Doğrusu istenirse, "Doktor Jivago" yu bir soğuk harb silâhı olarak kullananların, romanı kendi başına bir sanat eseri olarak ele alıp inceletmeğe yanaşmamaları bir bakıma akıllıca bir hareketti; zira böyle bir inceleme bu silâhın gücünü hayli azaltırdı.

"Doktor Jivago", bu asrın bütün ilk yarısını kaplıyor. Pasternak bu geniş zamanı da romanın içinde Kaynaşan düzünelerce insanı da aklına estiği gibi kullanıyor. "Doktor Jivago"nun en zayıf taraflarından biri, en kötü piyasa romanlarına taş çıkartacak çeşitten tesadüflerle dolu olmasıdır. Öyle ki okuyucu "Doktor Jivago"nun Rusya gibi uçsuz bucaksız, milyonlarca nüfusu olan bir ülkede değil de, Monako prensliğinde cereyan ettiğini sanabilir. Rusyanın batı sınırlarından Sibiryaya kadar olan kısmını kendisine mekân olarak alan, yarım asırlık bir zaman içine yayılan bu romanın çevresinde en ehemmiyetsiz şahıslardan bas kahramanlara kadar hemen hepsi, bütün ehemmiyetli hâdiselerde daima karşı karşıya gelmektedirler, Jivago, Moskovanın bir caddeirinde ölüverdiği vakit bile, yoldan geçenler arasında biri, Jivagonun otuz yıl kadar önce cephede doktorluk yaparken çalıştığı hastana nede tanıdığı İsviçreli Mlle. Fleury'dir Pasternak bu davranışın acayipliğini romanının ilk yüzüncü sayfasında izah etmek zaruretini duyuyor, ama okuyucunun bu acayipliğin daha, iyi faikına varmasından başka birşey yapamıyor: "Ölen adam, er Gimazettin, biraz evvel ağaçların altında bağırıp çağıran heyecanlı subay onun oğlu Galiullin idi. Hastabakıcı Lara, Gordon ve Jivago hâdisenin şahidi idiler. Bütün bu kimseler hep beraber, aynı yerde idiler. Fakat içlerinden bazıları birbirlerini daha evvel hiç görmemişler, tanımamışlardı; diğerleri ise o anda birbirlerini hatırlıyamamış, tanıyamamışlardı. Ve onlarla ilgili bazı şeyler vardı ki, bunların aslı, gerçeği hiçbir zaman öğrenilmiyecek, diğer bazı şeyler ise ortaya çıkmak için başka fırsatlara, zamana ihtiyaç gösterecekti".

"Doktor Jivago"nun ikinci zayıf tarafı melodramatık hâdiselerle dolu oluşu, romanın hemen her parçasının bir "coup de theâtre" ile sona erişidir. Vaktinden önce gelip bataklığın ortasında duran bir tren.! trenden kendini atan ayyaş milyoner, dramatik bir şekilde yarimi kalan konser... daha ilk bölümlerde romancının patetik durumlara olan düşkünlüğünü, romanın yapmacık havasını kuvvetlendiren hususiyetlerden birini ortaya koyuyor. Bu olağanüstü tesadüfler ve patetik hâdiseler arasında Pasternakın aklına estiği vakit ortaya çıkarıp sonra geriye attığı hatırına geldiği vakit yine ortaya sürdüğü irili ufaklı bir sürü inşândan hiçbiri -bir dereceye kadar Jivago ile Lara hariç- derinliğine işlenmiş değil. Hepsi romancının insanları bir dama taşı gibi kullanmak hastalığının tezahürü. Bütün bu görünüşleriyle. "Doktor Jivago", iki büyük roman ustasının, Tolstoy ile Dostoyevski'nin acayip bir karışımını vermeğe çalışıyor. Hakikaten "Doktor Jivago". bir "Harb ve Sulh" çerçevesi içine "Karamazof kardeşler"deki tiplerden bazıların serpiştirilmeğe çalışıldığı bir eserdir. Ama Pasternak, ne birincinin koca bir devri en küçük teferruatına kadar yaratma gücünden, ne de ikincinin en olağanüstü tiplerin psikolojisini vermekteki ustalığından mahrum olduğu için "Doktor Jivago" melez ve güdük bir eser olarak kalmaktadır. "Doktor Jivago" bütünüyle bir kukla oyununu andırıyor, üstelik iplerin hareketi göründüğü için okuyucuya bütün anlatılanların bir oyundan ibaret olduğu hissini bütün bütün veriyor. Tolstoy'un dokunduğu tiplere büyük bir canlılık veren nefesinden mahrum olan bir eserin, aynı çerçaveyi zorladığı vakit bu neticeye varması hiç de şaşılacak birşey değildir. Zaman zaman rastlanan müşahade gücüne, hakikat payına rağmen, bastan sona kadar incelenen Yurî Jivagonun şahsiyetinde bile bir bütünlük yok. Jivago ne yaptığını, ne stediğini bilmiyen bir adam. Karısı ve çocukları Fransadayken, kendisi ve en büyük askı Lara Rusyada ölüm tehlikesindeyken ve bu şartlar altında Lara ile Jivagonun sınır dışına sağ salim çıkması için tedbirler alınmışken, Jivago, Laranın gitmesine müsaade ediyor; ama kendisi kalıyor. Niçin? Belli değil. Bir doktor olan ve bütün tehlikelere rağmen Rusyada kalmak istiyen Jivagonun yapabildiği, akıbeti nedir? Kapıcısının kızıyla yaşamak, iki çocuk da ondan peydahlamak, romancının dama bahsettiği fakat mahiyetinin ne olduğu anlaşılmayan yazılar karalamak, arkadaşlarının yardımıyla geçinmek, mahallesindeki çocukların maskarası olmak ve bir gün tramvayda fenalık geçirip, sokak ortasında ölüvermek. Aslında romanın sn başarılı bölümlerinden biri, Yuri Jivagonun bu son yıllarını anlatan parçasıdır. Burada, Pasternakın asıl niyetine, kahramanına ve onun gibilere başlangıçtan beri gösterdiği bütün sempatiye rağmen, Jivagonun bütün boşluğu, hiçliği ve işe yaramazlığı belki de farkında olmaksızın ortaya konuyor. Bir ihtilâl tarafından hayatı altüst edilen bu adamın ihtilâlden sonraki relimde değil başka herhangi bir rejimde de "tutunamıyacağı" ortaya çıkıyor; '.

"Doktor Jivağo"nun gerçekten başarılı olan bir başka bölümü, Yuri ile ailesinin (ihtilâlin ilk yularında Moskovadaki son derecede güç şartlardan kurtulmak için Urâllara gitmek üzere yaptıkları tren yolculuğunu anlatan kısımdır. Burada, bir ihtilâlin yerinden silip süpürdüğü çeşitli sınıftan, çeşitli yaştan insanlar, çeşitli sebeplerden dolayı haftalarca süren tehlikeli bir tren yolculuğunda büyük bir canlılıkla anlatılıyor. Jivagolar gibi rahat bir *yer* arıyanlar, cepheye giden askerler, zorla toplanıp siper kazmıya götürülen siyasi mevkuflar, kimi aşk yüzünden, kimi macera aramak için bunlara katılan insanlar... Bir sonraki istasyonun kızıllar elinde mi yoksa beyazlar elinde mi olduğu bilinmiyen tehlikeli bir yolculuktaki hâdiseler: Karla kapanan yolu açmak için bütün yolcuların günlerce çalışması, bir orman kenarında durarak trenin yakıtını sağlamak için yolcuların odun kesmesi, iki, mevkuf köylünün kendi köyleri yakınına gelince kaçmaları, muhafızlarının da korkarak kaçması.. Bütün bunlar romanın başka hiçbir tarafında görünmiyen bir müşahade kudreti ve bilhassa "ölçülü" bir şekilde anlatılıyor.

"Doktor Jivago", hiç şüphesiz, Pasternakın eserleri arasındaki yeri, ihtilâl öncesi Rus edebiyatı ile olan bağı; Stalinin ölümünden sonra. Ilya Ehrenburg'un "Buzların çözümü", Vladimir Dudintsef'in "Yalnız ekmekle yaşanmaz" romanıyla başlıyan yeni "liberal" devredeki yeri kitabın Sovyet sınırını aşıp İtalyada basılması, yayınlanmasından sonra da Sovyet, makamlarının pek ses çıkarmamaları bakımından dikkate değer bir eserdir.

M U S İ K İ

(Savcılık eliyle aldığımız tekziptir)

Musiki Sahi

fenizde ç

Ikan bir yazı dolayısiyle 31 Ocak 1959 tarihli nüshanızın "Müzik" kısmında, Violonist Ulvi Yücel'in Hannover Orkestrasına davet edimesiyle ilgili bir yazıda, ismim hilâfi hakikat hâdiselere âlet edilmiş vakaların tahrip, edilişi artık gün gibi aşikâr olduğundan, izaha muhtaçtır.

Yazıda hülâsatan misafir şef Thierfelder'in Yücelen'i beğenip, orkestrasına, başkemancı olarak davet etmesi neticesi, ben hayalen kendimi de davet edilmiş göstermişim. Hatta mecmualarda bu haber Yücelen'in değil de benim gideceğim şeklinde bile intişar etmiş. Ama Yücelen tevekkülle beklemiş ve neticede o davet edilmiş! Sonra "ya Fethi Kopuz, onunki de sadece bir hayalin gerçek sanılmasından ibaret olduğu anlaşılıyordu," şeklinde ifade edilmiş sayın yazar tarafından benim durumum. Hakikati tahrif etmek çirkin şey doğrusu. Evvelâ, benim davet edildiğim haberini yazan Sadi Günel'in Ses mecmuasıdır. Günel Thierfelder'le yaptığı bir röportaj neticesinde bu haberi yayınlanmıştır. Saniyen Thierfelder. Ulvi Yücelen'e teklif ettiği, aynı şartlarla, beni de orkestrasına davet etti. Thierfelder bu mevzuubizaat Yücelen'in de bulunduğu bir konuşmamızda "hanginiz evvelâ gelebilirsiniz, derhal gidince harekete geçeceğim" şeklinde mütealâ ettiğinde, ben. burada 1 Ocaktan itibaren Konsertmaisterlik vazifeme başlıyacâğımdan, evvelâ Yücelen'in gitmesinin daha uygun olacağını söyledikten sonra, meslekdaşımın benden önce gitmesi tekarrür etti.

Sonra Yücelen'den boşaldığı için alabildiğim ima edilen Kansertmaisterlik sözüne gelince: Diz daha Eylül 958 bidayetinde Robert- Lawrence ve İdare Heyetimiz huzurunda, sezonu ikiye bölüp dört ay Yücelen'in 1 Ocaktan itibaren de benim Konsertmaisterlik vazifesini deruhte edeceğimizi kararlaştırmıştık. Hâl böyle iken, benim adımı gitmeğe üzenmişim ama davet- edilmeden; hayal etmişiın gibi göstermek ve yukarıda da, aksettiğim gibi Yücelen'in; gitme hâdisesinden evvel işgal etmekte olduğum Konsertmaisterlik mevkiini, "Yücelen'den boşalan yeri daha şimdiden F. Kopuz almıştır" şeklinde ifadeyle acaba ne kastediliyor? Kaldı ki memleketimizin san'at hayatında oldukça, mühim bir olay olup, iki sanatkârı Avrupa orkestralarında iş görecek kadar değerli, kılan bu sevinilecek hâdise, birinden bütün hakları alıp yere vurmağa, bir diğerini de göklere çıkarmağa vesile olabilir yor! Bence bu hadiseyi tahrif ederek yahut tuhaf tesirlerle bu şekilde tertipliyerek yazan isimsiz bir yazarın hareketi mühim değil.

Fethi Kopuz

Konserler

Ayla Erduran resitali

İlanı yapılmadığı ye sadece bir iki gazetenin iç sayfalarında neşredilen iki üç satırlık bir haberle duyurulduğu, bir yabancı kültür teşkilâtının : halka her zaman açık olmıyan hususi salonunda verildiği; halde Ayla Erduranın geçen haftaki resitalinde. Tepebaşındaki Casa d'Italia salonunda iğne atılsa yere düşmezdi. Erduranın konser vereceğini öğrenen, davetli olup olmadığına aldırmadan kapıdan içeri dalmış, koltuklar iskemleler tükenme, ayakta duracak yer bile kalmamıştı.

Cuma geceki resitale herşeyden Önce Ayla Erduranın çalışkanlığının, mesleğine olan sevgisinin ve daha üstün seviyelere yükselmek hırsıyla gösterdiği gayretlerin semeresi ve deliliydi. Bu gayretli musikişinasın keman çalış tarzı, şahsi zevklere göre, hoşa gitsin veya gitmesin, ulaştığı profesyonel seviyenin yerli ve yabancı pek çok genç kemancıyı imrendirecek yükseklikte' olduğu inkâr edilemezdi.

Casa d'Italia resitali bir daha gösterdi ki Ayla Erduran, dışa dönük şahsiyeti olan, gösterişi, parlaklığı, dinleyiciye tesir etmeyi seven, virtüozluk yolunda yürüyen ve bu yolda son merhaleye varmış olan bir kemancıdır. Teknik teçhizatı, eksiksiz, değilse de. kolayca elde edilebilecek şeyler arzu ettirmektedir. Entonasyonu çok kere doğru, ritmik içgüdüsü gelişmiş, tempoları genel olarak sağlam bir kemancıdır.

Ayla Erduranda göze batan en büyük teknik kusur, sağ el, yani yay hareketlerinin tasarruftan mahrum oluşudur. Değerli kemancı, çok büyük ve oldukça rahatsız yay hareketleriyle çalıyor. Bileğinde olsun, kol pozisyonunda olsun, virtüozluk yolundaki kemancıların , esnekliği yok. Bu yüzden, kemanından çıkardığı ses çok kere, kullandığı stradivarius çalgıdan beklenmiyecek derecede acı, gıcırtılı yayın serbestçe hareket edememesi spiccato ve saltando pasajların ritmik çarpıcılığını, ayrıklığını, sıçrayıcılığım da önlüyor. Ayla Erduranın elinde yayı âdeta, kendi ağırlığı dışında lüzumsuz bir yük daha taşıyor.

Aşırı sallantı

Genç kemancının sol el tekniği, parmaklarının teller üzerindeki hareketi, daha iyi gelişmiş. Parmak çevikliği kusursuz denecek derecede. Bu sayede çok notalı pasajlar, açık seçik sunuluyor; çift tel icraları entonasyon kesinliği veriliyor; armonikler tertemiz, oktavlar sapsağlam çıkıyor. Ama Ayla Erduranın, tel ile parmak münasebetinde de ehemmiyetli bir kusuru varı Geniş, yaygın vibratosu. Parmakları tellerin üstünde o kadar geniş sallantılar yapıyor ki melodik çizgilerin düzlüğü; sadeliği kayboluyor; vibrato bir renk ve yeknesaklık giderme

Ayla Erduran

Yayına kurşun bağlı!...

unsura olmaktan çıkıyor; hem kulağı, hem de gözü rahatsız ediyor; hattâ bazı dinleyicilerde deniz tutmasına benzer bir tesir yapıyor. Bu çeşit vibrato, çingene musikisinde işe yarar ama, yalnız klâsik eserlere değil, Franck sonatına, hattâ Kreisler'in musikisine bile aykırı düşüyor. O kadar ki, ek parça olarak çaldığa Debussy'nin "La plus que lente"ı, salon musikisinin, bayağı musikinin bir parodisi olduğu halde, Erduran vibratosu bu parça için bile fazla kaçtı. Programında çingene musikisi tarzına yaklaşan parçalar -Ravel'in "Tzigâne"ı, Bartok'un folklor musikisi- olsaydı, Ayla Erduranın yerinde duramıyan parmaklarım takdir etmek mümkün olabilirdi...

Vibrato kaygısı bir yana, Mozart'ın No. 7 Re Majör Konsertosu dışında, programındaki bütün eserleri başarıyla çaldı. Musiki sanatının daha candan, daha içten anlatımları yerine, gösterişi ve kemancılık hünerim, tercih edişi, programına klâsik öncesi bir eser koymak gerektiğinde Bach veya Vivaldi yerine Veracini gibi bir kemancı -besteciyi, klâsik çağı temsil etmek için de Mozart'ın en az Mozart olan, üstelik romantizmi hazırlıyan, bir yirminci» asır bestecisinin -Georges Enesco'nun. kadanslarını taşıyan konsertosunu seçmesinden anlaşılıyordu. Bunların -ve Franck sonatının- dışında programda, iki kemancı ... besteci daha vardı: Kreişler ile Wieniawski Birincisi, solo keman için "Recitativo ve Scherzo" suyla ikincisi de Re Majör "Polacca"'sıyla temsil edildi. Paganini, ek parçalara sıra geldiği zaman hatırlandı.

Aksak refakat

Ayla Erduranın, bu mevsim Ankaradaki ilk konserinde, Lalo'nun "Symphonı'e Espagnole"u' ile kırdığı itibarını Mozartın No. 7 Re Majör konsertosuyla kurtadığı biliniyordu. Öyleyse neden aynı eser İstanbulda, konserin en zayıf kısmı sayılabilecek bir çalınışla dinletilmişti ? Birinci sebep, bir orkestra konseri eserinin, orkestra refakatiyle çalınması gereken bir eserin, resital programına konması ve piyano refakatiyle çalınmasıydı. Ayla Erduran anlaşılan, Ankaralılara verdiği zevki İstanbullu dinleyicilerin de tatmasına istemiş, fakat orkestra refakati olmadan kemanın çırılçıplak kalıvereceğini unutmuş, hele refakat piyanistinin Ferdi Statzer olduğunu hesaba katmamıştı. Ferdi Ştatzer'in himmetiyle eserin refakat partisinin bütün duygusu, bütün renkleri yok oluvermekle kalmadı, solo parti en azından sağlam tempolu bir refakatten de mahrum kaldı. Neticede Ayten Erduran. kendi tedbirsizliği yüzünden, bocaladıkça bocaladı, yayı daha da ağırlaştı. çalgısından çıkardığı ses daha da açılaştı. Konsertonun bütün büyüsü kayboldu.

Zaten bütün konser boyunca Ferdi Ştatzer'in refakati, resital iki çalgıcı arasında oda musikisi ruhunu aksettiren bir işbirliğinin mahsulü olmaktan çıkarmış. bir piyonun gereksiz sesi içinde verilen solo keman resitali haline getirmişti. Ferdi Ştatzer'in piyano iskemlesindeki yeri o derece gereksizdi ki Ayla Erduran bir aspratörün uğultusunu veya sokaktan geçen tramvayların gürültüsünü refakat olarak seçebilirdi.

Herhalde Ayla Erduranın Ferdi Ştatzer refakatiyler resital sahnesine çıkması bir fedakârlıktı. Ayni fedakârlığa gelecek hafta İstan'bula gelecek olan Fransız viyolonselci Guy Fallot da katlanacaktı.

Buna rağmen, Casa d'Italia'daki resital sırf Ayla Erduranın kemancılık değerini ve yurdumuzun musiki hayatındaki önemini işgal ettiği seçkin veri, bir senfoni konserinin "numaraları" arasında yer alan tek bir konsertonun gösterebileceğinden daha fazla, uzun, şümullü bir program içinde ortaya koyması bakımından, büyük önem taşıyordu. Ayla Erduran çapında, bu gayretli kemanicının çalışkanlığına, yükselme hırsına, meslek bağlılığına, -ve küçümsenmiyecek kabiliyetlerine- sahip musikişinaslar sayesinde Türkiyenin musiki sahnesinin taze bir hayat kazanacağı bir daha anlaşılıyordu.

T İ Y A T R O

İstanbul

Benimle çekişir misiniz?

Marcel Achard'ın Küçük Sahnede oynanan ilk piyeslerinden "Benimle oynar misiniz?" Bu haftanın başında da tenkidçilerle oyuncular arasında bir çekişme mevzuu olmakta devam ediyor."Benimle oynar mısınız?" temsilini şiddetle tenkid etmiş olan biri profesör, öbürü doçent İki tenkidçiden biri; o sıralarda temsiller vermek üzere İstanbula gelmeleri beklenen Fransız artistlerinin bu Fransız piyesini, o haliyle temsil edilirken görmelerinden, tiyatromuz hakkında kötü bir fikir edinmelerinden korktuğunu da belirtmekten geri kalmamıştı.

Fransızlar geldiler, Küçük Sahnedeki temsili gördüler ve -şaşılacak şey! temsili pek beğendiklerini söylediler. Hatta isteyene gösterilmek üzere, gördükleri temsili "Paristeki temsillerin en iyisi ile boy ölçüşebilecek "kadar" zarif,. ince, şiir dolu" bulduklarını da bir kâğıda yazıp imzalamaktan eskinmediler.

Bir Fransız piyesinin temsili hakkında Comedie -Française sanatkârları tarafından verilen bu yazılı fetvalar, Küçük Sahne oyuncularını, hele eseri tercüme edip başrolünü de oynamış olan Tunç Yalmanı, pek tabii olarak sevindirdi. Ama o ağır tenkidleri yapmış olanları da müşkül duruma düşürdü. Doçent tenkidçi, şimdi de o yazılı fetvaları vermiş olan Fransız sanatkârlarını yerin dibine batırıyor: "Jean Marchat gibi sinir hastaları, Weber gibi beceriksizler, Renee Faure gibi çöküntüler ve Halene Bellanger gibi eğlencelikler..."

Bunlar doçent tenkidçinin Comedie-Francaise sanatkarları hakkındaki hükümleri. Ayni sanatkârlar hakkında bir de Fransadaki -yetkili kalemlerin ne dediğine bakalım. Hem uzağa gitmeden, sadece gelen trupun turne temsilleri için bastırdığı programa konulmuş yazılara bakarak...

Tunç Yalman
"Şahitleri dinleyelim"

"Çöküntü" mü?

Comedie-Française'in eski Umum Müdürlerinden, şair, yazar, tenkidçi ve şimdi Tiyatro Umumi Müfettişi olan Pierre-Âime Touchard, Renee Faure için bakın neler diyor:

"Çocukluğumuzun rüyalarına girdikten sonra, erkeklik çağımızda, saf ve lekesiz varlıkları, cesaretleri, sevgililerin kuvveti ve güzellikleriyle bizim için erişilmez bir masal dünyasının sihrim muhafaza etmiş olan bütün o kadın kahramanları, Ahtigone'leri, Chimene'leri, Desdemona'ları Renee Faure bir biri ardından yaşatmış, istidat ve kabiliyetlerinin zirvesine varmış büyük sanatkârların en yüksek, en nadir ve insanı altüst eden en tesirli ihtirasını gerçekleştirmiştir... Denebilir ki bütün bu kahraman rolleri onu beklemişlerdi.

"Küçük boyu, ince silueti, azimkar alnı, pırıl pırıl yanan gözleri, hem kesinliği, hem musikisi olan muhteşem sesi, tepeden tırnağa bir yakarış, ya da bir isyan haline getiren yaşama gücü, kendisini, en yüksek emellerimizi canlı tutmak için muhayyelemizin çağırdığı bütün bu mahlûkların sembolü yapmaktadır."

"Sinir hastası" mı?

Comedie-Française'in şimdiki Umum Müdürü, tanınmış yazar Pierre Descaves da Jean Marchat için şunları söylemiştir:

"Sahne hayatının bütün büyük teşebbüsleri için Jean Marchat daima hazırdır: komedyendir, trajedyendir, elbette, ama aynı samanda bir animateur, festivaller ve turneler organizatörü, eski bir metni yeniden canlandırmağı sevdiği kadar gene bir istidadı meydana çıkarıp yükseltmeyi de seven bir kâşiftir... Geniş kültürü, ve müşahede inceliği onu hiçbir saman ananevi rollerin kutsallığı içinde dondurup kalıplaştırmamamıştır. Tiyatro Sanatının bütün gamı üzerinde fevkalâdedir, kompozisyonlarının hepsi de orijinal bir yaratışın damgasını, değerini taşır...

"Harikulade bir Tartuffe ve... Cesar yaratmış olan parlak ve büyüleyici Fransız komedyeni işte böyledir. Ama onun, yalnız Moliere'in Evi'ndeki, asalet beratlarını saymak için afiş büyüklüğünde bir yer lâzım."

"Beceriksiz" mi "Dâhi" mi ?

Şair Paul, Jean Websr- için âdeta hayranlık gösteriyor:

"Jean Weber mi? Dâhi bir Arlequin'dir o. Cleante'ı, Doronte'u, Vâlere'i Valentin'i, Perdican'ı, Almaviva'yı, Marie'yi, Yavru Kartal'ı, Cyrario'yu, Hamlet'i, Lorenzaccio'yu, Don Juan'ı... Konservatuvardan çıktığı günden bugüne kadar, bütün bu rolleri, "dâhice" oynadı demeğe cesaret edebilirim. Bugün de bizim en büyük komedyenlerimizden biri olduğunu, usun saman da öyle kalacağını söyliyebilirim."

"Eğlencelik" mi?

Paul Guth'da Helene Bellanger için şöyle diyor:

"Güzel olmak, ressam ya da heykeltraş çıkmak için Güzel Sanatlar'a devam etmek, sonra da, fırçanın veya heykel kaleminin okşadığı şekilleri işlemektense, bir sahnede, rampın üzerinden, seyircilerin kalbine fırlatılan kelimeleri işlemeği tercih etmek, ne harikulade şey.

"İşte. Hâlene Bellanger'nin kaderi.

"İstidat ve kabiliyeti en sağlam temellere dayanıyor: Dullin'in yanında geçirilmiş bir çıraklık devresi, Konservatuvardan alınmış bir birincilik ve Comedie-Françâise semasından parlak bir geçiş..."

23 yıllık "Ayda Bir"

İstanbul- Şehir Tiyatrosu, Fransız bulvar tiyatrosunun eski piyes anbarı gibidir. Her mevsim bir iki tanesini, toslarım silkeleyip, ortaya

çıkarmadan edemez. Hani bu hizmetinden ötürü Fransızlardan bir tahsisat istese yeridir. Fransız sahnelerinde bile yıllardır oynanmayan eserleri yertiden hayata kavuşturmak Fransız tiyatrosuna az hizmet midir?

İşte yeni bir örnek: Yvan Noe gibi, bugün adı sam unutulmuş bir yazarın 23 yıl Önce oynanmış bir piyesi "Ayda Bir". Mevzuu da şu: Orta halli bir memur, evi ile dairesi arasında geçen hayatının yeknesaklığını gidermek, felekten biraz kâm almak için, aylığından ayırdığı bir miktar para ile, lüks lokallerde keyfediyor. Güzel kadınları seyrediyor, fırsatını bulunca da onları duymıya pek alışık olmadıkları tatlı, okşayıcı sözlerle "tavlıyor". Ama iş tam "kuvveden fiile" çıkacağı zaman da, foyası meydana çıkar korkusuyla, sırra kadem basıyor.

"Ayda Bir"in kahramanı, hayali Mösyö Christian gene bu aylık gezmelerinden binitte çıktığı bir akşam, güzel bir kadım, bu sefer daha fazlaca duygulandırmak bedbahtlığına uğruyor. Kadın, gönlüne girdikten sonra kaybolan bu, en azından, ellilik Don Juan'ı arayıp buluyor. Yalnız o mu? Telâşa düşen ve kendisiyle ilgili Üç genç erkek de, dairesinde saten koltuklarla çalışan Leon Jourdain'i -Mösyö Christian'in gerçek adı budur- gelip buluyorlar. İşin tuhafı-sahte Fransız neo romantizmi - o güzel kadın, hayalinde büyüttüğü Don Juan'ın basit bir aile erkeği, dar gelirli bir memur olduğunu öğrendikten sonra, kendisine oynanan bu kötü oyuna kızmıyor, gerçek, daha da genç daha da zengince bir Mösyö Christian bulmak ümidiyle yan odada kendisini heyecanla bekleyen üç sevdalıyı da yüzüstü bırakıp gidiyor.

Sahnedeki oyun

Bu yavan ve santimantal piyes, iki başrolde, yani Leon-Christian rolü ile genç kadın -Suzanne. da sürükleyici, inandırıcı sanatkârlar bulmuş Olsaydı, belki gene de zevkle seyredilecek bir hal alabilirdi. Ama ne gezer... Herşeyden önce, olgun yaşına rağmen, hakim, cazip bir erkek tipine muhtaç olan Christian'ı, ne fiziği, ne de temperament'ı böyle bir role gitmeyen Reşit Baran'a vermişler. Parisli dilberi de, çocuk tiyatrosundan yetişmiş ve yeni yeni genç kadın rollerine çıkmaya başlamışolan, Şadıman Âyşın'a... Başroller bu kadar isabetsiz dağıtılmış olursa üst tarafını artık saymıya ne hacet. Yalnız Christian-Jourdain'in karısında Şaziye Moral, ikinci perdede, o orta yaşlı, hanım hanımcık, biraz hasis, biraz kıskanç, biraz da bön madam Jourdain'i -bir hayli alaturkalaştırmakla beraber, gerçekliği olan, tabii bir oyunla canlandırıyor. Bu perdede, aynı tonu birleşince, Reşit Baran da hiç yadırganmıyor. Buna karşılık İsmet Ay'ın pek yapmacık Andre'si ile Zihni Küçümenin pek kaba makyajlı, iğreti perukalı Montferrand'ı tahammül edilir gibi değil. Değil ama, İstanbul seyircisinde bu Eyüp sabrı varken Şehîr Tiyatrosu sahnelerinde, hele İstanbul Bölümünde, daha neler görürüz!

Şundan Bundan...

Refik ERDURAN

Son günlerin en dedikodulu işi memleketimize gelen Fransız artistlerinin "Benimle Oynar mısınız?" piyesini beğenip beğenmemeleri konusunda bazı tenkitçilerimizle Küçük Sahne oyuncularının çatışması oldu. Ben tenkidçi olmadığım için piyesin değerlendirilmesiyle ilgili tartışmalara katılmam, ama bu meseleye Fransızları ilk karıştıranlar kimlerse onlara hitap etmek istiyorum. Beyler! Bugün Batı Avrupa ve bu arada Fransız tiyatrosunun kısır bir bocalama, hatta yer yer zırvalama devrine girdiğinden habersiz misiniz? Tarihi gelişme bakımından bizden ilerde, fakat bir kriz ve belki de bir çıkmaz noktasında bulunan bu cemiyetlerde sanatın da gerçekten kaçıp karanlığa, karışıklığa, manasızlığa sığınmağa çalıştığını, kendi kendine mırıldanmağa başladığını göremiyor musunuz? Biz ise daha gerilerde fakat gelişme halinde olan ve bambaşka meselelerle karşı karşıya bulanan bir cemiyetiz; sanatımız da zikzaklar, ve duraklayıp hızlanmalarla, fakat hep daha büyük bir aydınlığa ve yeni sentezlere doğru gelişiyor, Sahnemiz derseniz, Türkiye bugün dünyada tiyatronun filizlenmekte olduğu nadir yerlerden biri. Durum böyleyken siz en küçük değerlendirmeden en büyük ölçülerin tâyinine kadar her çaptaki meselede Batının karşısında niçin bu derece kendinize güvensiz, bukadar boynu bükük ve manen bitkinsiniz? Kendi zekâsına, kendi bilgisine, kendi gücüne güvenmeyen bir milletin endüstri kurabilmesi çok şüphelidir; ama tiyatro gibi kökü sırf duyguya ve bir çeşit millî nara atma isteğine dayanan, bir alanda öyle bir güvenin yokluğu yüzde yüz âciz demektir. Biliyorum, burada şikâyet ettiğim davranış sîze has bîr şey, değil, maalesef aydınlarımızdan çoğunun hastalığı. Ama fikir hayatımıza şekil vermekle, sanatımıza şuur getirmekle görevli bulunan sizlerin hiç değilse gölge etmememiz ve entellektüel ithalât komisyonculuğundan bir an önce vaz geçmeniz gerek.

Çoğumuz İngiltereden ideal hürriyet memleketi diye bahsederiz. Ama bilir misiniz, orada piyeslerin halka oynanmasından önce hükümetten sansür izni alınması şart koşulmuştur ve Lord Chamberlain'in "ahlâk" bakımdan itirazına kurban giden son eserler arasında Arthur Miller'in şimdi İstanbul Şehir Tiyatroları dram kısmında oynanmakta olan "Köprüden Görünüş" piyesi de vardır. İngilizler bu eseri ancak özel bir tiyatro kulübünün yardımıyla seyredebildiler.

*

İlk fırsatta kapağı Amerikaya atmağa hevesli sanatçılarımız Pazar günkü gazetelerin verdiği bir haberi herhalde ilgiyle okumuşlardır: Ünlü Amerikan yazan William Saroyan geçim sıkıntısından vatanını terketmek zorunda kalmış! Bendeniz de buna içyüzünü iyi bilecek durumda bulunduğum bir alandan başka bir haber ekleyeyim: Türkiye artık bir insanın sadece piyes yazarak gayet rahat yaşayabileceği bir memleket oldu. Açlığı sanatın vazgeçilmnez bir unsuru sayan sandal ayakkabılı uzun saçlı, top sakallı Beyoğlu mistiklerimiz ne derler bilmem ama ben bunun tiyatromuzun gelişmesi bakımından çok sevinilecek müspet ve güzel bir dönüm noktası olduğuna inanıyorum.

*

Ayni zamanda esersiz bir sanatçı da olan bir tenkidçi doçentimiz vardır; genç piyes yazarlarımıza daima fikir dolu şeyler yazmaları için öğütler verir. Son yazılarından birinde bu zatin İonescö'ya hayran olduğunu okuyunca pek şaştım. Anlaşılan değerli doçent bu İonesco'nun tiyatroda yüzde yüz manasızlık ve fikirsizlik tezinin en hararetli avukatlarından olduğunu bilmiyor!

Sırası gelmişken size belki şimdiye kadar eserlerine maruz kalmadığınız Ioneseo'dan bir örnek vereyim. İşte son amatör festivalimizde oynanan "Vazife Uğrunda" piyesinin "Sahne Kapısı" dergisinden aynen, alınma Özeti: "Choubert ve MadeleÎne İsminde kendi halinde yaşıyan bir karîkoca. Bir gün evlerine bir polis memuru geliyor ve Choubert'ten Mal lot isminde birini bulmasını istiyor Choubert ve Madeleine, Mallot'yu bulmak için kendi hatıralarına gömülüp hayatlarından sahneler yaşıyorlar, fakat bir türlü onu bulamıyorlar. Polis memuru Choubert'e hafızasındaki boşluklar kapansın diye kusturuncaya kadar kuru ekmek yediriyor. Bu sırada şair bir aile dostu gelip polis mamurunu öldürüyor ve kendisi Choubert'e ekmek yedirmeğe başlıyor.

"Ne diyelim... Afiyet olsun!

RADYO

Teşkilât

Yeni rejim

Radyolarımızın iktisadî devlet teşekkülü haline gelmesi halinde, radyo yayıncılığı ahlakıyla, ve prensipleriyle doğrudan doğruya alâkalı bir ıslahatın birdenbire başlamış olacağım sanmak tek kelimeyle safdillik olur. Bugüne kadar, birer resmi daire olmanın yükselttiği engeller yüzünden ticarî kaygıları hiçe saymak zorunda kalan ve bunu, gelişen ve değişen ticarî şartların zorlamasına rağmen yapan devlet radyolarımız, yalçında iktisadî devlet teşekkülü olduklarında, bugünkü durumlarıyla kıyaslanmıyacak maddi avantajlar Kazanmış olacaklardır; böylece Türkiyede radyo yayıncılığı, malzeme İhtiyâcının giderilmesi, personelin maddî bakımdan daha iyi tatmin edilmesi ve bunların neticesi olarak radyo programlarının biraz daha kaliteli . olması gibi gelişmeler sağlıyapaktir. Paraca tatmin edilen teknik, id?re ve "sanat" personeli artık işlerine yan çizmiyeçekler, verimli olarak iş görebilmek için muhtaç oldukları malzeme ye teçhizat -hiç olmazsa asgarî haddinde- temin edileceği için, teknikçi, idareci ve "sanatçı" olarak haiz oldukları kaabiliyetleri, cevherleri bugüne kıyasla daha engelsiz, daha rahat olarak ortaya koyma imkânını bulacaklardır. Bugünkü durumda radyolarımızda çalışan şahısların, ne dereceye kadar içlerinde ehil olduklarını, kamliyetlerini ne dereceye kadar gösterebildiklerini tâyin etmek, bu bahiste kesin konuşmak şu veya bu programcıyı, teknisyeni gönül rahatlığıyla itham etmek veya övmek imkânsızdır. Bir ses alma cihazının lâmbasının eskimiş olması yüzünden istediği kaliteyi elde edemiyen teknisyeni, aradığı plâğı bulup yayına çıkartamıyan programcıyı; bugünkü maddî imkânsızlıklar göz önüne alındığında, başarısızlıkla veya ehliyetsizlikle suçlandırmak, hiç olmazsa bir dereceye kadar, haksizlık sayılabilir. İktisadî devlet teşekkülü haline geldiklerinde radyolarımızdan. ticarî bir başarı istenecektir; Diğer iktisadî devlet teşekküllerimizin ihtiyaç karşılama başarısı mükemmel olmaktan gerçi çok, pek çok uzaktır ama, radyolarımızın durumu, dinleyicilerin de, işin içinde bulunanların da pek iyi bildiği gibi, öylesine yürekler parçalayıcıdır ki, [iktisadî devlet teşekkülü olmanın sağlıyacağı üstün şartların, radyo yayınlarının kalitesinde hissedilir bir iyileşmeye yol açacağı muhakkak gibidir.

Yetişmiş eleman yokluğu

Bununla beraber, yeni statüsü içinde, radyolarımızın herşeyden önce, yetişmiş -hiç olmazsa meslek şuuruna varmış- eleman bakımından «ıkıntı çekecekleri anlaşılmaktadır. "Artık daha iyi para ödüyoruz; maddî, kazanç azlığı yüzünden radyoların kapısından içeri girmek istemiyen ehil şahıslara şimdiden sonra kapılarımız açıktır" diyecek idareciler, davetlerine hemen hemen hiç kimsenin icabet etmiyeceğini, daha doğrusu ister programcı, ister spiker, ister teknikçi olsun, kadrolardaki boş yerlere tâyin edilecek şahıslardan pek azının -hiç birinin dememek için böyle diyelim- gereken 'ehliyeti haiz olduklarım göreceklerdir. Bunca yıldır, Devlet radyolarına yapılan tâyinlerde herşeyden önce amcaların ve dayıların, hatırın ve gönülün, kültürden, kabiliyetten, ehliyetten ve bilgiden çok daha büyük bir rol oynamış olması, radyolarda vazifelendirilmiş memurların hiç olmazsa ise alındıktan sonra yetiştirilmelerinde büyük ihmallerin gösterilmiş olması ve yetiştirme işinin bu safhasında bile -bilhassa, yabancı memleketlere memur gönderilmesi bahsinde- eğitim kaygılarından önce, "gözde"liğin önde gelmesi, herhalde yeni rejimde, iktisadî devlet teşekkülü rejiminde yıkıcı, çürütücü tesirlerini gösterecektir. Yeni rejime, en iyi niyetlerle ve bütün -günahlardan temizlenilmiş olarak girilse bile, kırgınlık, küskünlük sebebiyle radyo kadrolarının dışında kalmış ehil -eleman olarak koskoca Türkiyede ancak iki üç kişi bulmak mümkün olacaktır.

Siyasî tesirler

Hele, iktisadî devlet teşekkülü olarak çalışmaya başladıklarında, radyolarımızın, iktidardaki partinin propaganda aleti olmaktan kurtulacaklarım sanmak safdilliğin dik alâsı olur. Yeni rejimde, iktisadi devlet teşekkülü Ralline gelmiş radyoların Umum Müdürlüğüne ve idare meclisine, zararsızlığı sabit kişilerin hükümetçe tâyin edileceğinden şüphe etmek, benliğimizden şüphe etmek olur. Meselâ, yeni rejimde "vatan cephesi" yayınlarının değişmesi, ancak "vatan cephesi" yerine, değişiklik ihtiyacının doğuracağı daha uygun başta bir parola sayesinde kabil olacaktır.

Tabi atiyle, siyâsî tesirlerden, iktidardaki partinin tesirlerinden kurtulmadan, radyo yayıncılığı ahlâkı, "ahlâk"ın en basit prensiplerine uydurulmadan, bir program idârecisinin, tam bir bağımsızlıkla, sadece mesleğinin icaplarına sadık kalarak iş görmesi gene imkânsız olacaktır.

Yakında gerçekleşmesi beklenen yeni rejimde .;belki radyolarımızda çıkan sesin kalitesi düzelecektir, belki teknik hatalar azalacaktır, herhalde radyo mensupları daha iyi para alacaklardır. Fakat, gerek siyasi, gerek kültürel -ve genel olarak radyo yayıncılığı ahlâkı- bakımlarından, bugünkü görünüşüne bakarak radyolarımızda bir ilerleme beklenemiyeceği söylenebilir.

Maksat Propaganda İse...

İlhan K. MİMAROĞLU

Ankara radyosunun "Köylü Saati"nde AKİS ve Metin Toker bir çeşit övülüyor. "Parmakta gösterilen AKİS..." deniyor. "Adı gibi metin bir kaleme sahip olan Metin Toker..." deniyor. "... bu mucizenin sırrına hepimizden evvel parmağını basmış deniyor. Bu om "bu günlerde duaya ve teşekküre benzer bir takım, yazılar yazmakta olan muhalefet gazeteleri..." deniyor. Bütün bu sözler, Londradaki uçak kazası karşısında muhalif basının duygularının, D. P. radyosunun sadık konuşmacılarından biri zaviyesinden bildirilmiştir.

"Köylü Saati"nin metnini hazırlıyan Tarık Mümtaz Göztepenin bu "gaf"ı ne gibi duygular içinde, nasıl bir psikolojiyle, ne ihtiyaçla yaptığını ancak, kendisini yakından tanıyanlar söyliyebilir. Emsalini nâdir raslanır bir bönlük tezahürü mü? .Yoksa, Tarik Mümtaz Göztepeyi, yakın tarihin en usta propagandacılarının katına yükseltecek bir ustalık, bir kurnazlık mı ? Adı geçen şahsı yokundan tanıyanların diyeceklerine kulak asmazsak, yapılan "gaf"ın görünüşte propagandacılık hünerinin zirvesine yaklaştığını kabul etmemek imkânsızdır. Düşününüz: AKİS bile, Metin Toker bile... Üstelik bu haber "Köylü Saati"nin dinleyicilerine gönderiyor. Bırakın "Köylü Saati" nin dinleyicilerini Londra felâketi dolayısiyle Ankara radyosuna hiç olmazsa birkaç gün için kulak verme lüzumunu hissetmiş herhangi bir dinleyici, "vatan cephesi" yayınlarından ve Radyo Gazetesinden ne kadar usanmış otursa olsun, "Köylü Saati"nde o gece söylenenlerin büyüsüne kapılabilir, eski öfkelerini unutabilir. hatta "acaba bir ruh değişikliği mi? diye tatlı hayallere kendini bırakabilir, öfkelendiği kişilere taptaze sempatiler beslemiye bile başlıyabilirdi. "Köylü Saati"nin o geceki konuşma metnini hazırlıyan ve bunu mikrofona çıkartanlar, D.P. nin en küçük menfaatlerinin uzattığı bir liyakat madalyasına lâyık görülmeliydiler. Öyle ya! Metin Töker bile, AKİS bile... ve bu "şahane boşboğazlık", giydirilip kuşatılıp Milletin huzuruna çıkartılıyor.

Oysa, propaganda ustalığı şahadetnamesine hak kazanmış olanlar, aleyhlerine açılan tahkikatta, belki de mesnetsiz bir korkunun verdiği telâşla, dehşeti içinde, karsılarına dikilmiş, sorgucuların önünde süklüm büklüm hesap vermek zorunda kaldılar... bunu da Millet öğrendi. Yeni birşey öğrenmiş olmadı ve şaşmadı tabii.

SİNEMA

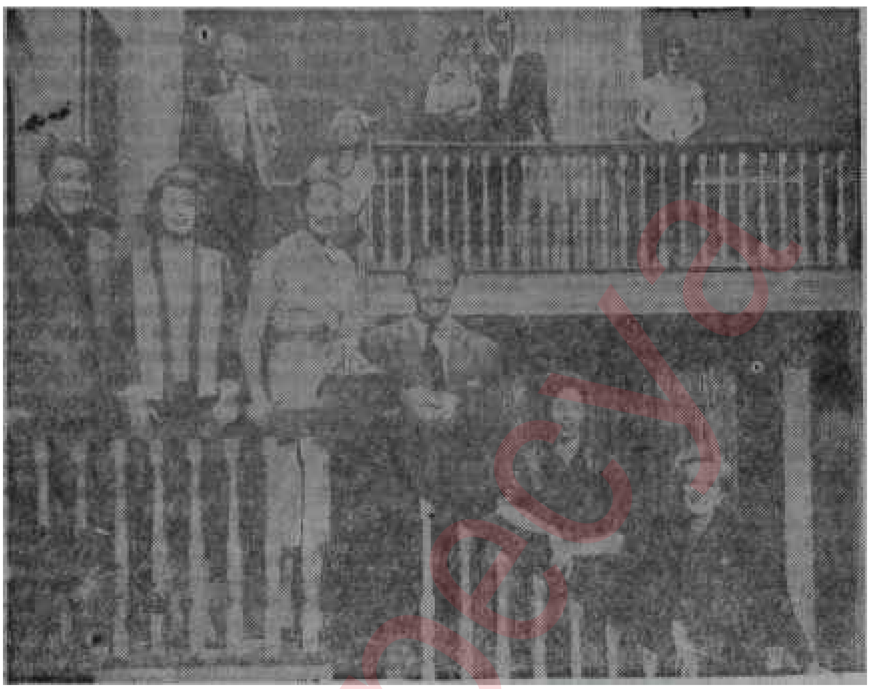
Filmler

"İçli macera"

Tom Lee -John Kerr-, hassas, içine kapanık bir delikanlıdır. Yatılı bir okula gider. Pansiyon olarak kaldığı evi idare eden okulun beden terbiyesi öğretmeni Bill Reynolds -Leif Erickson- ile kendi okul arkadaşları Tom'un yalnız başına bir köseye çekilip kitap okuması, plâk dinlemesi, buna karşılık spor faaliyetlerinden hiçbirine katılmaması ile alay ederler. Bili Reynolds'un karısı Laura -De'borah Kerr- ise, bütün bunlara karşı Tom'un tarafını tutar, ona büyük bir yakınlık gösterir. Bir gün, plajda Laura ile diğer iki öğretmen eşinin yanında, onlara düğmenin en iyi nasıl dikileceğini -gösterirken Tom'u seyreden arkadaşları, alaylarını daha ağırlaştırırlar; hattâ Tom'un homoseksüel olduğu rivayeti ortaya çıkar ve "Sister. Boy" . diye çağırılmağa başlanır. Daha kötüsü, Tom'u ziyarete gelen babası da aynı görüşe katılır. Babası, öğretmeni, okul arkadaşları, hattâ. pansiyon odasını beraber paylaştıkları tek samimi arkadaşı tarafından bir basına bırakılan Tom'un durumu Laura'yı büsbütün üzer, fona yardım etmeğe çalışır. Bu arada Tom'un "erkekliğini isnat için" öğrenci gazinosunda çalışan kızla giriştiği tecrübede, kızın da aynı şekilde Tom'la alay etmesi onu çileden çıkarır, kendini öldürmek için kızın odasından bir ekmek bıçağı alarak kaçar, fakat okul inzibatı tarafından yakalanır. Bu tecrübenin, Tom'un hayatında bir daha silinmiyecek kötü bir tesir yaratmasından korkan Laura, ona normal bir erkek olduğunu ispat edecek fırsatı verir. Aradan beş altı yıl geçtikten sonra okulun yıldönümünde eski pansiyonunu gezen Tom, Bill Reynolds'u çökmüş, terkedilmiş olarak bulur. Laura'nın kendisine verilmek üzere bıraktığı mektuptan, onun kendisiyle seviştiği gün kocasına da terkedip gittiğini anlar. Tom ise, artık evlenmiş, okuldaki tecrübelerine dair bir de kitap yazmıştır.

Sahneden perdeye geçerken

Rejisör Vincente Minnelli'nin çevirdiği "İçli Macera Tea and Sympathy", Robert Anderson'un 1953 te Broadway sahnelerinde büyük bir muvaffakiyet kazanan aynı adlı piyesinden yine kendisi tarafından sinemaya adapte edilmiştir. Bir 'bakıma, bu işi Anderson'un üzerine alması yerinde olmuştur. Zira sahnedeki haliyle perdedeki hali arasında o kadar değişiklik var ki, bunun mesuliyetini ancak yazarın kendi si yüklenebilirdi. Ama bu değişiklik, sahne eserini, perdeye uydurmaktan ziyade, eseri sinema sansürünün kısıntılarına uydurmak için yapılmıştır. Ne yazık ki, bu değişiklik de, "İçli macera" nın en ehemmiyetli meselesinde -homoseksüellik- ortaya çıktığı için, perdedeki eser, sağlam bir temelden mahrum kalıyor. Perdedeki "İçli macera"ya bakarsanız Tom'un homoseksüelliği, çevresindeki insanların anlayışsızlığından doğan bir rivayettir. Tom' un babası bundan korkuyor, Tom'un öğretmeni, aynı zamanda babasının eski okul arkadaşı Bill bu korkuyu paylaşıyor, Tom'un arkadaşları bu korkuyu besliyorlar. Bütün bunlar karşısında Tom da yavaş yavaş kendisinin "normal" bir insan olmadığına inanmağa başlıyor. Halbuki piyeste, homoseksüel temayülünden asıl korkan ve şüphelenen Tom'un kendisidir. Kendisini diğer arkadaşlarından ayrı gören, kendinde bir eksiklik duyan herkesten önce Tom'dur. Tom için çıkarılan homoseksüellik söylentisi de, filmde olduğu gibi deniz kenarında bir iki düğme dikerken görünmesinden değil, Tom'un bir erkek öğretmeniyle çıplak olarak denize girmesinden doğar. Arkadaşlarının bunun üzerine Tom'a taktıkları isim "Sister Boy" değil, bir kadın ismi olan "Grace"tır. Ama, perdeki sansürün sahnedekinden çok daha sıkı olması, ister istemez bütün bunların "yumuşatılmasına" yol açıyor. Fakat bu durum da, piyeste muhitiyle, fakat bundan daha önce kendi kendisiyle çatışma hâlinde olan Tom'un dramını zayıflatıyor, hikâyeyi "çocuklar arasında bir anlayışsızlık" haline getiriyor. Bununla beraber, Anderson ile Minnelli, bu noktadan zayıflayan eseri başka noktalardan kuvvetlendirmeyi ihmal etmemişler. İçli macera"da homoseksüellik meselesi, Tom'un durumu bütün acılığıyla ortaya konamayip. sadece baştan sona "hissettirilmekle" kalıyorsa da, bunun yanında çeşitli "erkeklik" anlayışlarının karşılaştırılması ile bir Amerikan yatılı okulundaki 'öğretmen, talebe münasebetleri. ustalıkla ele almıyor. Bu arada Bill-Laura-Tom üçlüsünün karşılıklı durumlarından doğan hikaye de asıl hikâyeyi derinleştiren bir mana kazanıyor. İri yarı, güçlü kuvvetli, fakat evinden ziyade evinin dışında kalan, karısından çok talebeleri yanında bulunmaktan hoşlanan, evinde kalmaktansa dağa tırmanmayı tercih eden Bill Reynods ile ince duygulu, sevilmek istediği halde kocası tarafından ihmal edilmiş Laura'nın durumları bir yandan Bill tipinden insanların "erkeklik" anlayışlarını gösterirken, bir yandan da Laura'yı Tom'a doğru iten sebeplerden birini ortaya koyuyor. Laura'nın Tom'u, geçen harbte genç yaşta ölen ilk kocasına benzetmesi, ilk kocasının da arkadaşlarına korkak olmadığını ispat etmek için harbte lüzumsuz bir cesaret gösterisiyle ölmesi, Tom'un başka bir yoldan fakat daha az tehlikeli olmıyan aynı akıbetle karşılaşması ihtimali, ikisi arasındaki bağı kuvvetli bir şekilde kuruyor. Bununla beraber "İçli macera"nın kahramanları, bunlar arasındaki münasebetler, bu münasebetierin cereyan ettiği dar muhit her şeyden önce "iyi düzenlenmiş bir piyes" kuruluşuna dayanmaktadır. -Minnelli'nin filmi de kamerası hareketsiz, plânları "statique" ve uzun olduğu için değil- aksine piyesten alman bir film- için bütün bunlar oldukça dinamiktir-, fa-

"Ayrı masalar" filmi çevrilirken

Oyuncu koleksiyonu

kat bu kuruluş tamamiyle tiyatro temelleri üzerine oturduğu için, zaman zaman "tiyatro kokmaktan" kurtulamıyor. Belki bunda, üç baş oyuncunun -Deborah Kerr, John Kerr, Leif Erickson - Broadway'deki ilk temsilde ayni rolleri sahnede, de canlandırmalarının bir tesiri var. Bütün buna rağmen, "İçli macera", beyaz perdenin "tabu" olan mevzularından birini anlayışla, iyi bir zevkle ele alması bakımından dikkate değer bir eserdir.

A.B.D.

Oscar namzetleri

Geçen hafta, Oscar namzetleri ilân edilince, evvelce geniş bir çerçeveye yayılan tahminler, artık birkaç isim üzerinde toplanmaya başladı. Bilindiği gibi, her yıl Oscar dağıtımından bir ay öncesine kadar namzetler üzerine herkes alabildiğine tahminlerde bulunur, fakat dağıtıma, bir ay kala, Akademi üyeleri toplanıp da her sinema kolu kendi sahasında yılın en muvaffak filmleri arasından en fazla beşer tane namzet gösterince yarışma bunlar arasına inhisar eder.

Akademi üyelerinin, geçen yılın en iyi filmleri olarak namzet gösterdikleri beş filmden biri, Richard Brooks'un "Cat On A Hot Tin Roof - Kızgın çinko dam üstündeki kedi"-dir. Tenessee Williams'ın piyesinden adapte edilen "Kızgın d a ", büyük bir çiftlik sahibi ihtiyarın son günlerinde, kalabalık ailesi içinde cereyan eden miras ve cinsiyet meselelerini anlatmaktadır. 'Kızgın dam"-ın başka Oscar'lar alması da çok muhtemeldir, zira Richard Brooks rejisör Oscar'ına aday gösterildiği gibi, Elizabeth Taylor ile Paul Newman Taylor ile Paul Newman da bu filmdeki oyunlarından dolayı Oscar namzedi seçilmişlerdir.

En iyi film namzetlerinden ikincisi, Stanley Kramer'in "The. Defiant Ones - Serkeşler"idir. "Serkeşler" de tıpkı "Kızgın dam" gibi birden fazla Oscar'a namzet gösterilmiştir: Kramer rejisör Oscar'ına, iki oyuncusu Tomy Curtiss ile Sidrey Poitier oyuncu Oscarlarına. Tony Curtis "Serkeşler" de zenci düşmanı bir beyazı, Poitier ise kendinden emin, becerikli bir zenciyi canlandırmaktadır. İkisi de mahkûm olan bu iki adam birlikte kaçarlar ama, birbirine zincirle bağlıdırlar. Bu bağ, önce birbirinden nefret eden iki adam için taşınılmaz, suni bir bağdır. Fakat hâdiseler, müşterek kaderleri ikisini birbirine yaklaştırır ve sonunda dost olurlar. Görüldüğü gibi "Serkeşler" Amerikada bilhassa son yıllar en mühim iç mesele haline gelen "zenci - beyaz kaynaşması" meselesini ele alıyor. Amerikanın iç ve dış siyasetindeki dalgalanmaları pek yakından takibeden ve kendini buna ustalıkla uydurmasını bilen Hollywood'un, bundan dolayı "Serkeşler"i ötekilere tercih etmesi pek muhtemeldir. Hattâ Poitier' nin Oscar namzedi gösterilmesi bile bir meseledir. Zira şimdiye kadar zenci bir oyuncu ne Oscar almış, ne de Oscar'a namzet gösterilmişti. Fakat aynı derecede başarı gösteren iki oyuncu arasında nasıl bir tercih yapılacağı da dikkate değer. Oscar'ı paylaşmağa gelince, henüz böyle bir âdet kurulmamıştır.

Üçüncü film, "İçli macera"nın rejisörü Vincente Minnelli'nin çevirdiği "Gigi"dir. Fransız yazarı Colette'in romanına dayanan "Gigi" daha önce Fransız kadın rejisörü Jacaqeline Audry tarafından da çevrilmişti. Ama bu seferki "Gigi" bundan da, Colette'in romanından da, eserin sahne adaptasyonundan da ayrılmakta bir müzikal olarak ortaya çıkmaktadır. Louis Jourdan ve Eva Gabor gibi ikinci, üçüncü sınıf oyuncular yanında Leslie Caron ile ünlü Maurice Chevalier, bu vasat müzikali seyredilmeğe değer bir hale getirmişlerdir.

Dördüncü namzet, Partrick Dennis'in otobiyografik romanının sahneye yapılan adaptasyonundan alınan "Autie Mame - Mame hala" dır. Filmin bütün yükü, her vakit, her yerde görülebilecek bir "fedakâr halanın maceraları"nı canlandıran hala üzerindedir. Eserin Broadway'-deki başarısnı sağlayan Rosalind Rusaell, filmde de aynı rolü canlandırıyor. Russell aynı zamanda bu rolü için oyuncu Oscar'ına da namzet gösterilmiştir.

Oscar'ın beşinci namzedi de bir piyesten alınmadır. "Sepdrate Tables . Ayrı masalar", Terence Rattigan'ın oldukça kalabalık şahıslı, çapraşık vakalarla dolu piyesinden aktarılmıştır. Delbert Mann'ın çevirdiği film, kalabalık oyuncu kadrosuyla -Deborah Kerr, David Niven, Rita Hayworth. Burt Lancaster, Wendy Hiller, Gladys Cooper...- dikkati çekmektedir. İngilterede bir pansiyonun dar çerçevesinde geçen bu. filmin- tiyatro kokusu fazla, Deboralı Kerr'in her zamanki gibi usta oyunu dikkati çekicidir. Esasen D. Kerr ile David Niven de yine oyuncu Oscar'ına namzet gösterilenler arasındadırlar.

En iyi kadın oyuncu Oscar'ına namzet gösterilenler arasında, yukarıda adları geçen Deborahi, Kerr, Elizabeth Taylor ve Rosalind Russell'den başka "I Want to Live Yaşamak istiyorunı"daki rolü için Susan Hayward, "Some Came Running - Biri koşuyor"daki rolü için Shirley MacLaine bulunmaktadır. En iyi erkek oyuncu Oscar'ına namzetler arasında ise -yukarıda sayılan Tony Curtiss, Sidney Poitier, Paul Newman ve David Niven'den ayrı olarak-, "The Old Man and the Sea - İhtiyar adam ve deniz"deki oyunu için Spencer Tracy bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi bu yılki Oscar namzedi filmlerin çoğu aynı zamanda birkaç Oscar'a namzet gösterildiklerinden, "çarpışacak" filmlerin sayısı azdır. Bu bir yandan mücadelenin hararetli geçmesi ihtimalini artırmakta, bir yandan ise uzlaşma ihtimallerini çoğaltmaktadır, zira nasıl olsa şu veya bu bakımdan her birine birer Oscar vermek imkânı çıkabilecektir.

Bergman'ın dönüşü

Oscar'ların dağıtımında âdettir, sıra en iyi kadın ve erkek oyuncu Oscar'larına geldi mi, erkek oyuncununkini bir yıl önce Oscar kazanan kadın oyuncu, kadın oyuncununkini de bir yıl önce Oscar kazanan erkek oyuncu verir. Gecen yıl bu âdete uyulamadı, zira 1956 yılının Oscar'ını alan İngrid Bergman on yıldan beri Hollywood'a ayak basmamıştı, hattâ kendi Oscar'ını almak için bile gelmemişti. Hollywood, on yıl önce boykot ettiği Bergman'ı yeniden kendine çekmek üzere, 1956 da "Anastasia"daki oyunu için -Bergman'm en kötü oyunlarından biri. ona bir Oscar vermişti. Bu yılki Oscar'ın televizyondaki gösterimini düzenliyecek olan Jerry Wald'in bildirdiğine göre, Bergman bu yılın 6 Nisanında yapılacak merasime katılacak ve en iyi erkek Oscar'ını kendi eliyle verecektir. Henüz birinci kocasından ayrılmadığı sırada Hollywood'tan uzaklaşan Bergman, bu sefer üçüncü kocasıyla Hollywood'a dönmektedir. Bir ara bu yıl çevirdiği "The Inn of the Sixth Happiness . Altıncı saadet hanı"ndan dolayı en iyi kadın oyuncu Oscar'ına en kuvvetli namzetlerden biri olarak adı geçmişse de bu gerçekleşmemiştir. Kadın oyuncu Oscar'ını. geren yıl "The Bridge on the River Kwai köprüsü"ndeki oyunuyla Oscar kazanan İngiliz oyuncusu Sir Alec Guinness verecektir.

YEPYENİ BİR...

AKŞAM

7 den 70e kadar herkesin gazetesi